

Lennart Lynge Andersen

Begunstigelse i bankpension

Lov om visse civilretlige forhold m.v.
ved pensionsopsparing i pengeinstitutter

THOMSON REUTERS

Lennart Lyngé Andersen
Begunstigelse i bankpension
1. udgave/1. oplag
© Forlaget Thomson A/S, København 2008

ISBN 978-87-619-2297-7

Omslag: Torben Lundsted, Korsør
Sats og tryk: AKA-Print A/S, Århus

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse
af denne bog eller dele af den er ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.
Alle rettigheder forbeholdes.

Forord

Forsikringsaftaleloven har siden 1930 reguleret en række spørgsmål om begunstigesindsættelse i livsforsikringer, og i 1996 blev der gennemført en tilsvarende lovgivning for pengeinstitutter, nemlig »lov om visse civile retlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter« – efterhånden af de fleste omtalt som pensionsopsparingsloven. Ordene dækker over, at der blev givet regler om kontohavers indsættelse af *begunstigede* på en pensionskonto, *kontohavers råden* over kontoen samt om *kreditorenes retsstilling*.

Jeg har tidligere udarbejdet en kortfattet kommentar til 1996-loven med 1. udg. 1996 og 2. udg. 1999 på Forlaget Thomson. Daværende forskningsassistent *Lisbeth Faurdal* var medforfatter på bogens 3. udg. fra 2004 på Gjellerups Forlag. Hun arbejder nu på en ph.d.-afhandling om opsparing til alderspension.

Denne bog er først og fremmest nødvendiggjort af, at de to love er ændret på væsentlige punkter i 2007 (i sammenhæng med arveloven). Bl.a. som følge af lovens ikrafttrædelses- og overgangsregler vil en række livsforsikringer og opsparingsordninger dog stadig være omfattet af de gamle regler.

Ved denne fremstilling er jeg vendt tilbage til dispositionen for 1. udg. (og revisionen i 2. udg.), hvor jeg i alt væsentligt skrev om opsparingsordningerne i pengeinstitutterne, dvs. området for 1996-loven. Erfaringerne har vist, at der i de relationer, jeg skriver om, i alt væsentligt er sammenfald mellem reglerne for livsforsikring og for opsparingsordningerne. Der er derfor ikke anledning til at behandle begge regelsæt, ud over i enkelte tilfælde at pege på nogle væsentlige forskelle, samt – som meget centralt – at dokumentere, at man med stor sikkerhed kan prognosticere resultaterne på bankopsparingsområdet, fordi der har været tilsvarende regler på forsikringsområdet i mange år. Da mit sigte samtidig navnlig har været at omtale de væsentlige ændringer, der skete i 2007, har jeg valgt at lade bogen være en 1. udgave og kalde den »Begunstigelse i bankpension«.

Forord

Der er ikke taget hensyn til materiale, der er kommet efter den 15. oktober 2008.

Jeg takker *Lisbeth Faurdal* for vort hidtidige samarbejde, der også har omfattet fire fyldige artikler i T:FA og talrige diskussioner om konsekvenserne af den nye lov.

Mondragon, oktober 2008

Lennart Lynge Andersen

Indhold

Forord 5

Forkortelser 9

Lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter (som ændret ved lov nr. 516 af 6. juni 2007) 11

Særligt om ikrafttræden af 2007-loven 16

Bestemmelser i 1996-loven, der fortsat gælder for aftaler indgået før den 1. januar 2008 17

Indledning 18

1. Forholdet til reglerne om ægtefælleskifte 18
2. Den parlamentariske gang 19
3. Hvilke problemer har man løst? 21
4. Udviklingen 1996-2004 23
5. 2007-loven 23
6. Overgangsproblemet 25

Kommentar 29

Kapitel 1

Lovens anvendelsesområde 29

Kapitel 2

Indsættelse af begunstigede 35

Indhold

Kapitel 3

Kreditorforfølgning 109

Kapitel 4

Ikrafttræden m.v. 117

Bilag 1. Justitsministeriets brev af 12. maj 2008 til Forsikring &
Pension 133

Litteraturfortegnelse 143

Afgørelsesregister 147

Stikordsregister 150

Forkortelser

Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal 2005: Hvem får mine pensionsmidler, hvis jeg dør – Et debatoplæg (T:FA 2005 s. 183 ff)

Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal 2006: Arvelovsudvalgets forslag til ændrede begunstigelsesregler i personforsikring og pensionsopsparing (T:FA 2006 s. 267 ff)

Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal 2007: Hvornår gælder de nye begunstigelsesregler? (T:FA 2007 s. 505 ff)

Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal 2008: Pensionsarveret – nogle bemærkninger om forsikringsaftalelovens § 104 (pensionsopsparingslovens § 4) (T:FA 2008 s. 423 ff)

A: Assurandør-Societetets responsa (nu Forsikring & Pension)

B: Byretsdom

Bogudgaven: Kommentarer til danske højesteretsdomme 1950-1962 (1964)

A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen: Lov om forsikringsaftaler (2. udg. 1952-1954)

FED: Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling

Lyngsø Forsikringsaftaler: Preben Lyngsø: Forsikringsaftaleloven med kommentarer (4. udg. 1992)

Munksgaard Nielsen: C.C. Munksgaard Nielsen: Begunstigelsesinstituttet (2002)

NJA: Nyt Juridisk Arkiv

RT: Norsk Rettstidende

Jørgen Nørgaard Afhandlinger: Jørgen Nørgaard i Studenterafhandlinger til Ugeskrift for Retsvæsen (1967)

Arveret: Irene Nørgaard: Arveret (5. udg. 2008)

Forkortelser

SH: Sø- og Handelsrets dom

T:FA: Tidsskrift for Familie og arveret

TjR: Tidsskrift for Rettsvitenskap

U: Ugeskrift for Retsvæsen

V: Vestre Landsrets dom

Ø: Østre Landsrets dom

Lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter (som ændret ved lov nr. 516 af 6. juni 2007)

Kapitel I *Lovens anvendelsesområde*

§ 1 *Loven gælder for opsparing i pensionsøjemed og rateopsparing i pensionsøjemed i pengeinstitutter, når opsparingsordningen opfylder betingelserne for skattemæssig begunstigelse i afsnit I, kapitel 1, i lov om beskattningen af pensionsordninger m.v. (pensionsbeskatningsloven).*

Stk. 2. *Ved et pengeinstitut forstås i denne lov et institut, hvori der kan oprettes pensionsordninger som nævnt i stk. 1, jf. pensionsbeskatningslovens §11 A og §12.*

Kapitel 2 *Indsættelse af begunstigede*

§ 2 *Kontohaveren kan ved opsparingsordningens oprettelse eller senere indsætte en anden som begunstiget. Ved kontohaverens død udbetales de opsparede midler umiddelbart til den begunstigede.*

Stk. 2. *Kontohaveren kan tilbagekalde indsættelsen, medmindre kontohaveren over for den begunstigede har givet afkald på dette. Kontohaverens ret til at tilbagekalde indsættelsen går ikke over på den pågældendes arvinger eller dødsbo.*

Stk. 3. *Pengeinstituttet skal senest samtidig med underretningen af den begunstigede om kontohaverens dødsfald underrette den skifteret, der behandler kontohaveren dødsbo, jf. § 2 i lov om skifte af dødsboer, om begunstigelsesindsættelsen, det opsparede beløb og om, hvorvidt udbetaling er sket. Skifteretten skal herefter underrette kontohaverens ægtefælle og livsarvinger og vejlede om indholdet af § 4.*

§ 3 *Indsættelse af en begunstiget og tilbagekaldelse af sådan indsættelse er kun gyldig, såfremt den skriftligt meddeles pengeinstituttet eller optages i eller påtegnes pensionsopsparingsaftalen af pengeinstituttet.*

Stk. 2. *Kontohaveren kan ved testamente eller ved indsættelse efter stk. 1 bestemme, at de opsparede midler skal være den begunstigedes sær-eje.*

Stk. 3. *Kontohaveren kan ved indsættelse efter stk. 1 bestemme, at de opsparede midler skal båndlægges. Arvelovens § 61 finder tilsvarende anvendelse. Hvis kontohaveren ikke i forbindelse med beslutningen om båndlæggelse har bestemt, hvilken forvaltningsafdeling der skal forvalte de båndlagte midler, bestemmer den skifteret, der behandler boet efter kontohaveren, jf. § 2 i lov om skifte af dødsboer, hvem pengeinstituttet skal udbetale de opsparede midler til.*

§ 4 *Hvis indsættelse af en begunstiget må anses for urimelig i forhold til kontohaverens ægtefælle eller en livsarving, kan det ved dom bestemmes, at de opsparede midler helt eller delvist skal tilfalde ægtefællen eller en livsarving i stedet for den begunstigede. Beløbet kan ikke overstige, hvad der ville være tilfaldet den pågældende som boslod og tvangsarv, jf. arvelovens § 5, § 10, og § 11, stk. 2, hvis de opsparede midler i stedet var tilfaldet kontohaverens solvente bo.*

Stk. 2. *Ved afgørelsen efter stk. 1 skal der navnlig lægges vægt på*

- 1) baggrunden for indsættelsen af den begunstigede,*
- 2) ægtefællens, livsarvingernes og den begunstigedes økonomiske behov og*
- 3) omstændighederne i øvrigt.*

Stk. 3. *Har ægtefællen eller en livsarving inden udbetaling af de opsparede midler til den begunstigede gjort indsigelse over for pengeinstituttet mod udbetalingen, må pengeinstituttet ikke udbetale de opsparede midler til den begunstigede, før det ved forlig eller dom mellem den begunstigede og de efterladte er afgjort, hvem der har ret til de opsparede midler. Pengeinstituttet kan dog altid udbetale indtil en tredjedel af de opsparede midler til den begunstigede, og, hvis den pågældende sørger for kontohaverens begravelse, et passende beløb til afholdelse af udgifterne herved.*

Stk. 4. *En sag efter stk. 1 skal anlægges af ægtefællen eller livsarvingerne mod den begunstigede inden 1 år efter, at kontohaveren er afdød ved døden.*

§ 5 *Ved fortolkningen af bestemmelser om indsættelse af en begunstiget anvendes stk. 2-4, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, når de opsparede midler skal udbetales ved kontohaverens død.*

Stk. 2. *Er kontohaverens ægtefælle indsat som begunstiget, anses den ægtefælle, som kontohaveren ved sin død levede i ægteskab med, som begunstiget.*

Stk. 3. *Har kontohaveren indsat sine børn som begunstigede, anses den pågældendes livsarvinger, herunder den pågældendes adoptivbørn og dis-*

ses livsarvinger, som begunstigede, hver for den andel, arveloven tildeler den pågældende.

Stk. 4. Er kontohaverens arvinger indsat som begunstigede, får arvingerne del i de opsparede midler efter det forhold, som de pågældende i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter kontohaveren.

§5a Medmindre andet fremgår af omstændighederne, anses som nærmeste pårørende kontohaverens ægtefælle, en samlever, der opfylder kravene i stk. 2, børn eller arvinger i nævnte rækkefølge.

Stk. 2. For at være omfattet af stk. 1 skal en samlever leve sammen med kontohaveren på fælles bopæl og

1) vente, have eller have haft et barn sammen med kontohaveren eller

2) have levet sammen med kontohaveren i et ægteskabslignende forhold på den fælles bopæl i de sidste 2 år før dødsfaldet.

Stk. 3. En fælles bopæl som nævnt i stk. 2 anses ikke for ophørt ved midlertidigt ophold i anden bolig eller ved ophold i institution.

§5b Har kontohaveren ikke indsat en begunstiget, og skal de opsparede midler udbetales ved kontohaverens død, tilfalder de opsparede midler kontohaverens nærmeste pårørende, jf. § 5 a. Er der ikke nogen nærmeste pårørende, tilfalder de opsparede midler kontohaverens dødsbo.

Stk. 2. De opsparede midler tilfalder kontohaverens dødsbo, hvis kontohaveren har bestemt, at der ikke skal være indsat en begunstiget.

§6 Er en bestemt person indsat som begunstiget, bortfalder begunstigelsen, hvis de opsparede midler skal udbetales ved eller efter kontohavers død, og den begunstigede ikke overlever denne.

§7 Skal efter aftalen de opsparede midler udbetales, enten når kontohaveren dør, eller mens den pågældende lever, anses indsættelse af en begunstiget som kun gældende for dødsfaldet.

§8 Indsættelse af en begunstiget medfører ingen indskrænkninger i kontohaverens ret til at forlange værdien af opsparingsordningen udbetalt.

Stk. 2. Har kontohaveren over for den begunstigede givet afkald på at tilbagekalde begunstigelsen, anses den pågældende også for at have fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over opsparingsordningen, at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes.

§ 9 *Så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt, kan den begunstigede, selv om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig, ikke overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over sit krav.*

§ 10 *Fremgår det af en rateopsparingsordning, at de opsparede midler ikke skal udbetales umiddelbart ved den pågældendes død, men først på et senere tidspunkt, indtræder den begunstigede, såfremt intet andet fremgår af forholdet, ved kontohaverens død i dennes ret efter aftalen.*

Kapitel 3 Kreditorforfølgning

§ 11 *Hverken kontohaverens eller den begunstigedes ret over for pengeinstituttet kan gøres til genstand for retsforfølgning fra deres kreditorers side, jf. dog § 12.*

§ 12 *Kommer kontohaveren under konkurs, og findes det, at den pågældende i løbet af de sidste 3 år inden fristdagen til betaling af indskud på en opsparingsordning omfattet af denne lov har anvendt et efter den pågældendes formue tilstand på det tidspunkt, betalingen fandt sted, uforholdsmæssigt stort beløb, kan konkursboet over for pengeinstituttet forlange, at det for meget erlagte indbetales i boet, for så vidt det kan udredes af opsparingsordningens værdi.*

Stk. 2. *Er de opsparede midler forfaldne uden at være udbetalt inden fristdagen, eller forfalder de under konkursbehandlingen, kan konkursboet under de i stk. 1 nævnte betingelser forlange en tilsvarende del af de opsparede midler indbetalt til boet.*

Stk. 3. *Stk. 1 og 2 gælder, uanset om der er indsat en begunstiget, og uanset om kontohaveren har forpligtet sig til ikke at tilbagekalde begunstigelsen. Har den begunstigede betalt vederlag for indsættelsen, er den pågældende berettiget til af boet at kræve dette tilbage. Såfremt den begunstigede har fået udbetalt de opsparede midler, kan boet gøre kravet gældende mod denne.*

Kapitel 4 Ikrafttræden m.v. (se *ndf. om ikrafttræden af 2007-loven*)

§ 13 *Loven træder i kraft den 1. juli 1996.*

Stk. 2. *§ 12 finder kun anvendelse på pensionsaftaler, som er indgået efter lovens ikrafttræden.*

Stk. 3. § 15 finder kun anvendelse på pensionsaftaler, som er indgået før lovens ikrafttræden, når udbetalingstidspunktet er fastsat til den 1. juli 1996 eller senere.

§ 14 I lov om beskattningen af pensionsordninger m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 683 af 9. august 1995, som ændret senest ved lov nr. 1106 af 20. december 1995, foretages følgende ændringer:

1. § 11 A, stk. 1, nr. 6, affattes således:¹⁾

»6. Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. § 5 a i lov om visse civile retlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller kontohaverens ægtefælle eller fraskilte ægtefælle, kontohaverens livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger eller en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen eller dennes livsarvinger.«

2. § 12, stk. 1, nr. 4, affattes således:

»4. Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. § 5 a i lov om visse civile retlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller kontohaverens ægtefælle eller fraskilte ægtefælle, kontohaverens livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger eller en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen eller dennes livsarvinger.«

§ 15 I lov om rettens pleje, jf. lovbekendtgørelse nr. 905 af 10. november 1992, som ændret senest ved lov nr. 903 af 29. november 1995, foretages følgende ændring:

1. § 512, stk. 3, 2. pkt., affattes således:

»Reglerne om fritagelse for retsforfølgning i lov om tilsyn med pensionskasser samt i lov om forsikringsaftaler og lov om visse civile retlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter berøres ikke heraf.«

1) Bestemmelserne fik en ændret affattelse ved lov nr. 143 af 17. marts 1999 om ændring af boafgiftsloven og pensionsbeskatningsloven (med virkning fra den 1. juli 1999), ved lov nr. 457 af 9. juni 2004 om ændring af pensionsbeskatningsloven (med virkning fra den 1. juli 2004) samt ved lov nr. 516 af 6. juni 2007 (med virkning fra den 1. januar 2008).

§ 16 *Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan med undtagelse af §§ 14 og 15 ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.*

Særligt om ikrafttræden af 2007-loven:

Lov nr. 516 af 6. juni 2007 har følgende ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser:

§ 9. Loven træder i kraft den 1. januar 2008.

§ 10. Lov om forsikringsaftaler § 102, stk. 3, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 1, lov om forsikringsaftaler § 104, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 3, lov om visse civilretlige forhold mv. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter § 2, stk. 3, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 1, og lov om visse civilretlige forhold mv. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter § 4, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 3, finder ikke anvendelse på en begunstigelsesindsættelser, der er foretaget før lovens ikrafttræden, hvis

- 1) indsættelsen er uigenkaldelig, eller
- 2) den begunstigede er forsikringstagerens eller kontohaverens tvangsarving.

Stk. 2. Lov om forsikringsaftaler § 105 a og § 105 b, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 5, og lov om visse civilretlige forhold mv. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter § 5 a og § 5 b, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 5, finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter lovens ikrafttræden.

Stk. 3. ... (vedrører anden lovgivning).

Stk. 4. ... (vedrører anden lovgivning).

Bestemmelser i 1996-loven, der fortsat gælder for aftaler indgået før den 1. januar 2008 (se også §§ 9-10 gengivet på forrige side og se kommentaren til de enkelte bestemmelser)

§4 Når ingen begunstiget er indsat, og de opsparede midler skal udbetales ved kontohaverens død, tilfalder midlerne dødsboet.

Stk. 2. Har kontohaveren indsat en begunstiget, som ikke er tvangsarving, og efterlades ægtefælle, livsarvinger eller arveberettigede adoptivbørn eller disses livsarvinger, skal de opsparede midler for så vidt angår de nævnte personers ret til boslod og tvangsarvelod behandles som tilhørende dødsboet og som tillagt den begunstigede ved testamente. Dette gælder dog ikke, såfremt kontohaveren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af den begunstigede.

Stk. 3. Har nogen, forinden de opsparede midler i medfør af § 2 er udbetalt til den begunstigede, over for pengeinstituttet ved forevisning af vielsesattest, skifteudskrift eller lignende behørigt godtgjort at høre til de i stk. 2 nævnte efterladte og i denne egenskab gjort indsigelse mod, at sådan udbetaling sker, må pengeinstituttet ikke udbetale de opsparede midler, forinden det ved forlig eller retslig afgørelse mellem den begunstigede og de efterladte er afgjort, hvem der har ret til de opsparede midler. Dog har pengeinstituttet altid ret til at udbetale til den begunstigede indtil en tredjedel af de opsparede midler eller, såfremt den pågældende sørger for kontohaverens begravelse, et passende beløb til dækning af udgifterne herved.

§5 Ved fortolkning af de bestemmelser, hvorved en begunstiget indsættes, gælder, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, reglerne i stk. 2-5, når de opsparede midler skal udbetales ved kontohaverens død.

Stk. 2. Er kontohaverens ægtefælle indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, med hvem kontohaveren ved sin død levede i ægteskab, der anses som begunstiget.

Stk. 3. Har kontohaveren indsat sine børn om begunstigede, anses den pågældendes livsarvinger, derunder adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede hver for den andel, arveloven tildeler vedkommende.

Stk. 4. Er kontohaverens arvinger indsat som begunstigede, tager enhver af dem del i de opsparede midler efter det forhold, hvori den pågældende i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter kontohaveren.

Stk. 5. Har kontohaveren indsat sine »nærmeste pårørende« som begunstigede, anses den pågældendes ægtefælle som indsat, eller hvis sådan ikke efterlades, den pågældendes børn, eller hvis ej heller sådanne efterlades, den pågældendes arvinger, jf. reglerne i stk. 2-4.

Indledning

Retsreglerne vender ikke det blinde øje til, at nogle kontohavere vil afgå ved døden inden pensionsalderen. Der gælder derfor regler om, at kontohaver har ret til (men ikke pligt til) at indsætte en eller flere fysiske personer som begunstiget. En gyldig begunstigelsesklausul indebærer, at udbetalingen tilfalder den begunstigede uden om kontohaverens dødsbo.

1996-loven om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter tager stilling til nogle spørgsmål, der har været drøftet siden 1960'erne. Loven omfatter kapitalpensioner og ratepensioner i pengeinstitutter, og den drejer sig navnlig om pensionskontohavers adgang til med bindende virkning over for kreditorer (og nærstående) at indsætte *begunstigede*, kontohavers adgang til at *råde over pensionskontoen* samt *kreditorernes retsstilling*.

Loven er i det væsentlige en overførsel af tilsvarende regler i forsikringsaftalelovens §§ 102-110 og §§ 116-117, der har eksisteret siden 1930, og da loven samtidig er tæt knyttet sammen med pensionsbeskatningsloven, har man fra lovens første dag haft et erfaringsgrundlag om, hvorledes lovens enkeltregler skulle fortolkes. Om de overvejelser, der er gjort i tiden op til 1996 – navnlig i pensionsbeskatningsloven, der på principielle punkter har væsentlig betydning for den lov, der kommenteres – henvises til *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal*: Begunstigelse i pension og forsikring s. 15 ff.

1. Forholdet til reglerne om ægtefælleskifte

1996-loven indeholder en civilretlig (pensionsretlig) regulering af visse forhold ved pensionsopsparing i et pengeinstitut. Loven behandler ikke den skifteretlige stilling ved en pensionsopsparers/kontohavers separation eller skilsmisse, eller hvor der foretages bosøndring. Dette spørgsmål har ofte været kædet sammen med de spørgsmål, som 1996-loven behandler, herunder i skatteretlig henseende.

I 1998 nedsatte Justitsministeriet *Ægtefællepensionsudvalget*, der i 2005 afgav *Betænkning nr. 1466/2005 om ægtefællers pensionsrettigheder*. Dette arbejde gav grundlaget for lov nr. 483 og 484 af 7. juni 2006 om ændring af bl.a. lov om ægteskabets retsvirkninger. Lovkomplekset er navnlig behandlet af *Irene Nørgaard* i *Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død* (2007), *Sys Rovsing Koch & Grethe Opstrup*: *Deling af pensionsordninger ved ægtefælleskifte* (i *Lennart Lynge Andersen og Flemming B. Søgaard*: *Tolv perspektiver på pension* (2006) s. 127 ff), *Dorrit Sylvest Nielsen & Malene Vestergaard*: *Ægtefællers rettigheder* (sst. s. 160 ff), *Lisbeth Faurdal*: *Sondringen mellem »rimelige« og »urimelige« pensionsrettigheder ved separation og skilsmisse* (T:FA 2007 s. 54 ff), og *Dorrit Sylvest Nielsen*: *En pensionsretlig kommentar* (T:FA 2007 s. 83 ff).

Med denne regulering kan det konstateres, at der produktmæssigt er sammenhæng mellem henholdsvis 1996-loven (med senere ændringer) og 2006-lovgivningen, men at delingsspørgsmål er reguleret af retsvirkningsloven (og i øvrigt af parternes aftale), medens begunstigelsesreglerne har fået sin egen lov. Om retsstillingen for den ægtefælle, der ved et separations- eller skilsmissekifte helt eller delvis overtager den anden ægtefælles kapitalpension eller ratepension, henvises til *Lennart Lynge Andersen* i U 1989 B s. 144 ff. De relevante bestemmelser findes i pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 2-4, der blev revideret i 1996. Se hertil også U 2003.2576 V (T:FA 2004.50 V), der er omtalt i kommentaren til § 7 (under punkt 3).

2. Den parlamentariske gang

2.1. 1996-loven

Lovforslaget blev fremsat af justitsministeren den 17. januar 1996 (lovforslag nr. L 163), Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3318-3344. 1. behandling af forslaget fandt sted den 1. februar 1996 (Folketingstidende 1995/96 sp. 3501 ff), hvorefter Retsudvalget afgav betænkning den 12. marts 1996, jf. tillæg B sp. 384. Der blev ikke stillet ændringsforslag. Der var kun stillet få spørgsmål, og ingen af svarene blev trykt. 2. behandling fandt sted den 26. marts 1996 (Folketingstidende 1995/96 sp. 4878), og 3. behandling skete den 28. marts 1996 (Folketingstidende 1995/96 sp. 5013). Ved ingen af disse behandlinger blev der bedt om ordet. Lovforslaget blev vedtaget med 97 stemmer mod 3.

Inledning

De få spørgsmål til justitsministeren under Folketingets behandling reflekterer enten, at man har fundet loven harmløs eller ikke forstået den. Da ingen af svarene er trykt, kan følgende oplyses:

Spørgsmål 1 vedrører et (irrelevant) stempelspørgsmål.

I *spørgsmål 2* spørges, om det ikke ville være nok at kalde forslaget: Forslag til lov om pensionsopsparing i pengeinstitutter. Dette afvises i svaret, da forslaget (loven) ikke indeholder en generel regulering af aftaleforholdene ved pensionsopsparing i pengeinstitutter.

Spørgsmål 3 opfordrer til høring af Dansk Sprognævn med henblik på beregning af lixtallet og forslagets sproglige karakter. I svaret oplyser Justitsministeriet, at lixtallet er 55, og at man har anvendt forsikringsaftalelovens formulering, således »at der ikke efterfølgende skal opstå tvivl om, at de foreslåede regler skal forstås på samme måde som de velkendte regler i forsikringsaftaleloven.«

I *spørgsmål 4* spørges, hvad forslagets § 7 betyder. Svaret er gengivet i kommentaren til § 7.

Spørgsmål 5 er en anmodning om Justitsministeriets kommentar til et brev fra Finansrådet. Der var ingen bemærkninger.

Efterfølgende bad Retsudvalget om Justitsministeriets kommentar til en henvendelse fra *Linda Nielsen* om muligheden for at begunstige samlevere. Svaret – der kom fra Skatteministeriet – er gengivet s. 88 f i 1. udg. af denne bog (1996).

Det kan med sikkerhed siges, at kun det sidstnævnte spørgsmål og svar har interesse ved lovens praktisering. Det er udeladt i denne udgave af kommentaren, da lovgivningen nu er blevet ændret.

2.2. 1999 og 2004-lovændringerne

Ændringerne i 1999 og 2004 vedrører lovens § 14, der er pensionsbeskatningslovens regulering af, hvem der skatteretligt kan indsættes som begunstiget på en kapitalpension eller ratepension.

Forarbejderne til ændringen i 1999 findes i Folketingstidende 1998/99, tillæg A, sp. 3376 og tillæg B sp. 340. Forarbejderne til ændringen i

Hvilke problemer har man løst?

2004 findes i Folketingstidende 2003/04, tillæg A, sp. 1960 og tillæg B sp. 1497.

2.3. 2007-loven

Ved lov nr. 516 af 6. juni 2007 ændredes 1996-lovens §§ 2, 3, 4 og 5.

Forarbejderne findes i Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arve-lovgivningen m.v. s. 561-601 samt i Folketingstidende 2006/07, tillæg A, s. 3414 f og tillæg B s. 1141.

3. Hvilke problemer har man løst?

Det er en væsentlig ledetråd ved fortolkningen af pensionsopsparingsloven, at sigtet har været at skabe parallelitet til forsikringsaftalelovens §§ 102 ff, i det omfang spørgsmålene kan opstå ved pensionsopsparing i et pengeinstitut. Herom hedder det bl.a. i de indledende bemærkninger til lovforslaget:

»3.1. Lovforslagets anvendelsesområde.

Der er i det væsentlige tale om en overførsel af reglerne i forsikringsaftalelovens §§ 102-110 og §§ 116-117 vedrørende kapitalforsikring til pensionsopsparing i pengeinstitutter. Herved sikres parallelitet mellem de gældende regler for pensionsopsparing i forsikringsselskaber og reglerne for pensionsopsparing i pengeinstitutter.

Baggrunden for, at man i 1930 indførte regler om forsikringsaftaler, var, at man bl.a. ønskede i lovform at samle de retsregler, der er særlige for forsikringsaftalen i modsætning til andre formueretlige aftaler. Selv om de almindelige forsikringsvilkår regulerede mange forhold mellem forsikringstager og forsikringsselskab, indeholdt de langt fra regler om alle de spørgsmål, som retsforholdet mellem parterne kunne foranledige, ligesom vilkårene ikke altid var lige tydelige. Der var derfor behov for regler i forsikringsaftaleloven, som ville virke udfyldende og fortolkende på området. Man fandt endvidere, at sociale hensyn, herunder forsørgelsesmæssige hensyn, talte for at sikre livsforsikringerne mod kreditorfølgelse, og at denne beskyttelse skulle gælde, lige indtil forsikringen var udbetalt.

Justitsministeriet har fundet det hensigtsmæssigt og i overensstemmelse med gældende ret på området i videst muligt omfang at sikre parallelitet til forsikringsaftalelovens regler.«

Indledning

I samme afsnit hedder det imidlertid også:

»Lovforslaget ændrer ikke pensionsbeskatningslovens regler om kapital- og ratepensionsopsparingsordninger bortset fra, hvad det følger af lovforslagets § 14, jf. nedenfor. Lovforslagets bestemmelser er parallelle til forsikringsaftaleloven. Forsikringsaftaleloven vedrører både fradragsberettigede og ikke-fradragsberettigede ordninger. Dette forhold gør, at man ikke af lovforslagets bestemmelser kan udlede, hvilke krav til de fradragsberettigede ordninger, der stilles i pensionsbeskatningsloven.«

Den mangeårige erfaring, der er indhøstet på forsikringsområdet, kan herefter anvendes ved fortolkningen af den nye lov, *men man kan ikke overføre forsikringspraksis ukritisk*. 1996-lovens § 1 præciserer, at loven omfatter opsparingsordninger, hvor der er fradragsret efter reglerne i pensionsbeskatningslovens afsnit 1, kapitel 1, og der er således indbygget en kobling mellem *skattereglerne* på området og *de civilretlige regler*. Forsikringsaftalelovens §§ 102 ff omfatter også forsikringer, hvor der ikke er fradragsret, og dette forhold må tages i betragtning ved 1996-lovens fortolkning. – Sagt på en anden måde får ikke mindst lovens § 14 (ændringerne i 1996, 1999, 2004 og 2007 af pensionsbeskatningsloven) en fremtrædende placering ved fortolkningen af 1996-loven.

Skematisk er der tale om følgende overførsel:

1996-loven	Forsikringsaftaleloven
§ 2	§ 102
§ 3	§ 103
§ 4	§ 104
§ 5	§ 105
§§ 5 a-b	§§ 105 a-b
§ 6	§ 106
§ 7	§ 107
§ 8	§ 108
§ 9	§ 109
§ 10	§ 110
§ 11	§ 116
§ 12	§ 117

4. Udviklingen 1996-2004

Folketinget fulgte i 1999 fulgte den kritik, der allerede i 1996 var fremsat vedrørende den manglende mulighed for at indsætte en samlelever som begunstiget. Dette måtte ske under klausulen »nærmeste pårørende«, således at hverken kontohaver eller samlelever reelt kunne være sikker på, at det blev løsningen ved kontohavers død. Problemstillingen – og konkurrencen med børn – illustreres af *U 1998.1715 V*, der er kommenteret under § 5, og – på det principielle plan – af *U 1998.799 H*, der er kommenteret flere steder. *U 1998.799 H*, der vedrører fortolkningen af forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, jf. stk. 1 (og dermed 1996-lovens § 5, stk. 5, jf. stk. 1), er i det hele taget af central betydning, når der skal laves en prognose over, hvorledes uløste problemer kan forventes håndteret ved domstolene. Samtidig er dommens noget urimelige resultat et vigtigt bidrag til den legislative debat, smh. *Lennart Lynge Andersen* i *U 1998 B* s. 419 ff og hertil *Camilla Neuenschwander* m.fl. i *U 1999 B* s. 433 f. Dog varsler *U 2007.2815 H* en mere nuanceret holdning fra Højesterets side.

Fra den 1. juli 2004 blev det muligt at begunstige samleveres livsarvinger, jf. lov nr. 457 af 9. juni 2004.

5. 2007-loven

Et sagkyndigt udvalg afgav i 2006 *Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivning m.v.* Kommissoriet omfattede også forsikringsaftale- og pensionsopsparingslovens regler om begunstigelse, se nærmere bet. s. 561-601. Betænkningen er behandlet af *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal* 2006, 2007 og 2008. Loven er omtalt af *Anne Kristina Axelsson* og *Ib Hounsgaard Trabjerg* i *Juristen* 2008 s. 24 ff.

Det hedder i regeringens bemærkninger til lovforslaget:

»Arvelovsudvalget peger i betænkningen på, at reglerne om arv og reglerne om indsættelse af begunstigede i forsikringsordninger følger to forskellige spor, selvom reglerne i vidt omfang tjener samme formål. For arv gælder således reglerne i arveloven, og for begunstigelsesindsættelser i forsikringsordninger gælder reglerne i forsikringsaftaleloven. Udvalget har derfor overvejet, om reglerne i højere grad, end det er tilfældet i dag, bør udformes ens.

Dette kunne f.eks. ske ved at ændre forsikringsaftaleloven således, at forsikringsbeløb, der kommer til udbetaling som følge af et dødsfald, skal fordeles i

Indledning

overensstemmelse med arvelovens fordelingsregler, medmindre der er foretaget en særlig begunstigelsesindsættelse.

En sådan gennemgribende ændring af reglerne om begunstigelsesindsættelser må imidlertid efter udvalgets opfattelse forudsætte, at de gældende regler har rejst grundlæggende problemer i praksis, og det har efter udvalgets opfattelse ikke været tilfældet.

Udvalget foreslår derfor, at den overordnede struktur i de gældende regler bevarer.

I lyset af bl.a. de ændrede familiemønstre siden vedtagelsen af forsikringsaftaleloven i 1930 samt forsikringsselskabernes nuværende praksis på området foreslår udvalget imidlertid en række ændringer og udbygninger i de gældende regler.

Udvalget foreslår for det første en regel om, at forsikringsselskabet senest samtidig med underretning af den begunstigede om dødsfaldet også skal underrette skifteretten herom, jf. pkt. 2.2.1. For det andet foreslår udvalget en lovfæstelse af adgangen til at træffe bestemmelse om, at en udbetalt forsikringssum skal være særeje eller skal båndlægges, jf. pkt. 2.2.2. For det tredje foreslår udvalget, at reguleringsreglen i forsikringsaftalelovens § 104 ændres, således at bestemmelsen i højere grad kommer til at afhænge af et skøn, jf. pkt. 2.2.3. Endelig foreslås der for det fjerde nogle mindre ændringer i fortolkningsreglerne i forsikringsaftalelovens § 105, jf. pkt. 2.2.4.

Arvelovsudvalget foreslår, at pensionsopsparingslovens §§ 2-5 ændres på tilsvarende måde som forsikringsaftalelovens §§ 102-105 (lovforslagets § 1, nr. 1-5), således at reglerne også fremover har det samme indhold. Der henvises i øvrigt til pkt. 2.

Justitsministeriet kan tiltræde udvalgets forslag, og lovforslaget er udformet i overensstemmelse hermed.«

Særligt om de økonomiske og administrative konsekvenser for erhvervslivet m.v. er der grund til at fæste sig ved følgende bemærkninger til lovforslaget:

»Lovforslaget skønnes ikke at have økonomiske konsekvenser for erhvervslivet.

Forslaget har været sendt til Erhvervs- og Selskabsstyrelsens Center for Kvalitet i ErhvervsRegulering (CKR) med henblik på en vurdering af, om forslaget skal forelægges Økonomi- og Erhvervsministeriets virksomhedspanel. CKR vurderer

Overgangsproblemet

at indberetningspligten til skifteretten efter lovforslagets § 1, nr. 1 (forsikringsaftalelovens § 102, stk. 3) og § 2, nr. 1 (pensionsopsparingslovens § 2, stk. 3) jf. § 102, stk. 3 og § 2, nr. 1 (pensionsopsparingslovens § 2, stk. 3) vil have begrænsede løbende administrative konsekvenser for de omfattende forsikringsselskaber og pengeinstitutter. Indberetningspligten til skifteretten vil således efter omstændighederne kunne opfyldes ved, at forsikringsselskabet eller pengeinstituttet sender skifteretten en kopi af det brev, der sendes til den begunstigede i ordningen. Samlet set vurderes det ikke, at bestemmelserne i lovforslaget indeholder administrative konsekvenser for erhvervslivet i et omfang, der berettiger, at det bliver forelagt virksomhedspanelet. Forslaget har derfor ikke været forelagt Økonomi- og Erhvervsministeriets virksomhedspanel.«

6. Overgangsproblemet

Ved læsningen af denne bog er det vigtigt at have for øje, at den i første række handler om de regler, der gælder efter den 1. januar 2008. Visse af de tidligere regler finder dog stadig anvendelse, hvis begunstigelsesindsættelsen er sket før denne dato, og det har vist sig, at forarbejderne til overgangsreglerne ikke tager højde for nogle relevante situationer i det praktiske liv, jf. *Lennart Lyng Andersen* og *Lisbeth Faurdal* (2007). Overgangsproblemerne er behandlet i kommentaren ndf. til 2007-lovens §§ 9-10 og i bogens bilag 1.

KOMMENTAR

Kapitel 1

Lovens anvendelsesområde

§ 1 *Loven gælder for opsparing i pensionsøjemed og rateopsparing i pensionsøjemed i pengeinstitutter, når opsparingsordningen opfylder betingelserne for skattemæssig begunstiggelse i afsnit I, kapitel 1, i lov om beskattningen af pensionsordninger m.v. (pensionsbeskatningsloven).*

Stk. 2. *Ved et pengeinstitut forstås i denne lov et institut, hvori der kan oprettes pensionsordninger som nævnt i stk. 1, jf. pensionsbeskatningslovens § 11 A og § 12.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3324 f og sp. 3337 f.

1. Bestemmelsens funktion er at fastsætte lovens anvendelsesområde, herunder hvad der forstås ved et pengeinstitut.

2. Efter § 1, stk. 1, gælder loven for opsparing i pensionsøjemed (*kapitalpension*) og rateopsparing i pensionsøjemed (*ratepension*) i pengeinstitutter. Det er en forudsætning, at opsparingsordningen opfylder kravene til skattemæssig begunstiggelse i pensionsbeskatningsloven, idet manglende opfyldelse af kravene i pensionsbeskatningsloven – i værste fald – vil kunne medføre, at loven ikke kan anvendes. Man kan f.eks. forestille sig en ratepension, hvor pensionsaftalen ikke opfylder formkravene og derfor kan blive mødt med kreditorforfølgning. Pengeinstitutterne bør derfor sikre sig, at alle pensionsaftaler opfylder pensionsbeskatningslovens bestemmelser.

2.1. Ved lovens titel »pensionsopsparing i pengeinstitutter«, kommer fire opsparingsformer på tale, *kapitalpension*, *ratepension*, *selvpensionering* og *indekskontrakter*.

Ved valget af lovens anvendelsesområde har man ifølge forarbejderne lagt vægt dels på at opnå en præcis afgrænsning af lovens område, dels at inddrage »langt den overvejende del af de i praksis forekommende pensionsordninger.« Resultatet er blevet, at *selvpensioneringskonti* og *indekskonti (indekskontrakter)* falder uden for loven. Herved fastholdes den hidtidige regel, at der ikke med civilretlig virkning kan indsættes en begunstiget i aftalen mellem pengeinstitut og kunde vedrørende disse to

pensionsformer, men man kunne have valgt at lade 1996-lovens § 11 (om kreditorforfølgning) og – navnlig – § 15 (der ændrer retsplejelovens § 512, stk. 3, jf. kommentaren ndf. til bestemmelsen) gælde for selv pension og indekstrakter, således at der med hensyn til vigtige (og praktiske) spørgsmål var givet fælles regler. Dette synes man ikke at have haft øje for ved udarbejdelsen af 1996-loven. For indekstrakternes vedkommende gælder dog praktisk taget tilsvarende regler *under forløbet*, smh. § 11 i lovbekendtgørelse nr. 724 af 15. september 1999, medens reglerne om selv pensioneringskonti skal findes i en bekendtgørelse (nr. 302 af 2. maj 2000). Selv pensioneringskontoens karakter af pensionskonto – *formålsbundetheden* – gør, at kreditorforfølgning må anses for udelukket *under forløbet*, smh. *U 1986.364 V, Lennart Lynge Andersen og Tanja Jørgensen: Bank og særlige indlån* (2. udg. 2008) s. 72 ff og *Jens Paulsen: Insolvens Gældssanering* (2006) s. 165 ff. En modsætningsslutning fra 1996-lovens § 11 kan således ikke anses for holdbar.

2.2. Resultatet af de legislative overvejelser er blevet, at § 1, *stk. 1*, – og dermed loven – omfatter *opsparing i pensionsøjemed* (der er pensionsbeskatningslovens betegnelse for *kapitalpensioner*) og *rateopsparing i pensionsøjemed* (*ratepensioner*), i det omfang ordningerne opfylder pensionsbeskatningslovens kap. 1.

Reglerne om *kapitalpension* findes i lovbekendtgørelse nr. 1120 af 10. november 2006 om beskatningen af pensionsordninger m.v. med senere ændringer. Efter pensionsbeskatningslovens § 12 skal opsparingen som hovedregel være påbegyndt før kontohaveren når efterlønsalderen, og det skal ske i et pengeinstitut, der af Finanstilsynet er meddelt tilladelse til at drive pengeinstitutvirksomhed her i landet, eller et udenlandsk kreditinstitut, der er meddelt tilladelse til at udøve virksomhed inden for De Europæiske Fællesskaber eller i et land, som Fællesskabet har indgået aftale med på det finansielle område, udøver virksomhed her i landet gennem en filial, jf. § 30, stk. 1, 4, 5, 9 og 10 i lov om finansiel virksomhed, eller med told- og skatteforvaltningens godkendelse i en anden institution her i landet. Der oprettes en (standardpræget) kontrakt mellem pensionskunden og pengeinstituttet. Før 1987 kunne en kapitalpension kun oprettes mellem en arbejdsgiver og en arbejdstager, men med skattereformen af 1986 blev der åbnet mulighed for egenordninger. De opsparede midler indsættes løbende på pensionskonto i det pågældende pengeinstitut og investeres typisk i værdipapirer eller i såkaldte »puljer« efter kontohaverens valg. Det fremgår tillige af § 12, at der skal være

truffet bestemmelse om udbetaling i tilfælde af kontohaverens død, ligesom der til kontoen skal være knyttet bestemmelse om, at udbetaling til kontohaveren sker tidligst på det tidspunkt, hvor kontohaveren når efterlønsalderen, medmindre lavere aldersgrænse er godkendt af Skatterådet, og senest 10 år efter dette tidspunkt.

Der gælder særlige regler med hensyn til, hvor store beløb der med skattemæssig virkning kan indsættes på en kapitalpension, for indkomståret 2008 44.500 kr. og for indkomståret 2009 46.000 kr. Beløbet reguleres årligt.

Efter pensionsbeskatningslovens § 11 A skal en *ratepensionsopsparing* som hovedregel være påbegyndt, før kontohaver når efterlønsalderen. Opsparingen skal ske i et pengeinstitut m.v. som nævnt ovf. under kapitalpensionskonti. Vilkårene for ordningen, herunder indbetalingsperioden og størrelsen af det årlige indskud, fastsættes i en aftale mellem pengeinstituttet og kontohaveren samt dennes arbejdsgiver, såfremt arbejdsgiveren bidrager til ordningen. Adgangen til at foretage indskud til en rateopsparing i pensionsøjemed ophører med udgangen af det kalenderår, der ligger forud for det år, hvori første rateudbetaling vil finde sted. Det fremgår tillige af § 11 A, at der til ordningen skal være knyttet en bestemmelse om udbetaling i tilfælde af kontohaverens død, ligesom der ikke kan aftales senere udbetaling for sidste rate end det kalenderår 25 år efter, at kontohaveren når efterlønsalderen. Rater, der kommer til udbetaling, medens kontohaveren lever, skal udbetales til kontohaver. Desuden skal tidspunktet for udbetalingsperiodens start og udbetalingsperioden fremgå af aftalen.

For både kapital- og ratepension gælder den pensionsretlige anomali, at ordningernes karakter af pensionsopsparing ikke hindrer, at kontohaver vælger at ophæve ordningen i utide, d.v.s. inden opsparingen kommer til normal udbetaling. Denne hidtil skatteretlige regel gentages i 1996-lovens § 8, stk. 1, idet stk. 2 dog gør en undtagelse, hvor begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. Der henvises til kommentaren til § 8 samt ndf. under 4.

Efter gennemførelsen af lov om finansiell virksomhed findes reglerne om *anbringelse af de pensionsmidler*, som pensionsopsparingsloven omfatter, i denne lovs §§ 50-51, smh. *Merete Hjetting, Thomas Kjøller, Marianne Simonsen og Malene Stadil: Lov om finansiell virksomhed (2007) s. 243 f.* Investeringsmæssige spørgsmål har ikke betydning ved fortolkningen af 1996-loven. Sagt på en anden måde har en person, der er indsat som begun-

stiget, ikke via denne lov indflydelse på, hvorledes pensionsopsparerer investerer midlerne, smh. herved tillige kommentaren til § 8, stk. 2, ndf.

2.3. Lovgiver har således truffet det valg, at pensionsopsparingsloven skal omfatte de to hovedtyper af pensionsordninger i pengeinstitutterne. Uden for loven falder private ordninger, der aftales mellem en kunde (eventuelt med deres arbejdsgiver) og et pengeinstitut, og hvor ordningen aftales uden for rammerne af en kapital- eller ratepensionsordning. Sådanne aftaler forekom tidligere, men det må antages, at kapital- og ratepensionerne har overflødiggjort nye aftaler. Der er intet, der hindrer, at Viggo Elmersen og en bank aftaler, at Viggo Elmersen hvert år skal indsætte et vist beløb på »Viggo Elmersens pensionskonto«, men eventuelle bestemmelser i aftalen om begunstigelsesindsættelse og udelukkelse af kreditorforfølgning kan ikke antages at have retsvirkning over for Viggo Elmersens kreditorer eller arvinger. Den præcise afgrænsning i § 1 har formentlig sparet retssystemet for en del retstvister om, hvorvidt en opsparingsordning var omfattet af loven eller ej. Man kan godt forestille sig, at det ville have været fordelagtigt at søge ly under lovens kreditorbeskyttelsesregler og begunstigelsesregler ved at forsyne konti med en påtegning om pensionsformål.

3. Kapitalpensioner og ratepensioner er (kun) omfattet af loven, hvis opsparingsordningen opfylder betingelserne for skattemæssig begunstiggelse i lov om beskattningen af pensionsordninger m.v., se hertil kritisk *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal* (2005 og 2006), der peger på, at båndet mellem den civilretlige og den skatteretlige regulering bør ophæves. Efter pensionsbeskatningslovens § 12, stk. 1, nr. 2, 2. pkt., skal der i aftaler om opsparing være truffet bestemmelse om udbetaling i tilfælde af kontohavers død, smh. kommentaren til § 2. Dette suppleres i § 12, stk. 1, nr. 4, med, at der ikke kan træffes bestemmelse om udbetaling til andre end kontohavers ægtefælle (herunder fraskilt ægtefælle), en navngiven person (”samlever”), der har fælles bopæl med kontohaver ved indsættelsen og dennes livsarvinger, eller livsarvinger, stedbørn eller disses livsarvinger. Ved 1996-lovens § 14 blev bestemmelsen udvidet, således at også »nærmeste pårørende« kan indsættes som begunstiget, jf. kommentaren til bestemmelsen og kommentaren til §§ 5a-b, jf. § 5.

Der gælder tilsvarende regler for ratepension, jf. pensionsbeskatningslovens § 11 A, stk. 1, nr. 6.

§ 12, stk. 1, nr. 4, og § 11 A, stk. 1, nr. 6, er ensbetydende med, at *kontohaveren ikke står frit med hensyn til, hvem kapitalpensionen eller ratepensionen skal tilfalde ved død*. Valget er begrænset til den personkreds, der udtrykkeligt er nævnt i nr. 4, og loven gør forskel på, om en person lovligt kan indsættes ved navn eller ved artsbetegnelse – kontohaver kan eksempelvis ikke indsætte sine forældre eller en søster ved navns nævnelse, medmindre han bor sammen med vedkommende, og der kan kun indsættes én “samlever”. Hvis kontohaver har foretaget en “ulovlig” begunstigelsesindsættelse, falder ordningen som sådan uden for pensionsbeskatningsloven og dermed også uden for § 1, stk. 1. Det er herefter spørgsmålet, hvad der så er retsstillingen. Spørgsmålet uddybes i kommentaren til § 14.

4. Som nævnt ovf. har kontohaver som hovedregel adgang til at ophæve kontoen. Han kan ikke i øvrigt råde over kontoen ved salg eller pantsætning, således som det er muligt ved livsforsikringer. Sker dette alligevel, skal der efter pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 1, ske en afgiftsberigtigelse med p.t. 60 % til staten, og opsparingsordningen falder herefter uden for kapitel I i pensionsbeskatningsloven.

Det kan forekomme, at kontohaver kun ophæver en del af kontoen eller kun pantsætter en del af denne. I forarbejderne til § 1 (Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3341-3342) hedder det herom følgende:

»Såfremt kontohaveren overdrager eller overfører en del af rate- eller kapitalpensionen til eje eller pant, følger det af pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 4, at der under visse nærmere angivne betingelser alene skal foretages afgiftsberigtigelse af det beløb, som dispositionen vedrører. Den del af pensionsordningen, som der ikke er disponeret over, og som dermed ikke er afgiftsberigtiget, fortsætter med at være omfattet af kapitel I i pensionsbeskatningsloven. Den del af ordningen, som der ikke er disponeret over, vil således fortsat være omfattet af dette lovforslag, jf. lovforslagets § 1.«

5. § 1, stk. 2's, funktion er at definere begrebet *pengeinstitut*. Også på dette punkt henviser loven til pensionsbeskatningsloven, nemlig sidstnævnte lovs § 11 A og § 12. Stk. 2 medfører, at en pensionsordning som altovervejende hovedregel vil være etableret i en dansk bank, sparekasse eller andelskasse.

Skattemyndighederne har ikke foretaget godkendelser i henhold til den bemyndigelse, der er givet i bestemmelsen.

Kapitel 2

Indsættelse af begunstigede

§ 2 *Kontohaveren kan ved opsparingsordningens oprettelse eller senere indsætte en anden som begunstiget. Ved kontohaverens død udbetales de opsparede midler umiddelbart til den begunstigede.*

Stk. 2. *Kontohaveren kan tilbagekalde indsættelsen, medmindre kontohaveren over for den begunstigede har givet afkald på dette. Kontohaverens ret til at tilbagekalde indsættelsen går ikke over på den pågældendes arvinger eller dødsbo.*

Stk. 3. *Pengeinstituttet skal senest samtidig med underretningen af den begunstigede om kontohaverens dødsfald underrette den skifteret, der behandler kontohaveren dødsbo, jf. § 2 i lov om skifte af dødsboer, om begunstigelsesindsættelsen, det opsparede beløb, og om, hvorvidt udbetaling er sket. Skifteretten skal herefter underrette kontohaverens ægtefælle og livsarvinger og vejlede om indholdet af § 4.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3327 ff og sp. 3338 og Folketingstidende 2006/07, tillæg A, s. 3414. Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v. s. 577-579.

1. § 2, stk. 1 og 2, blev sprogligt ændret ved 2007-loven, men der er ikke sket nogen realitetsændring. Bestemmelsens stk. 3 blev indføjet.

2. § 2 er en af lovens mest centrale bestemmelser. Den fastlægger (1) kontohavers principielle adgang til at indsætte begunstigede på en opsparingsordning, der er omfattet af loven, og til at tilbagekalde en begunstigelse, (2) en af retsvirkningerne af, at der foretages begunstigelsesindsættelse, samt (3) en sondring mellem genkaldelige og uigenkaldelige begunstigelsesindsættelser. I stk. 3 – der kun gælder begunstigelsesindsættelser foretaget efter den 1. januar 2008 – pålægges det kontoførende pengeinstitut at underrette dels de(n) begunstigede dels den skifteret, der behandler kontohaverens dødsbo.

3. Loven definerer ikke begrebet *en begunstiget*, men den fastlægger i §§ 2-10 en række retsvirkninger af, at en pensionsopsparer (i loven betegnet »kontohaver« som følge af bankordningernes karakter) har udnyttet muligheden for at indsætte en eller flere begunstigede i pensionsordnin-

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

gen. På denne baggrund kan en begunstiget i denne lovs forstand bestemmes som en fysisk, kontohaver nærstående person, som kontohaver har udpeget til at få udbetalt midlerne fra en kapital- eller ratepension, hvis kontohaver dør, før kontoens indestående kommer til normal udbetaling. I afgrænsningen til *fysiske personer* ligger, at lovens begunstigelsesbegreb hænger nøje sammen med, hvem der efter pensionsbeskatningsloven indsættes som begunstiget, smh. kommentaren ovf. til § 1 og ndf. til § 14. – Kontohaver er således ved bankprodukterne afskåret fra at begunstige skakklubben »Springeren« i Skanderborg, »Stilling Pigekor« eller andre juridiske personer, f.eks. et aktieselskab eller anpartsselskab, som kontohaver kontrollerer.

Retligt er begunstigelsesindsættelse en form for *gave*, d.v.s. at der tilføjes den begunstigede en vederlagsfri fordel på opsparerens bekostning, smh. *Henry Ussing: Aftaler* (3. udg. 1950) s. 14 og *Egil Lego Andersen: Gavebegrebet* (1988) s. 34 f. Der er tale om en gaveform *sui generis*, der har stærke lighedspunkter med en arv eller et legat. Ved ”almindelige” gaver er der ofte ikke lang tid mellem gavegiverens beslutning og modtagelsen af gaven. Ved begunstigelsesindsættelse kræves, at ”gavegiver” er død, og at den begunstigede er i live, ligesom der oftest går mange år mellem begunstigelsesindsættelsen og modtagelsen af de opsparede midler. En begunstigeelse er også speciel derved, at kontohaver til enhver tid kan omgøre sin beslutning, medmindre begunstigelsen er gjort uigenkaldelig.

En faktisk forskel mellem de bankprodukter, der er omfattet af pensionsopsparingsloven, og livsforsikringer ligger i, at der meget sjældent knyttes vederlag til en begunstigelsesindsættelse på en kapital- eller ratepension. Vederlagsspørgsmålet ligger dog latent, hvor eksempelvis to ægtefæller ved separation eller skilsmisse aftaler, at den anden part skal indsættes som uigenkaldelig begunstiget på en pensionsordning. Se tillige *U 2003.2576 V (T:FA 2004.50 V)*, der er omtalt i kommentaren til § 7 (under punkt 3).

Et fælles træk ligger i *forsørgelseselementet*. Kontohaver står ikke frit, idet § 14 (der indeholder ændring af pensionsbeskatningsloven, se kommentaren til bestemmelsen) begrænser kontohavers adgang med hensyn til, hvem der kan indsættes som begunstiget. Forsørgelseselementet ses også tydeligt i §§ 4-5 og §§ 5 a-b, der har klare familie-/arveretlige overtoner: Hvis kontohaver vælger at indsatte en anden end den nuværende ægtefælle eller livsarvinger, har de forbigåede mulighed for en domstols-

prøvelse af, om kontohavers disposition var urimelig, jf. kommentaren til § 4.

Forsørgelseselementet og dets betydning ved de enkelte regler kan ikke alene ses som en begrænsning i kontohavers muligheder for at begunstige, hvem han vil. Der er tale om en afvejning, hvor hensynet til kontohavers kreditorer (og i et vist omfang arvinger) må vige for begunstigelsen. Da der er tale om begunstigelsesindsættelse i en *pensionskonto*, kan der argumenteres for at begrænse kontohavers udfoldelsesmuligheder. Se herved også *Udkast til lov om forsikringsaftaler* (1925) s. 142 og legislativt *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal* i T:FA 2005 s. 183 ff.

4. Den væsentligste retsvirkning af, at der er sket en begunstigelsesindsættelse, er, at midlerne ved kontohavers død udbetales til den begunstigede uden om kontohavers dødsbo. Dette nævnes udtrykkeligt i § 2, stk. 1. Midlerne på pensionskontoen er således tinglig beskyttet over for kontohavers arvinger og kreditorer, se dog med hensyn til forholdet mellem begunstigede og visse nærstående (ægtefælle og livsarvinger) den ovennævnte mulighed for domstolsprøvelse af dispositionens rimelighed i § 4.

Den begunstigede har principielt ikke nogen rettigheder over midlerne, medens kontohaver lever. I mange tilfælde ved den begunstigede måske ikke, at han er indsat som begunstiget. Han kan ikke blande sig i, hvorledes midlerne investeres, og § 8, stk. 1, fastsætter direkte kontohavers adgang til at ophæve kontoen og derved gøre en begunstigelsesindsættelse illusorisk. Kontohaver kan også ophæve/ændre begunstigelsesindsættelsen.

Det retlige billede ændrer sig, hvis begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. Som nævnt ndf. under **10** er det tvivlsomt, hvilken rolle uigenkaldelige begunstigelser har spillet i pengeinstitutternes pensionsordninger, men det kan selvsagt blive moderne, når det går op for kontohavere og pengeinstitutterne, at der er kommet musik på området. Det ligger i selve uigenkaldelighedsprincippet, at begunstigelsesindsættelsen er (bliver) definitiv – forudsat at den begunstigede overlever kontohaver – og loven giver også i øvrigt den uigenkaldeligt begunstigede en stærkere retsstilling, smh. den dagældende § 4, stk. 2, 2. pkt., der i et vist omfang stadig finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser foretaget før den 1. januar 2008, smh. kommentaren til 2007-lovens overgangsbe-

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

stemmelser, og § 8, stk. 2. Efter den sidstnævnte bestemmelse har kontohaver ved uigenkaldelighedsbeslutningen også fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over opsparingsordningen, at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes. Det reelle indhold af bestemmelsen er, at kontohaver ikke (længere) er berettiget til at ophæve opsparingsordningen i utide.

5. Efter *stk. 1* kan kontohaveren ved opsparingsordningens oprettelse eller på et senere tidspunkt indsætte en begunstiget. Loven overlader således til kontohaver, *om* der skal foretages indsættelse af en begunstiget, *og* hvornår dette skal ske. Det er efter loven kun kontohaver, der kan foretage begunstigelsesindsættelse. I praksis er det imidlertid sjældent, at der ikke indsættes en begunstiget, da alle pengeinstitutter har en "standardbegunstigelse" indført i pensionsaftalerne, hvorefter den »nærmeste pårørende« er begunstiget, medmindre andet er aftalt. Kontohaver skal foretage noget aktivt for at undgå standardbegunstigelsen. Det hører derfor med til god skik på pensionsområdet, at pensionsrådgiver og kunden under en pensionsrådgivningssamtale taler om, hvilke muligheder for begunstigelse, der findes, herunder muligheden for ikke at foretage en begunstigelse. Kontohaver skal have mulighed for at træffe et valg. Spørgsmålet er ikke blevet mindre aktuelt efter gennemførelsen af § 5 b, se kommentaren til denne bestemmelse og *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal* 2008 s. 427 f.

Der er i den forsikringsretlige litteratur enighed om, at forsikringstager kan give en anden person fuldmagt til at foretage begunstigelsesindsættelse (men vel næppe tilbagekaldelse af begunstigelsen?), jf. *Arveret* s. 298 med note 15, *Ivan Sørensen*: Forsikringsaftaleloven (2000) s. 265 f, *U 1980.436 V* og *U 1998.799 H* (der vedrørte en gruppelivsforsikring). Ved bankprodukter omfattet af pensionsopsparingsloven vil lovens almindelige udgangspunkt om overførsel af de forsikringsretlige regler føre til, at der kan ske indsættelse af begunstiget ved fuldmægtig, men det kan ikke antages, at der er behov herfor. Bankpraksis vil formentlig medføre, at spørgsmålet kun er af teoretisk interesse.

Afgørelsen *U 1980.436 V*, hvorefter en forening, der havde tegnet gruppelivsforsikring på medlemmernes vegne, kunne foretage begunstigelsesindsættelse på medlemmernes vegne, har ikke betydning på det område, som 1996-loven dækker, idet denne kombination ikke kan forekomme på bankområdet. Se også Højesterets præmisser i *U 1998.799 H*

(som nævnt også en gruppelivsforsikring) og smh. med hensyn til gruppe-
livsordninger *Arveret* s. 298.

Lovens § 3 indeholder et materielt krav om, at indsættelse og -tilbage-
kaldelse en af begunstiget skal meddeles skriftligt til pengeinstituttet, jf.
kommentaren til denne bestemmelse.

Reglen i stk. 1, *1. pkt.*, hvorefter der ikke er pligt til at foretage begunsti-
gelsesindsættelse, er i overensstemmelse med Skattedepartementets hid-
tidige opfattelse, smh. *TfS 1989, nr. 361 Skd* og *Ole Andreassen m.fl.: Pensionsbeskatningsloven (2005) s. 153 f. Jørgen Nørgaard* har flere
gange – under henvisning til pensionsbeskatningslovens § 11 A, stk. 1,
nr. 4, 2. pkt., og § 12, nr. 2, 2. pkt. – rejst spørgsmål om afgørelsens rig-
tighed, senest i *Advokaten 1990 s. 195*, men § 2, stk. 1, giver ikke anled-
ning til samme fortolkningstvív. Er der ikke foretaget begunstigelses-
indsættelse, fulgte det af 1996-lovens § 4, stk. 1, at midlerne tilfalder
kontohavers dødsbo, jf. § 4, stk. 1. For retstilstanden efter den 1. januar
2008 se kommentaren til § 5 b (og lovens overgangsbestemmelser).

Kompetencen til at foretage *begunstigelsesindsættelse* ligger hos konto-
haveren. Se dog § 10, der kan være aktuel ved ratepension. Kontohaver
kan indsætte en eller flere begunstigede, ligesom kontohaver kan træffe
bestemmelse om, at begunstigelsen skal ske kumulativt eller successivt.
Han kan indsætte personer ved navn (eksempelvis Anne Nørvang Han-
sen) eller ved betegnelse (eksempelvis »mine børn«), og kontohaver står
frit med hensyn til at vælge indsættelse ved navn eller artsbetegnelse, så
længe der er tale om ægtefælle, fraskilt ægtefælle, livsarvinger, stedbørn
eller stedbørns livsarvinger samt samlevers livsarvinger. Hvis der ind-
sættes en samlever, skulle dette indtil 1. januar 2008 ske ved navns næv-
nelse, og det kan kontohaver stadig gøre. Se nu tillige § 5 a, herunder
bestemmelsens 2. stk. Begunstigelsesindsættelse kan endvidere ske ved
anvendelsen af ordene »nærmeste pårørende«, *men i så tilfælde kan der
ikke ske specifikation ved at indsætte en navngiven person*. Lovens § 5,
jf. § 5 a, indeholder en række fortolkningsregler, eksempelvis hvad der
menes med »nærmeste pårørende«.

Ved ratepension kan der fortsat ske begunstigelsesindsættelse, selv om
udbetaling af ratepensionen er begyndt.

Det kan også bestemmes, at der skal ske en procentvis begunstige-
lse, f.eks. 20 % til ægtefællen og 2 x 40 % til børnene, ligesom der kan ske

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

begunstigelse af en eller flere personer primært og andre sekundært. Herudover kan kontohaver vælge en anden fordeling end den, arveloven foreskriver. Selv om han eksempelvis har tre børn, kan han vælge kun at begunstige det ene barn, eller at ægtefællen eller samleveren skal have pensionsordningen ved hans død. Ved begunstigelse af en samlever kan samleveren dog blive mødt med indsigelser om urimelighed fra en livsarving, se kommentaren ndf. til lovens § 4.

Det har ikke betydning, om der er tale om en arbejdsgiverordning eller egenordning – arbejdsgiveren kan ikke blande sig i, hvem der indsættes som begunstiget, idet § 2 klart tillægger kontohaveren denne kompetence. Aftaler mellem kontohaver og arbejdsgiver i så henseende må antages at være uden retsvirkning.

Der skal selvsagt udvises omhu ved den *pengeinstitutmæssige ekspedition*, således at senere tvister – herunder spørgsmål om rådgiveransvar – undgås. Et responsum afgivet af Assurandør-Societetet den 11. november 1994 (trykt i *FED 1995.1559*) er illustrativt: Der var tegnet en gruppelevsfor sikring med A som begunstiget (samleveren?). I 1988 overgik ordningen til et andet selskab. Forsikringstager døde i 1993, hvorefter selskabet meddelte, at man agtede at udbetale forsikringssummen til den nærmeste familie, da der ikke var foretaget en særlig begunstigelsesindsættelse. A's advokat spurgte Assurandør-Societetet, om der foreligger en kutyme, hvorefter en samlet overdragelse af en gruppelevsfor sikring også indebærer en overdragelse af begunstigelseserklæringer. Assurandør-Societetet gav følgende svar:

»Der er tale om en ny forsikringsaftale, når en gruppelevsordning ophører i et forsikringsselskab og nytegnes i et andet selskab. I princippet skal der således gives meddelelse til det modtagende selskab om indsættelse af begunstigede. Det er imidlertid almindeligt, at det afgivende selskab sender de indkomne begunstigelseserklæringer til det modtagende selskab. Dette selskab retter herefter henvendelse til gruppelevsfor sikringsmedlemmerne for at få oplyst, om de tidligere begunstigelseserklæringer fortsat skal gælde. Om en individuel begunstigelsesbestemmelse, som et gruppelevsfor sikringsmedlem har meddelt til et forsikringsselskab, kan tillægges retsvirkning i en såkaldt senere tegnet gruppelevsfor sikring i et andet forsikringsselskab må efter societetets opfattelse bero på fortolkning, jf. udtrykket »hvis ikke andet fremgår af omstændighederne« i FAL par. 105, stk. 1.«

Det samme problem kan foreligge på pengeinstitutområdet, idet nogle kunder vælger at skifte pengeinstitut i løbet af opsparingsperioden. I pengeinstitutterne er der ikke en ensartet praksis ved overførsler af ordninger, idet det ofte er afhængigt af, hvilke samarbejdspartnere det modtagende pengeinstitut har. Nogle pengeinstitutter opretter en ny pensionsaftale med nye vilkår, medens andre fortsætter den hidtidige aftale. Når der oprettes en ny aftale, er det selvsagt nødvendigt, at pengeinstituttet sikrer sig, at kunden er indforstået med de nye vilkår, herunder at begunstigelsen er i overensstemmelse med kundens ønsker. Retligt foreligger der ved pengeinstitutsifte en ny aftale, hvilket også har betydning for, om det er de gamle eller de nye regler, der skal anvendes.

Et specielt hændelsesforløb ses i *Forsikringsankenævnets kendelse af 2. september 2002* (sag nr. 57.233): Afdøde var oprindeligt omfattet af en gruppelevsaftale, hvor hun havde foretaget en begunstigelsesindsættelse. Hun blev senere omfattet af en ny gruppeaftale og endnu senere af en tredje aftale. Alle aftaler var tegnet i samme selskab. Selskabet oplyste, at ændringerne tilsyneladende var sket, uden at forsikringstager havde haft indflydelse herpå, men at man fandt, at begunstigelseserklæringen kun vedrørte den oprindelige aftale. Forsikringsankenævnet udtalte efter en klage, at spørgsmålet om, hvem der er begunstiget i henhold til livsforsikringen, burde afgøres af domstolene.

Der henvises til *Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen i Ånd og Rett. Festskrift til Birger Stuevold Lassen* (1997) s. 28 ff bl.a. med fremhævelse af reglen i markedsføringslovens § 3. Se om det generelle spørgsmål om forsikringsselskabers og bankers informationspligt, navnlig ved tegning og fornyelse af forsikrings- og pensionsaftaler *Forhandlingerne ved Det 33. nordiske Juristmøde* (1993) bind I s. 231 ff og bind II s. 709 ff. I norsk ret er informations-/rådgivningsområdet bl.a. omtalt i *NOU 1983:56 Lov om avtaler om pensionsforsikring* s. 50 ff og 110 og af *Knut Selmer* i *Lov og Rett* 1990 s. 456 ff. I § 11-1 i den norske forsikringsaftalelov fra 1989, som vedrører forholdene inden forsikringsaftalens indgåelse, skal et forsikringsselskab »så vidt muligt sørge for, at forsikringstakeren får råd om dekningen av foreliggende forsikringsbehov.« Bestemmelsen må antages også at omfatte vejledning om begunstigelsesspørgsmål, se også lovens § 2-3, smh. *Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen* anf. st. s. 30 og se en række afgørelser fra Pengeinstitutankenævnet, der er omtalt i *Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal: Begunstigelse i pension og forsikring* (2004) s. 63 ff.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

I et responsum af 28. marts 1995 (gengivet i *FED 1996.1685 A*) hedder det, at »... det ikke er almindeligt og ikke i overensstemmelse med god forsikringsskik, at en assurandør i et tilfælde som det foreliggende [hvor to samlevende tegner en livsforsikring, min bemærkning] undlader at vejlede om, hvem der er »nærmest pårørende«.«

6. Efter stk. 1, 2. pkt, er retsvirkningen af en (gyldig) begunstigelsesindsættelse, at de opsparede midler bliver udbetalt direkte til den begunstigede ved kontohavers død, d.v.s. at midlerne går uden om dødsboet. Lovens løfte om, at »de opsparede midler« udbetales, skal dog læses *dels* med respekt af § 4 (ægtefælles og/eller livsarvingers mulighed for en domstolsbedømmelse af dispositionens rimelighed) *dels* med respekt af, at der kan blive tale om en statsafgift.

Konsekvensen af en begunstigelsesindsættelse er således, at midlerne på en kapital-/ratepension ikke undergives det skifte, der normalt finder sted ved et dødsfald. Det har ikke betydning, om afdøde kontohaver var insolvent eller ej, og det er uden betydning, hvilken form for skifte der finder sted af afdødes øvrige bo. Er ægtefællen den begunstigede, vil midlerne tilfalde den pågældende direkte, hvis hun vælger at skifte, eller midlerne er gjort til hendes særeje. Vælger ægtefællen at hensesidde i uskiftet bo, bestemmer den nye arvelovs § 23, stk. 2, at livsforsikringer, pensionsydelse og lignende ydelser, der tilfalder længstlevende i anledning af førstafdødes død, og som må antages ikke at være forbrugt, holdes uden for det uskiftede bo, hvis længstlevende skifter i levende live, se nærmere *Arveret* s. 83 ff. Det samme gælder efter § 23, stk. 5, indtægter af og surrogater for beløbene. (Bestemmelsens stk. 3-4 regulerer den længstlevende ægtefælles egne forsikrings- og pensionsordninger). Endelig bestemmer § 23, stk. 7, at (bl.a.) livsforsikringer og pensionsydelse, som den længstlevende ægtefælle modtager fra tredjemand, ikke indgår i det uskiftede bo, hvis den længstlevende anmoder om skifte inden 3 måneder efter modtagelsen.

Reglerne om *boafgift* blev også ændret ved 2007-lovgivningen. Herom henvises til den skatte- og afgiftsretlige litteratur. Reglerne kan indbyde til spekulation over, om det er økonomisk mest hensigtsmæssigt at være arving eller begunstiget, smh. *U 1998.169 Ø (T:FA 1998.50 Ø)* (der omhandler en gruppelivsforsikring, der ikke var omfattet af pensionsbeskatningsloven), men landsrettens resultat (der er afsagt med dissens) forekommer noget diskutabel, smh. *Jørgen Nørgaard Arveret* (3. udg. s. 283 og 299; problemstillingen er udeladt i 5. udg.) og *J. O. Engholm*

Jacobsen: Boafgiftsloven (1998) s. 76 f med yderligere henvisninger. I små dødsboer, eksempelvis hvor pensionsordningen er eneste aktiv, kan der spares afgift eller dele af afgiften, hvis den begunstigede frasiger sig begunstigelsen, se herved *TfS 1998, nr. 613 Skd.*, der anerkender, at en begunstiget kan frasige sig begunstigelsen, selv om begunstigelsen er blevet aktuel.

Det hedder i den citerede afgørelse, at

»En skifteret har spurgt, på hvilket tidspunkt der efter Skatteministeriets opfattelse kan gives afkald på en begunstigelsesindsættelse i en dansk livsforsikring, således at forsikringssummen går ind i boet med den virkning, at et ikke fuldt ud udnyttet bundfradrag i boet udnyttes bedre.

Departementet svarede, at tilfældet ikke er omfattet af boafgiftslovens § 5. stk. 4.

Departementet svarede endvidere, at det derfor er af den opfattelse, at boafgiftsloven ikke hindrer, at afkald kan gives, indtil forsikringssummen er modtaget.«

Det siger sig selv, at en sådan frasigelse fra den primært begunstigedes side ikke har virkning for subsidiært eller alternativt indsatte begunstigede. Pensionsmidlerne når først dødsboet, når rækken af begunstigede personer er udtømt, og det forhold, at der har været tale om pensionsmidler, gør ikke midlerne immune i forhold til (uforudsete) kreditorer, der måtte dukke op i boet. Skatteministeriets svar forekommer ikke overbevisende, og spørgsmålet bør løses i lovgivningen.

7. § 2, stk. 1, 2. pkt., betyder, at den begunstigede har krav på *effektiv betaling*. Dette følger af bestemmelsens ordlyd og er en konsekvens af, at der foreligger en pensionskonto, jf. også de domme, der er omtalt ndf. under 8. Konsekvensen heraf er, at det kontoførende pengeinstitut ikke er berettiget til at foretage modregning i beløbet – hverken for krav mod afdøde kontohaver eller krav mod den begunstigede.

8. § 2, stk. 1, betegner afslutningen på den debat, der før 1996-loven var om den retlige kvalifikation af de aftaler, der er indgået mellem kontohaverne og pengeinstitutterne, jf. *Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal*: Begunstigelse i pension og forsikring (2004) s. 14 ff. Foruden den *utrykte kendelse af 11. januar 1961*, afsagt af skifteretten i Københavns Amts Nordre Birk, og *Betænkning V nr. 501/1968* kan navnlig henvises til følgende:

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Utrykt dom af 20. oktober 1981, afsagt af Civilretten i Silkeborg (BS 32/81): Ved en kontohavers død modregnede en bank et forfaldent krav på afdøde i en kapitalpensionskonto. Ægtefællen var i aftalen indsat som begunstiget. Retten dømte banken til at udbetale kapitalpensionen til enken med følgende begrundelse:

»Da det i pensionsbeskatningsloven er anført som et vilkår for at opnå en skattebegunstiget pensionsopsparing, at der ikke kan træffes bestemmelse om udbetaling til andre end ægtefælle eller livsarvinger, da endvidere en række af de hensyn der ligger bag forsikringsaftalelovens regler tillige gør sig gældende ved denne form for pension, og da det er et ulovreguleret område, samt da der ikke findes afgørende hensyn der taler derimod, findes forsikringsaftalelovens regler om opsparingskontoens unddragelse fra kreditorfølgning at burde finde analog anvendelse, hvorfor sagsøgerens påstand vil være at tage til følge.«

Utrykt dom af 18. december 1986, afsagt af Civilretten i Kolding: Sagen vedrørte samme problemstilling i forhold til afdødes livsarvinger. Retten dømte banken til at udbetale kapitalpensionskontoen til livsarvingerne med følgende begrundelse:

»Ved den indgåede overenskomst er der truffet bestemmelse om at kontoens nettoindestående skal udbetales til medarbejderens ægtefælle eller, hvis sådan ikke efterlades, dennes livsarvinger. Det på kontoen indestående beløb kan, så længe medarbejderen ikke har fri rådighed over det, hverken overdrages eller gøres til genstand for retsforfølgning fra kreditors side. For at sikre pensionsformålet efter overenskomsten findes der herefter ikke at burde indrømmes sagsøgte adgang til at modregne for tilgodehavender hos den afdøde, og sagsøgernes påstand, imod hvilken der ikke i øvrigt er rejst indvending, tages herefter til følge.«

Der var fred på området, indtil *Svendborg skifterets dom af 30. oktober 1989* (gengivet i *TfS 1990, nr. 18*), der nåede til det modsatte resultat. Dommens resultat støttes af *Torkel Hagemann* (hvilket måske ikke er så overraskende, idet han selv havde afsagt dommen) i *Advokaten 1990 s. 49 ff.*, men blev kraftigt imødegået af *Lennart Lynge Andersen* i *TfS 1990, nr. 108*, og af *Jørgen Nørgaard* i *Advokaten 1990 s. 189 ff.*

Den videre udvikling var, at *Århus skifteret ved dom af 31. januar 1991* nåede frem til, at der var tale om en begunstigelsesindsættelse i klassisk forstand, og det samme var tilfældet i *U 1992.545 Ø.*

I præmisserne til *U 1992.545 Ø* refereres først bemærkningerne i Folketingstidende 1970-71, tillæg A, sp. 648-649, til pensionsbeskatningslovforslaget fra 1970 og dernæst de relevante regler (med tilhørende bemærkninger) i det udkast til lov om opsparing og kapitalforsikring i pensionsøjemed, som er indeholdt i betænkning V (nr. 501/1968) fra Justitsministeriets ægteskabsudvalg af 1957. Sluttelig udtaler landsretten:

»I pensionsaftalens post 4 er der truffet bestemmelse om udbetaling til den efterlevende ægtefælle, der hører til den personkreds, som er nævnt i pensionsbeskatningslovens § 12, stk. 1, nr. 4.

Denne bestemmelse findes at indebære en begunstigelsesindsættelse af en sådan karakter, at det opgjorte beløb på kapitalpensionskontoen efter princippet i forsikringsaftalelovens § 102 skal udbetales uden om dødsboet til ægtefællen [navnet].

Landsretten stadfæster derfor skifterettens dom.«

Dommen er omtalt af *Lennart Lynge Andersen og Jørgen Nørgaard* i *Advokaten* 1992 s. 165 og af *Torsten Iversen* i *TfR* 1994 s. 44 ff.

Foruden den litteratur, der er nævnt foran, kan nævnes: *Hans Fischer-Møller* i *U* 1961 B s. 313, *Schlegel* i *Festskrift til Borum* (1964) s. 462, *Adam Vestberg* i *U* 1964 B s. 15 f, *Jens Anker Andersen* i *Juristen* 1972 s. 437, *Poul Olsen*: *Opsparing i pensionsøjemed* (1971) s. 41 f, *Linda Nielsen* i *Vibeke Vindeløv m.fl.*: *Retsstillingen for ugifte samlevende* (1988) s. 212, *Lennart Lynge Andersen og Tanja Jørgensen*: *Bank og særlige indlån* (2. udg. 2008) s. 23 ff, *Jørgen Nørgaard* i *Festskrift til Ringgård* (1989) s. 137 ff og *Jens Paulsen*: *Insolvensret – Gældssanering* (2006) s. 165 ff.

9. En speciel situation – men Herrens veje er som bekendt uransagelige – kan opstå, hvis kontohaver dør efter at have forlangt ordningen ophævet i utide (smh. § 8, stk. 1), men før midlerne kommer til udbetaling. *U 1947.353 Ø* fastslog i en tilsvarende situation på forsikringsområdet, hvor afdødes ægtefælle var indsat som begunstiget, at tilbagekøbsværdien af en livsforsikring skulle indgå i dødsboet. Resultatet forekommer langt fra utvivlsomt, smh. *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 346. Det er tværtimod vanskeligt at se, hvorfor midlerne skal tilfalde kreditorerne, der ikke med føje har kunnet medregne pensionskontoen under den kreditmæssige sikkerhed. Det forekommer derfor noget mere nærliggende at udstrække begunstigelsen til også at omfatte den nævnte situation.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Som nævnt i kommentaren til § 5 og §§ 5 a-b vil navnlig anvendelsen af standardklausuler (»nærmeste pårørende«) betyde, at midlerne kun i meget få tilfælde vil tilfalde kontohavers dødsbo. Det er også nævnt, at § 5 a, jf. § 5, er fortolkningsregler, der kan fraviges, hvis der foreligger særlige omstændigheder. Der henvises til kommentaren til disse bestemmelser. Hertil kommer i hvert fald to yderligere tilfælde, hvor en begunstigelse vil bortfalde:

Det gælder for det første tilfælde, hvor kontohaver har foretaget en ”ulovlig” begunstigelsesindsættelse, d.v.s. kontohaver har begunstiget en person uden for den personkreds, der efter pensionsbeskatningsloven kan komme i betragtning, jf. kommentaren ndf. til § 14, men i så fald er man principielt uden for lovens område, jf. § 1.

U 1986.584 V: En forsikringstager havde i en gruppelivsforsikring indsat sin samlever, subsidiært dennes datter som begunstigede. Samlivet blev ophævet ca. 3/4 år før forsikringstagers død. Begunstigelsesklausulen til fordel for samleveren ansås for bortfaldet efter almindelige grundsætninger om bristede forudsætninger (jf. herom kommentaren ndf. til § 5), og der var ikke grundlag for at anse samleverens datter for indtrådt. Forsikringssummen blev herefter udbetalt til dødsboet, jf. forsikringsaftalelovens § 104, stk. 1. (Se nu § 5 b).

For det andet gælder det tilfælde, hvor den begunstigede har foretaget en sådan handling, at hun bør *diskvalificeres*, jf. arvelovens § 48. I arveretten tales om *arveretsforbrydelse*. Der foreligger det mest illustrative eksempel på bristede forudsætninger. Med et klassisk billede fra litteraturen skal den forsømte hustru, der med held efterstræber ægtefællens liv, ikke forvente at få lov til at beholde midlerne fra en pensionsordning (eller en livsforsikring), hvis sagen ellers bliver opklaret, smh. fra forsikringsverden *U 1973.375 Ø*, *U 1979.499 H* og *U 1983.121 H*, og generelt *T:FA 2001.204 V*, *Jørgen Nørgaard* i *Juristen* 1974 s. 2 ff, *Svend Danielssen*: *Arveret* (5. udg. 2005) s. 337 ff og *Arveret* s. 141 f og s. 332.

T:FA 2001.204: I forbindelse med en fængselsdom på 14 år for drab, blev det bestemt, at såfremt drabsmandens ægteskab med afdøde, indgået i Venezuela, var gyldigt i Danmark, frakendtes han arv efter afdøde, ligesom retten til som ægtefælle eller begunstiget at oppebære eventuelle bank- eller forsikringsydelse blev frakendt.

10. Efter *stk. 2* er det hovedreglen, at en begunstigelsesindsættelse er genkaldelig, d.v.s. at kontohaver kan ændre sin beslutning, men konto-

haver kan gøre begunstigelsesindsættelsen *uigenkaldelig*. I brev af 12. oktober 1995 til Justitsministeriet oplyste Advokatrådet (som led i høringen over et udkast til lovforslag), at »der ofte i forbindelse med bodelinger indgås aftale om, at en begunstivelse skal være uigenkaldelig.« Det oplyses dog i forarbejderne til loven, at »Pengeinstitutterne har hidtil i praksis ikke anerkendt, at der kan foretages uigenkaldelige begunstigelser, idet man har været i tvivl om, hvorvidt sådanne klausuler har kunnet indsættes uden udtrykkelig lovhjemmel.« Der kan regnes tvivl om holdbarheden af dette synspunkt, da pengeinstitutterne i øvrigt har været fortalere for en analogislutning fra forsikringsaftaleloven – i det konkrete tilfælde § 102, stk. 2 – og navnlig da det er vanskeligt at se grunde til, at en bankkunde ikke skulle have samme rettigheder som en forsikringstager. Nu er spørgsmålet i al fald løst for fremtiden.

I ordene »Kontohaveren kan tilbagekalde indsættelsen« ligger, at det – inden for den lovlige kreds af begunstigelsesemner – suverænt er kontohavers beslutning, om en begunstigelsesdisposition skal ændres, f.eks. fordi han er blevet træt af konen, eller fordi en eller flere af børnene ikke har været flinke nok til at besøge ham. Kontohaver kan også undervejs justere på den indbyrdes fordeling mellem flere begunstigede.

En tilbagekaldelse medfører retligt, at tidligere dispositioner slettes. Som påpeget af *Palle Bo Madsen* i U 1977 B s. 232 kan det ikke antages, at en tidligere begunstiget ”holdes i reserve” og automatisk genindtræder, hvis den nye disposition tilbagekaldes (eller hvis den nye begunstigede afgår ved døden).

Som nævnt i kommentaren til § 3 gælder der særlige formkrav ved begunstigelsesindsættelse og begunstigelsetilbagekaldelse, men hverken § 3 eller andre regler stiller krav om, at dispositionen meddeles den/ de begunstigede. Ved spørgsmålet om en begunstivelse er gjort uigenkaldelig, gælder § 3 ikke, og der er i øvrigt ingen formkrav, selv om det af andre grunde – f.eks. § 4, stk. 2, for begunstigelser før den 1. januar 2008 og § 8, stk. 2 – kan være hensigtsmæssigt, at det kontoførende pengeinstitut får meddelelse om, at begunstigelsen er uigenkaldelig. Afgørende er, om der foreligger et løfte til den begunstigede efter almindelige aftaleretlige regler, der er kommet til løftemodtagers kundskab, smh. *Lennart Lynge Andersen og Palle Bo Madsen: Aftaler og mellemmand* (5. udg. 2006) kap. 1. Det er (således) ikke tilstrækkeligt, at meddelelsen om, at begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig, alene sendes til

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

pengeinstituttet, jf. *Henry Ussing*: Enkelte kontrakter (2. udg. 1946) s. 295 – dispositionen skal også meddeles den begunstigede.

I *U 1942.816 V* blev det fastslået, at der forelå en uigenkaldelig begunstigelsesindsættelse i et tilfælde, hvor forsikringstager havde indsat sin fraskilte hustru (men ikke uigenkaldeligt) og havde overgivet livsforsikringspolice til hende. I *U 1948.469 H* fastslås, at forsikringstager, der var gift, ved at overgive livsforsikringspolice til frøken F, med hvem han havde et barn, og hvem forsikringstageren indsatte som begunstiget i police, havde givet afkald på at tilbagekalde indsættelsen. Dommen er kommenteret af A. *Drachmann Bentzon* i TfR 1949.187.

Samme resultat nåede Vestre Landsret frem til i *U 1994.309 V* (også refereret i *FED 1994.43 V*). Sagen må antages at omfatte en forsikring, der faldt uden for pensionsbeskatningsloven. Forsikringstager var gift, men var flyttet fra ægtefællen. Han indsatte kort tid før sin død en kvinde, som han havde kendt i ca. et år, som begunstiget i en gruppelivsforsikring, ligesom han indsatte kvinden som arving i et holografisk testamente. Lagt vægt på, at parterne i forsikringstagerens sidste leveår havde haft et meget nært forhold til hinanden, og at begunstigelsen skete som en påskønnelse af kvindens støtte under forsikringstagerens sygdom. Endvidere måtte det lægges til grund, at forsikringstager på forskellig vis i tiden frem til sin død havde givet udtryk for, at kvinden og ikke ægtefællen skulle have forsikringssummen udbetalt.

T:FA 2002.192 Ø (FED 2002.22 Ø): Uigenkaldelig begunstigelse til fordel for samleverske, der var foretaget på et tidspunkt, hvor parterne ikke levede sammen, opretholdt, selv om forsikringstager havde indgået ægteskab med en anden. Oplyst, at manden med indsættelsen havde ønsket at kompensere for forskellige ulemper og udgifter. Ikke tillagt betydning, at manden havde tilbagekaldt et fællestestamente med samleversken.

Afgørelsen er omtalt af C.C. *Munksgaard Nielsen* i *Hyldestskrift til Jørgen Nørsgaard* (2003) s. 827 ff.

Om forholdet til retsvirkningslovens 30, se *Ingrid Lund-Andersen m. fl.*: *Familieret* (5. udg. 2003) s. 388 og s. 486.

11. I nogle relationer har det særlig betydning, at begunstigelsesindsættelse er gjort uigenkaldelig. (1) For begunstigelser foretaget før den 1. januar 2008: Efter § 4, stk. 2, konkurrerer en genkaldelig begunstigelse

sesindsættelse med en eventuel ægtefælles boslods krav og livsarvingernes krav på tvangsarv. Er begunstigelsen gjort uigenkaldelig, udbetales hele pensionssummen til den begunstigede. (2) Generelt: En kontohaver kan i almindelighed ophæve kontoen (og dermed gøre den begunstigedes forventninger illusoriske). Dette gælder efter § 8, stk. 2, ikke, hvis begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Begge bestemmelser er kommenteret ndf.

12. Det ligger i uigenkaldelighedsprincippet, at kontohaver afskærer sig selv fra at tilbagekalde dispositionen. En uigenkaldelighedsdisposition kan dog bortfalde, hvis den uigenkaldeligt begunstigede diskvalificeres, eksempelvis hvor den begunstigede tager livet af kontohaver, smh. arvelovens § 48, der er omtalt ovf. under **10**. Mere praktisk er formentlig det forhold, at begunstigelsen og uigenkaldeligheden også kan bortfalde ved parternes separation/skilsmiss, eller hvor to samlevende går fra hinanden.

13. Som nævnt er uigenkaldelighed ikke upraktisk ved det formueretlige opgør ved separation og skilsmiss, se herved også *C.C. Munksgaard Nielsen* i *Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard* (2003) s. 825 og *samme* i *Begunstigelsesinstituttet* s. 151 ff. Artiklen (og bogen) indeholder en række overvejelser om uigenkaldelighedsinstituttet, herunder forholdet til arveloven.

Det må antages, at der på begunstigelsestidspunktet kan opstilles forudsætninger for en uigenkaldelig begunstivelse, eksempelvis ved at indsætte en samlever »så længe samlivet varer« (trods det forhold, at dette må antages at være hovedreglen, smh. ovf.), eller ved at foretage en tidsmæssig begrænsning af uigenkaldelighedsdispositionen. Dette gav den begunstigede en bedre retsstilling, idet man herved afskar tvangsarvingers ret til tvangsarv, smh. kommentaren til § 4, stk. 2, men som alligevel begrænser dispositionens rækkevidde. Der findes ikke domspraksis om spørgsmålet. Om betinget uigenkaldelighed se *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal* i *T:FA* 2005 s. 198 og *Arveret* s. 307 f. Fra norsk ret kan henvises til *NRT 1980.1445 No.H* og *Knud Selmer* i *Nordisk Gjenklang. Festschrift til Carl Jacob Arnholm* (1969) s. 748 f.

14. § 2, stk. 2, 2. pkt., udtaler det naturlige, at kontohavers ret til at tilbagekalde en begunstivelse ikke går over på afdødes arvinger eller dødsbo. Det kan vanskeligt være anderledes. Tilbagekaldelsesretten er således en personlig ret for kontohaver.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

15. Efter § 2, *stk. 3, 1. pkt.*, skal det kontoførende pengeinstitut senest samtidig med, at man underretter den begunstigede om dødsfaldet, underrette den skifteret, der behandler kontohavers dødsbo. Dette gælder kun, hvis der finder en bobehandling sted i Danmark. Underretningspligten omfatter, hvem der er indsat som begunstiget, kontoens størrelse (ved dødsfaldet, d.v.s. uden hensyntagen til skatter og boafgifter), samt om der er sket udbetaling til den begunstigede.

Bestemmelsen er indsat i loven i 2007, og den omfatter kun begunstigel-sesindsættelser foretaget efter den 1. januar 2008. Reglen skal som nævnt ndf. ses i sammenhæng med den ændring, der skete i forhold til ægtefælle og livsarvinger, der skete i lovens § 4. I forarbejderne hedder det bl.a.:

»Efter de gældende regler i lov om finansiel virksomhed kapitel 9 kan et forsik-ringsselskab ikke i forsikringstagerens levende live give oplysninger til arvinger eller andre om, hvem forsikringstageren har indsat som begunstiget i en forsik-ringsordning, og forsikringstagerens ægtefælle og livsarvinger skal efter de gæl-dende regler heller ikke underrettes om udbetaling af forsikringssummen til en begunstiget ved forsikringstagerens død.

Dette medfører, at ægtefællen og livsarvingerne efter de gældende regler ofte ikke har mulighed for at bedømme deres retsstilling i forhold til reguleringsreg-len i forsikringsaftalelovens § 104.

Udvalget foreslår på den baggrund, at ...

Hvis ægtefællen eller livsarvingerne fremsætter krav om regulering, inden udbe-taling er sket, skal selskabet som hidtil være uberettiget til at udbetale forsik-ringssummen til den umiddelbart begunstigede.

Alt afhængig af den nærmere udformning af bestemmelsen om indsættelse af en begunstiget kan selskabet have behov for at foretage nærmere undersøgelser af, hvem der må anses for begunstiget. Underretningen til skifteretten kan afvente udfaldet af sådanne undersøgelser, når blot underretningen til skifteretten sker senest samtidig med underretningen til den, der efter selskabets undersøgelser må anses for begunstiget.«

16. Efter § 2, *stk. 3, 2. pkt.* skal skifteretten, når den har modtaget under-retning efter 1. pkt., underrette kontohavers ægtefælle og livsarvinger, og skifteretten skal vejlede om lovens § 4, jf. kommentaren til denne bestemmelse. Det følger af sammenhængen, at underretningen kun skal

gives til ægtefælle m.v., hvis begunstigelsen er sket efter den 1. januar 2008.

Det hedder i forarbejderne bl.a.:

»Det følger af dødsboskiftelovens § 7, stk. 2, at skifteretten skal indhente de nødvendige oplysninger om arvinger fra det centrale personregister og om afdødes testamentariske dispositioner fra centralregisteret for testamenter eller på anden måde. Efter dødsboskiftelovens § 7, stk. 4, har de pårørende endvidere pligt til at give de oplysninger om arveforholdene, som de er bekendt med. I reglen vil indhentelse af oplysninger fra det centrale personregister være tilstrækkeligt til, at skifteretten kan finde frem til ægtefællen og afdødes livsarvinger. Skifteretten har ikke pligt til at foretage yderligere undersøgelser eller indhente yderligere oplysninger, end hvad der følger af dødsboskiftelovens § 7, stk. 2 og 4.

Underretningsreglen har til formål at sikre, at ægtefællen og livsarvingerne bliver gjort bekendt med muligheden for at påberåbe sig den foreslåede reguleringsbestemmelse i § 1, nr. 3 (forslaget til forsikringsaftalelovens § 104). Underretningspligten ikke er til hinder for, at selskabet med frigørende virkning udbetaler forsikringssummen umiddelbart til den begunstigede. Fremsættes der indsigelse, inden udbetaling er sket, følger det af stk. 3, at selskabet ikke må udbetale mere end 1/3 af forsikringssummen samt herudover et beløb til dækning af begravelsesomkostninger til den umiddelbart begunstigede.«

§ 3 *Indsættelse af en begunstiget og tilbagekaldelse af sådan indsættelse er kun gyldig, såfremt den skriftligt meddeles pengeinstituttet eller optages i eller påtegnes pensionsopsparingsaftalen af pengeinstituttet.*

Stk. 2. *Kontohaveren kan ved testamente eller ved indsættelse efter stk. 1 bestemme, at de opsparede midler skal være den begunstigedes sær-eje.*

Stk. 3. *Kontohaveren kan ved indsættelse efter stk. 1 bestemme, at de opsparede midler skal båndlægges. Arvelovens § 61 finder tilsvarende anvendelse. Hvis kontohaveren ikke i forbindelse med beslutningen om båndlæggelse har bestemt, hvilken forvaltningsafdeling der skal forvalte de båndlagte midler, bestemmer den skifteret, der behandler boet efter kontohaveren, jf. § 2 i lov om skifte af dødsboer, hvem pengeinstituttet skal udbetale de opsparede midler til.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3330 og sp. 3338 og Folketingstidende 2006/07, tillæg A, s. 3414. Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v. s. 581 ff.

1. § 3's funktion er at stille formkrav til begunstigelses*indsættelse* og begunstigelses*tilbagekaldelse*. Bestemmelsens stk. 2-3 vedrørende beslutning om, at midlerne skal være den begunstigedes sær-eje, eller at midlerne skal båndlægges, er indsat ved lovændringen i 2007.

2. Bestemmelsen, der svarer til forsikringsaftalelovens § 103, fastsætter, at indsættelse og tilbagekaldelse af en begunstiget kun er gyldig, såfremt dispositionen skriftligt meddeles pengeinstituttet, eller at pengeinstituttet optager dispositionen i eller påtegner pensionsaftalen. Som nævnt i kommentaren til § 2 (under 10) omfatter formkravene i § 3 ikke spørgsmålet, om en begunstigelsesindsættelse er gjort uigenkaldelig.

Trods bestemmelsens tilsyneladende sproglige klarhed rejser den nogle principielle fortolkningsspørgsmål, der i al væsentlighed må anses for afklaret, når det gælder forsikringsaftaler, smh. herved C.C. Munksgaard Nielsen s. 69 ff.

2.1. I forarbejderne til § 3 (Folketingstidende 1995/96 tillæg A, sp. 3330) hedder det bl.a.:

»Indsættelse af en begunstiget i aftalen sker sædvanligvis på den måde, at pensionsopsparerer i begæringen tilkendegiver, hvorvidt den pågældende ønsker en bestemt person indsat som begunstiget, og i bekræftende fald, hvem den person er.«

Det er tvivlsomt, om ansatte i et pensionssælgende pengeinstitut kan genkende dette som afspejlende det virkelige liv. Som antydnet i kommentaren til § 2 fokuseres der i dag ved oprettelsen ofte mere på de skattemæssige fradragsregler og på størrelsen af pensionsbidraget end på begunstiggelse. Det må derfor antages, at en betydelig del af medarbejderne – i hvert fald indtil gennemførelsen af 1996-loven – aldrig havde drøftet begunstiggelsesspørgsmål med kunderne. Samme erfaring har *Jørgen Nørgaard* gjort, jf. Festskrift til Laurits Ringgård (1989) s. 147. Forarbejdernes fremhævelse af, at pensionsopspareren i begæringen udtrykker et eller andet, hviler på den misforståelse, at der er et dokument, der ligger før pensionsaftalen. Det er der ikke, idet retsforholdet mellem pengeinstitut og kunde fastlægges direkte i en pensionsaftale, uden at der forekommer mellemliggende dokumenter. Realiteten har derfor ofte været, at begunstiggelsesindsættelse sker via kundens underskrift på pensionsaftalen, og at der i mange tilfælde kan rejses alvorlig tvivl, om der foreligger en forudgående, direkte viljeserklæring om spørgsmålet fra kundens side.

Det havde været rigtigst, at man i forbindelse med betænkningen og 2007-forarbejderne havde indsat et mere direkte krav om kundeserviceeringen i loven. Se herved *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal* 2005 og 2006. De såkaldte god skik-regler for finansielle virksomheder, der udstedes efter lov om finansiell virksomhed, kan ikke anses for at være det rigtige instrument. Se hertil for forsikringsaftalers vedkommende *A. Drachmann Bentzon* og *Knud Christensen* s. 515-516, der fremhæver, at »Den eneste med god forretningsskik stemmende fremgangsmåde vil være, at selskabet altid sørger for i begæringen at stille og få besvaret det spørgsmål, hvem forsikringstageren ønsker indsat som principalt og subsidiært begunstiget.« – Disse ord har stadig gyldighed, og de bør være ledetråden på bankområdet (selv om der som nævnt ikke findes en »begæring«). Se også fra forsikringsområdet *U 1954.462 H* med kommentar af *Aage Lorenzen* i TfR 1954.438 (*Bogudgaven* s. 126 f). Højesteret afviste, at der forelå en begunstiggelsesindsættelse i et tilfælde, hvor forsikringstager havde underskrevet en forsikringsbegæring, hvor de til enhver tid gældende vedtægter og forsikringsbetingelser var vedhæftet. Begunstiggelsesdispositionen fandtes i forsikringsbetingelserne. *Aage Lorenzen* peger bl.a. på, at det må godtgøres, at forsikringstageren var bekendt med den pågældende bestemmelse, herunder betydningen af begrebet »nærmeste pårørende«, og ønskede forsikringen tegnet overensstemmende hermed. Herved går man nok længere, end det er realistisk, smh. *Jørgen Nørgaard Afhandlinger* s. 180-181. Se herved

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

også *Arveret* s. 300 ff, *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal* i T:FA 2006 s. 278 samt i svensk ret *Anders Victorin* i Festskrift til Jan Hellner (1984) s. 759 ff.

I den norske forsikringsaftalelov (lov nr. 69 af 16. juni 1989) hedder det i § 15-3, første led, at begunstigelsesindsættelse og tilbagekaldelse skal ske »i skriftlig melding« til selskabet. Herefter fortsætter bestemmelsen: »I forbindelse med tegning av forsikring kan likevel oppnevne meldes til selskabet på anden måde.« En sådan dansk regel ville legitimere nugældende bankpraksis, og den kan samtidig tages som udtryk for en almindelig grundsætning om, at der bør stilles strengere formkrav ved tilbagekaldelse end ved indsættelse af en begunstiget.

2.2. Formuleringen af § 3 gør det utvivlsomt, at formkravet er opfyldt ved:

- kontohavers skriftlige meddelelse til pengeinstituttet
- kontohavers mundtlige eller skriftlige meddelelse til pengeinstituttet, der optages i eller påtegnes pensionsaftalen.

Det må endvidere – som en konsekvens af, at forarbejderne ikke tager afstand fra hidtidig praksis i pengeinstitutterne – antages, at kontohavers underskrift på pensionsaftalen opfylder § 3. Lovgiver kan herved siges at have tiltrådt *Jørgen Nørgaards* opfattelse i *Afhandlinger* s. 183, hvor *Jørgen Nørgaard* (under henvisning til *Jan Hellner* i svensk ret) udtaler, at man i relation til den tilsvarende regel i forsikringsaftalelovens § 103 bør anerkende en begunstigelse, hvor forsikringstager ikke har udvist mere aktivitet end den, der består i, at han ikke har reklameret over den i forsikringspolice optagne begunstigelsesbestemmelse. Se nu også den fyldige analyse i *Arveret* s. 300 ff.

Lovgivers indirekte accept af, at begunstigelsesindsættelser sker direkte ved en standardklausul i pensionsaftalen uden sikkerhed for, at kontohaver har fået mulighed for at udtrykke sin mening om spørgsmålet, end-sige er blevet rådgivet om mulighederne, forekommer at være uheldig ud fra principielle synspunkter, men det kan konstateres, at Arvelovsbetænkningen fra 2006 og lovgiver ikke har interesseret sig for spørgsmålet. Tværtimod er Arvelovsudvalgets holdning i betænkningen s. 580 udtryk for en eftergivenhed i forhold til den finansielle sektor, der ikke modsvarer de økonomiske (og øvrige interesser) hos kunderne, der er både på livsforsikrings- og pensionsområdet. Det hedder her:

»Det er en rådgiveropgave at vejlede om formkravene til indsættelse af begunstigede i forsikringsordninger. Efter udvalgets opfattelse er formreglerne ikke så komplicerede, at der er grund til at foreslå forenklinger af formkravene.«

Se herved også kommentaren til lovens overgangsbestemmelser.

2.3. Den norske forsikringsaftalelov fra 1989 fastsætter i § 15-3, 2. led, at *testamentariske* dispositioner over en forsikring (der skal være særskilt nævnt i testamentet) regnes som indsættelse eller tilbagekaldelse af begunstigede, smh. *Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen* i *Ånd og Rett. Festskrift til Birger Stuevold Lassen* (1997) s. 26 f. Den danske lovtekst – såvel før som efter lovændringen i 2007 – gør det sikkert, at der ikke gælder en tilsvarende regel i Danmark, jf. for forsikringsaftalers vedkommende *A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen* s. 511, *Nørgaard Afhandlinger* s. 179 og s. 185, *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 348, *U 1993.959 Ø*, der er omtalt ndf. under **5** og *T:FA 1998.446 Ø*, der er kommenteret nedenfor. Arveretligt behandles dispositionen efter almindelige regler om testamenter. Herom henvises til den arveretlige litteratur, navnlig *Svend Danielsen: Arveloven med kommentarer* (5. udg. 2005), *Rasmus Kristian Feldthusen & Linda Nielsen: Arveretten* (2007) samt *Irene Nørgaard: Arveret* (5. udg. 2008).

Med 2007-loven må det antages, at man ikke foreløbig vil indføre testamentet som middel til direkte indsættelse af begunstigede. Dette blev foreslået af *Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal* (2005) s. 188 ff, men blev afvist af Arvelovsudvalget s. 579, »fordi indsættelse af en begunstiget ved testamente i modsætning til den gældende ordning ikke i sig selv indebærer, at selskabet underrettes om indsættelsen. Den gældende ordning er således enklere for alle parter (sic!), og der synes ikke at være noget praktisk behov for en regel som den foreslåede.« Mere konstruktivt hedder der herefter, at man har:

»... overvejet, om det udtrykkeligt bør fremgå af forsikringsaftalelovens § 103, at indsættelse af en begunstiget eller tilbagekaldelse heraf kan ske ved at indsende et testamente til forsikringsselskabet med den virkning, at forsikringssummen holdes uden for boet. Da dette allerede følger af den gældende ordlyd i § 103 [og dermed også i pensionsopsparingslovens § 3, min bem.] om, at indsættelsen eller tilbagekaldelsen skal meddeles skriftligt til selskabet, er der imidlertid ikke behov for en sådan præcisering.«

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Lovteksten synes derimod ikke at være til hinder for, at kontohaver testamentarisk foretager en præcisering af en disposition, der er foretaget efter § 3's krav, smh. *Jørgen Nørgaard Afhandlinger* s. 186 f og *Arveret* s. 306 f med yderligere henvisninger, selv om det efter gennemførelsen af § 5 b må antages, at testamentariske dispositioner ikke får nogen reel betydning. Et eksempel herpå findes i *U 1983.774 V*, der er omtalt i pkt. 5 i kommentaren til § 5. Et andet eksempel er *T:FA 1998.446 Ø*.

T:FA 1998.446 Ø: Afdøde havde i 1996 indgået registreret partnerskab. Parterne havde i 1997 indgivet ansøgning om ophævelse og havde været til vilkårsforhandling. Ugen før dødsfaldet oprettede afdøde et vidnetestamente med ordlyden »Jeg [N.N.] ønsker herved at min mor og Annette [afdødes søster] skal arve mine ejendele og livsforsikringer efter mig i tilfælde at der skulle ske mig noget.« Begunstigelsen omfattede »nærmeste pårørende«. Den efterladte partner fandtes berettiget til forsikringssummerne (925.000 kr.), da hverken testamentet eller separationsbegæringen var særlige omstændigheder efter § 105, stk. 1. Testamentet kunne ikke anses som en gyldig meddelelse til selskaberne efter § 103.

Afgørelsen – der snarere er en ”§ 5/§ 105-sag” end en ”§ 3/§ 103-sag” – illustrerer, at begunstigelsessager ikke bør bedømmes på grundlag af standardklausuler. Sagen rummer 4 spørgsmål: (1) Forholdet til § 3/§ 103, hvor svaret er, at kravet om meddelelse til selskabet ikke er opfyldt. (2) Har forsikringstager præciseret sin begunstigelse ved testamentet? Svaret er her ja. (3) Hvem er herefter »nærmeste pårørende« – hvortil afdøde selvsagt ville have svaret »min mor og Annette«. (4) Var dette blevet resultatet – hvad der kan argumenteres for – kunne den registrerede partner have krævet reduktion i medfør af forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2.

Formkravet i § 3 er ikke opfyldt, hvis begunstigelsesdispositionen alene foretages i en ægtepagt, smh. *Arveret* s. 306 men anderledes *Lyngsø Forsikringsret* s. 770, der fremhæver, at en ægtepagt skal tinglyses. Dette moment forekommer at være uden betydning. I revisionen af *Lyngsø* bog (*Henning Jønsson & Lisbeth Kjærgaard*: Dansk Forsikringsret (8. udg. 2003) s. 841, er standpunktet da også forladt.

3. § 3 forudsætter, at begunstigelsesdispositionen meddeles pengeinstitut, og at den afgives i en sådan form, at pengeinstituttet er i stand til at foretage det fornødne. Det er således ikke tilstrækkeligt, at dispositio-

nen er aftalt mellem to parter (eksempelvis i forbindelse med et ægtefælleskifte), se herved *U 1986.758 H* og *U 1995.17 H*, at parterne har overvejet at gifte sig, smh. *U 1998.1715 V* (hvor det ikke fremstår klart, hvad der var aftalt), eller at forsikringstager/kontohaver er meget alvorligt syg, smh. *U 2000.709 Ø (T:FA 2000.129 Ø)*. Som nævnt i kommentaren til § 2 er der ikke krav om, at dispositionen meddeles den begunstigede.

U 1986.758 H: I en gruppelivsforsikring var som begunstigede indsat »nærmeste pårørende«. Forsikringstageren A, hvis ægtemand B havde anlagt en separations sag, begik selvmord. Hun efterlod sig et brev, stilet til sin søn, hvoraf fremgik, at hun ønskede, at forsikringssummen skulle tilfalde ham. Det måtte lægges til grund, at brevet, hvis ægthed ikke blev bestridt, var fundet i A's spisestue blandt en bunke brochurer m.v., og at papiret var revet midt over. Da brevet ikke kunne betragtes som en gyldig meddelelse til forsikringsselskabet om indsættelse af sønnen som begunstiget, og da der ikke var oplyst særlige omstændigheder, som efter FAL § 105, stk. 1, måtte føre til ikke at anse B for »nærmeste pårørende«, var B berettiget til forsikringssummen.

U 1995.17 H: To ægtefæller blev skilt i januar 1991, hvorefter det i juni 1991 blev aftalt i parternes bodelingsoverenskomst, at hustruen skulle indsættes som (uigenkaldelig) begunstiget i mandens livsforsikring. Manden efterkom ikke parternes aftale om, at han skulle underrette forsikringsselskabet. Han gav i juli måned en sparekasse transport i forsikringspolice, hvilket blev anmeldt til forsikringsselskabet. Først efter mandens død i januar 1992 blev hustruen klar over, at der ikke var sket anmeldelse af begunstigelsesindsættelsen. Højesteret frifandt sparekassen under hustruens søgsmål, hvor hun påstod sig berettiget til forsikringssummen på 1.2 mio. kr. Hun var efter forsikringsaftalelovens § 103 ikke gyldigt indsat som begunstiget, og hun kunne derfor ikke gøre rettigheder gældende over for transporthaver.

U 2000.709 Ø (T:FA 2000.129 Ø og FED 1999.1936 Ø): Advokat nåede ikke inden mandens død at få ekspederet dennes anmodning om, at samleversken blev indsat som begunstiget. Mandens brev til advokaten kunne ikke anses som en gyldig meddelelse efter forsikringsaftalelovens § 3. (Sagen er også omtalt under kommentaren til § 5 (under 7)).

U 2002.1849 H: Gift kvinde havde i 1987 bestemt, at kapitalpensionen skulle udbetales til ægtefællen ved død. Parterne ophævede samlivet i 1979 med en kortvarig genoptagelse. Kontohaver havde i 1998 bestemt testamentarisk, at hendes sørbarn skulle modtage, hvad der nærmere tilfaldt hende i form af kapitalpension og ratepension. Da der ikke var givet banken meddelelse om denne disposition, tilfaldt midlerne ved kvindens død manden.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

4. Retsvirkningen af, at formkravene i § 3 ikke er overholdt, er ugyldighed. Dette siges udtrykkeligt i bestemmelsen, smh. fra forsikringsområdet *U 1986.758 H* og *U 1995.17 H*, der er gengivet ovf.

Bestemmelsens ugyldighedsfastlæggelse må fortolkes på den måde, at § 3 afskærer den "skuffede" begunstigede fra at påberåbe sig de retsvirkninger, der er optaget i loven, hvor navnlig § 2, stk. 1, 2. pkt., selvsagt har central betydning. Dette kan navnlig medføre, at en anden person bliver anset som begunstiget, eller at midlerne indgår i kontohaverens dødsbo. Derimod tager § 3 ikke stilling til virkningerne af, at en kontohaver uden at følge proceduren i § 3 aftaler med (d.v.s. lover) en anden person, at denne vil blive indsat som begunstiget, smh. også her hændelsesforløbet i *U 1995.17 H*, og jf. *Udkast til Lov om Forsikringsaftaler* (1925) s. 144. Bedømmelsen af dette spørgsmål falder uden for den kommenterede lovs område, idet det eneste, der er sikkert, er, at en sådan aftale ikke kan tillægges retsvirkninger efter 1996-loven.

5. I forarbejderne til § 3 (Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3330) hedder det bl.a.:

»På forsikringsområdet antages det normalt, at såfremt indsættelsen af en begunstiget i en forsikring sker ved, at forsikringstageren skriftligt meddeler selskabet dette, er indsættelsen som hovedregel kun gyldig, hvis meddelelse er afsendt inden forsikringstagerens død, da formkravet ellers let vil kunne omgås. Disse grunde taler for, at det samme må gælde ved kontohavers skriftlige meddelelse til pengeinstituttet om indsættelse af en begunstiget.«

Erfaringerne fra forsikringsområdet tilsiger, at spørgsmålet er lidt mere kompliceret, end man umiddelbart kan læse af de citerede forarbejder, idet retspraksis netop ved dispositioner i ekstreme situationer – hvad *Palle Bo Madsen* i *U 1977 B* s. 231 ff har kaldt *posthume begunstigesdispositioner* – har vist villighed til at strække ordene i forsikringsaftalelovens § 103 (1996-lovens § 3) ganske vidt.

Udgangspunktet må tages i, at begge bestemmelser kræver, at en begunstigelsesdisposition meddeles selskabet/pengeinstituttet i en sådan form, at det er uomtvisteligt, at meddelelsen er rettet til selskabet/pengeinstituttet, at der er tale om en begunstigelsesdisposition (herunder at der kan være tale om en tilbagekaldelse), og at dispositionen er af klar og endelig karakter. I det virkelige liv bliver der foretaget inadækvate dispositioner, og retsordenen er traditionelt lydhør over for dispositioner, der fore-

tages af personer, der er i nød, hvilket indbefatter personer, der seriøst påtænker at begå selvmord. Arveretten har mange eksempler herpå. Selv om det som nævnt ovenfor må antages, at en begunstigelsesdisposition i sig selv ikke kan foretages i et testamente, er der alligevel så meget tingenes lighed mellem en begunstigelsessituation og en testamentarisk disposition, at forsikringsaftalelovens § 103 ikke har været til hinder for, at begunstigelsesdispositioner i et nødtestamente (eller hvad der må lige-stilles hermed) er taget under overvejelse, når det gælder fortolkningen af § 103 og hermed også § 3.

Den ledende sag på området er *U 1977.118 H*, der er indgående kommenteret af *Palle Bo Madsen* i *Posthume begunstigelsesdispositioner* (U 1977 B s. 231): Forsikringstager havde oprindeligt indsat sine to børn som begunstigede, men han ændrede begunstigelsen få uger før dødsfaldet til, at børnene skulle have halvdelen, medens hans samlever skulle have den anden halvdel. Forsikringsselskabet noterede ændringen. Umiddelbart før han tog sit eget liv, skrev han i et brev, at livsforsikringen skulle tilfalde børnene (med tilføjjelsen »og ikke som jeg ellers lige havde fået den lavet om til 2 til børnene 2 til (samleveren).« Brevet havde overskriften »Til hvem det måtte vedkommende« og kuverten angav »Til hvem som måtte have interesse«. Efter oplysningerne i sagen blev brevet fundet af politiet på dødsdagen på forsikringstagers natbord.

Alle tre instanser gav børnene medhold i, at de skulle oppebære hele forsikringssummen. Da resultatet ikke umiddelbart kan læses af § 3 (forsikringsaftalelovens § 103), kan der være grund til nærmere at gengive præmisserne.

I *Grønlands landsrets dom* udtrykkes meget klart, hvad der senere også viste sig at være Højesterets holdning, idet det siges:

»Retten skal til det anførte bemærke, at forsikringsaftalelovens § 103 foreskriver en bestemt formel fremgangsmåde ved indsættelse og tilbagekaldelse af en begunstigelse i forbindelse med livsforsikring. Det må utvivlsomt lægges til grund, at bestemmelsen derved især tager sigte på den normale situation, hvor en forsikringstager faktisk er i stand til at rette en skriftlig henvendelse til forsikringsselskabet. Derimod ses det ikke, hverken af bestemmelsens ordlyd eller af de af fru B fremførte teorier, at bestemmelsen tillige skulle have gjort endeligt op med de situationer, der vil falde indenfor sådanne områder, hvor man kunne anerkende nødtestamentariske dispositioner. Når endvidere henses til, at § 103 tillægger en rent ensidig, af forsikringstageren afgiven erklæring, retsvirkning,

Kapitel 2 *Indsættelse af begunstigede*

forekommer det urimeligt, om den foreskrevne formelle fremgangsmåde skulle være af en så ufravigelig karakter, at den hindrer forsikringstageren i at handle på den eneste måde, som han i den givne situation har til sin rådighed, nemlig udfærdigelse af et nødtestamente. Da der endvidere findes at kunne gives livsarvingerne medhold i, at det efterladte afskedsbrev er af en så klar og bestemt karakter, at det kan anerkendes som nødtestamente, vil deres påstand være at tage til følge.«

To dommere i *Østre landsret* udtalte:

»Efter det foreliggende lægges det til grund, at afdøde A, med det brev han skrev natten til den 23. september 1973 og som er stilet »til hvem det måtte vedkomme«, har haft til hensigt dels at redegøre for baggrunden for sin efterfølgende handling og dels at give meddelelser om, hvorledes der efter hans død skulle forholdes med hans efterladenskaber, herunder om hvorledes der skulle forholdes med hensyn til den forsikringssum, der kom til udbetaling ved hans død. Det lægges endvidere til grund, at A ganske kort tid efter at have afsluttet brevskrivningen berøvede sig livet. Under disse omstændigheder findes det af A udfærdigede brev, der efter disse dommers opfattelse er af klar og endelig karakter, at måtte anerkendes som en i henhold til forsikringsaftalelovens § 103 til selskabet given meddelelse om tilbagekaldelse af den tidligere foretagne indsættelse af appellantens som begunstiget.«

En landsdommer udtalte, at det efterladte brev var uden betydning for sagens afgørelse. Han fremhævede navnlig brevets udformning, herunder at brevet ikke var adresseret til forsikringsselskabet eller indeholdt dets navn, og at afdøde ikke havde sendt brevet (det sidste er vist ikke noget, der tillægges stor tankevirkomhed i netop den omhandlede situation, min bem.), hvorfor formkravene i forsikringsaftalelovens § 103 ikke var opfyldt.

Højesteret tiltrådte af de grunde, flertallet i landsretten havde anført, at »afdødes brev efter de omstændigheder, hvorunder det er blevet til og forefundet, må anses som en efter forsikringsaftalelovens § 103 given meddelelse ...«

Der kan synes at være noget langt mellem ordene i § 103 og dommens resultat. Hos *Svenné Schmidt*: *Arveret* (2. udg. 1991) s. 274 bemærkes lakonisk: »Dommen forekommer at være begrundet i sagens ganske særlige omstændigheder«, hvilket formentlig skal forstås som afdødes familiemæssige forhold. Også i svensk ret har man fortolket § 103 frit,

smh. *NJA* 1976.24 Sv. H og *NJA* 1982.390 Sv. H. Se også *C.C. Munksgaard Nielsen* s. 104, samme forfatter i *FEST* 2000 s. 125 samt opsummeringen af retstilstanden i *Arveret* s. 305.

I en følgende Højesteretssag – *U* 1986.758 H – blev det statueret, at § 103 ikke var opfyldt. Dommen blev refereret ovf. – Det springer selvsagt i øjnene, at brevet var revet midt over, og at det derfor måtte henstå som tvivlsomt, hvor klar og endelig dispositionen fra forsikringstagers side var.

De senere (trykte) afgørelser på området er *U* 1993.954 Ø og *U* 1993.959 Ø, der er omtalt af *Svend Danielsen* i *Lov og Ret* 1993 s. 10 og i *Arveret* s. 305, og *T:FA* 2006.62 Ø, der er omtalt i *Arveret* s. 320 og 321.

I den første sag hed det i gruppelivsforsikringsaftalen, at forsikringssummen ved dødsfald udbetales til »nærmeste pårørende«, medmindre andet skriftligt var aftalt mellem forsikringstager og selskabet. I et brev, udarbejdet umiddelbart før selvmordet, skrev forsikringstager bl.a., at »Jeg ved ikke om der bliver nogen penge fra fagforeningen. Hvis der bliver det skal D have dem, så hun har lidt (ulæseligt ord) til at klatte op. Kan i ha' det«. D, der var forsikringstagers afdøde hustru særbarn, og over hvem han havde fået forældremyndigheden fem år før selvmordet, fik udbetalt en børnesum, medens forsikringsselskabet udbetalte forsikringssummen til afdødes forældre. Såvel byret som landsret fandt, at meddelelsen, selv om den ikke var stilet til forsikringsselskabet, opfyldte kravene i § 103, under hensyn til at brevet var skrevet umiddelbart før dødsfaldet. Landsretten lagde yderligere vægt på den familiemæssige tilknytning mellem afdøde og barnet, smh. herom kommentaren ndf. til § 5.

U 1993.959 Ø nåede til det modsatte resultat. Tvisten stod mellem den nuværende ægtefælle og to særbørn fra et tidligere ægteskab. Nødtestamentet, der var udfærdiget på skrivemaskine, angav, at børnene skulle arve så meget som muligt. Kuverten angav afdødes navn samt »Nødtestamente«. Landsretten fandt, at nødtestamentet hverken efter sit indhold eller ved sin fremsendelsesmåde (brevet var sendt til børnenes moder, der modtog brevet med posten den næstfølgende dag) kunne anses som en meddelelse til forsikringsselskabet om ændring af begunstigersklausulen.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Det må antages, at nøglen til forståelsen af den sidstnævnte afgørelse ligger i, *at* afdøde ikke havde nævnt forsikringen i sin sidste skriftlige meddelelse, og *at* brevet blev sendt til tredjemand. Det fremgår at sagen, at nødtestamentet blev lagt til grund ved fordelingen af dødsboet.

I *T:FA 2006.62 Ø* blev en (ene)arving, der var indsat i et holografisk testamente, anset som nærmeste pårørende, jf. § 105, stk. 4. Konkurrencen var mellem søskende.

6. Afgørelsen *U 1954.462 H* (med kommentar af *Aage Lorenzen* i *TfR 1955.438 (Bogudgaven s. 126 f)*) afviser, at der var sket begunstigelsesindsættelse i et tilfælde, hvor dispositionen alene fremgik af forsikrings-selskabets forsikringsbetingelser. – Praksis på bankområdet skulle forhindre, at netop dette problem opstår inden for det område, 1996-loven dækker.

7. I *FED 2001.415 V* var der ikke foretaget begunstigelsesindsættelse af en samlever som følge af, at advokat gik ud fra, at forsikringstager, der selv havde haft kontakten til selskabet, havde indsendt erklæringen til selskabet. Advokaten fandtes at have haft føje hertil og blev frikendt.

I *Forsikringsankenævnets kendelse af 4. december 2000* (sag nr. 53.069) forelå et hændelsesforløb, der ikke kan opstå ved bankprodukterne: Ægtefælle klagede over, at selskabet nægtede at foretage udbetaling, fordi hans afdøde hustru aldrig havde været omfattet af den pågældende gruppelivsordning og aldrig havde betalt til ordningen. Nævnet fastslog, at selskabet ikke kunne pålægges at udbetale dødsfaldssummen. Det reelle klagetema var imidlertid, at selskabet havde noteret en begunstigelseserklæring fra hustruens side. Nævnet fandt i det foreliggende tilfælde, at dette ikke kunne føre til, at klager alligevel havde krav på udbetaling af summen.

8. Efter *stk. 2* kan en kontohaver træffe bestemmelse om, at midlerne skal være den begunstigedes *særeje*. Beslutningen kan ske efter fremgangsmåden i *stk. 1*, d.v.s. meddelelse til banken, eller ved testamente.

Bestemmelsen er indført ved 2007-loven, men der er efter forarbejderne tale om en kodifikation:

»... foreslås det at lovfæste den gældende praksis, hvorefter forsikringstageren kan beslutte, at forsikringssummen skal være den begunstigedes særeje, jf. lov om ægteskabets retsvirkninger § 28.

En bestemmelse om særeje, der ikke behøver at blive truffet samtidig med begunstigelsen, medmindre begunstigelsen er uigenkaldelig, skal opfylde formkravene i stk. 1 om skriftlig underretning til forsikringsselskabet mv. Bestemmelsen kan endvidere træffes ved testamente.

Bortset fra pligten til at registrere forsikringstagerens bestemmelse efter stk. 1 indebærer reglen ingen administrative forpligtelser for forsikringsselskabet, der således ikke skal påse særejebestemmelsens overholdelse.

Hvis forsikringstageren i forbindelse med, at der træffes bestemmelse om, at forsikringssummen skal være den begunstigedes særeje, ikke udtrykkeligt angiver, hvilken særejeform der er tale om, vil forsikringssummen som udgangspunkt være skilsmisssæreje, jf. retsvirkningslovens § 28, stk. 1, nr. 1, men en fortolkning af bestemmelsen om særeje vil kunne føre til et andet resultat. Dette svarer til, hvad der gælder for ægtepagter ...«

9. Efter stk. 3 kan en kontohaver træffe bestemmelse om, at midlerne skal båndlægges. Beslutningen skal ske – og kan kun ske – efter fremgangsmåden i stk. 1, hvilket er begrundet i samme synspunkt som stk. 1 i øvrigt. Bestemmelsen er indført ved 2007-loven, men der er efter forarbejderne tale om en kodifikation:

»... træffes der endvidere i praksis bestemmelser om, at en forsikringssum skal båndlægges, uden at der er en udtrykkelig hjemmel hertil.

Udvalget foreslår, at denne praksis lovfæstes, således at forsikringsaftaleloven kommer til at indeholde en regel, der fastslår, at en bestemmelse om båndlæggelse af udbetalte forsikringssummer skal meddeles til forsikringsselskabet i overensstemmelse med formkravene i forsikringsaftalelovens § 103, stk. 1.

I modsætning til forslaget vedrørende særejebestemmelser skal forsikringstageren derimod ikke ved testamente kunne bestemme, at forsikringssummen skal båndlægges. Baggrunden herfor er, at en testamentarisk bestemmelse ikke giver sikkerhed for, at selskabet har kendskab til båndlæggelsen. Hvis en bestemmelse om båndlæggelse gyldigt kunne træffes i et testamente, ville der være risiko for, at forsikringsselskabet allerede havde nået at udbetale beløbet til den begunstigede, inden testamentets indhold blev kendt på skiftet efter forsikringstageren. Udvalget finder, at det bør være skifteretten, der bestemmer, hvem forsikringssummen skal udbetales til, når forsikringssummen er båndlagt. Udbetaling vil

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

typisk skulle ske til en forvaltningsafdeling i overensstemmelse med testamentets bestemmelser.

En lovfæstelse af adgangen til båndlæggelse bør efter udvalgets opfattelse ske ved, at arvelovens regler om båndlæggelse af friarv gøres tilsvarende anvendelige på forsikringssummer.

Hvis forsikringstageren i forbindelse med beslutningen om båndlæggelse har bestemt, hvilken forvaltningsafdeling der skal administrere de båndlagte midler, kan selskabet udbetale forsikringssummen til forvaltningsafdelingen i overensstemmelse med lovens almindelige regler om udbetaling af forsikringssummer. Er der ikke truffet en sådan bestemmelse, må selskabet ikke udbetale forsikringssummen, før skifteretten har bestemt, hvem forsikringssummen skal udbetales til.

Da forsikringsselskabet skal have underretning om, at forsikringssummen er båndlagt, kan båndlæggelsen ikke ske ved testamente, medmindre testamentet indsendes til selskabet som led i en underretning efter § 103, stk. 1.«

§ 4 Hvis indsættelse af en begunstiget må anses for urimelig i forhold til kontohaverens ægtefælle eller en livsarving, kan det ved dom bestemmes, at de opsparede midler helt eller delvist skal tilfalde ægtefællen eller en livsarving i stedet for den begunstigede. Beløbet kan ikke overstige, hvad der ville være tilfaldet den pågældende som boslod og tvangsarv, jf. arvelovens § 5, § 10, og § 11, stk. 2, hvis de opsparede midler i stedet var tilfaldet kontohaverens solvente bo.

Stk. 2. Ved afgørelsen efter stk. 1 skal der navnlig lægges vægt på

- 1) baggrunden for indsættelsen af den begunstigede,
- 2) ægtefællens, livsarvingernes og den begunstigedes økonomiske behov og
- 3) omstændighederne i øvrigt.

Stk. 3. Har ægtefællen eller en livsarving inden udbetaling af de opsparede midler til den begunstigede gjort indsigelse over for pengeinstituttet mod udbetalingen, må pengeinstituttet ikke udbetale de opsparede midler til den begunstigede, før det ved forlig eller dom mellem den begunstigede og de efterladte er afgjort, hvem der har ret til de opsparede midler. Pengeinstituttet kan dog altid udbetale indtil en tredjedel af de opsparede midler til den begunstigede, og, hvis den pågældende sørger for kontohaverens begravelse, et passende beløb til afholdelse af udgifterne herved.

Stk. 4. En sag efter stk. 1 skal anlægges af ægtefællen eller livsarvingerne mod den begunstigede inden 1 år efter, at kontohaveren er afgået ved døden.

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3330 f og sp. 3338 f og Folketingstidende 2006/07, tillæg A s. 3414 f. Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v. s. 564 ff og s. 583-594.

Kommentar til § 4 – efter den 1. januar 2008

1. § 4's funktion er dels at give kontohavers ægtefælle og livsarvinger mulighed for en regulering af den udbetalte sum, hvis begunstigelsesindsættelsen må anses som urimelig, dels at give pengeinstitutterne en legitimationsregel med henblik på midlernes udbetaling ved kontohavers død.

2. Pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2-3 (forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2-3) i den oprindelige udformning byggede (og stadig bygger) på en familie/arveretlig tankegang: En hovedregel om, at forsikringstager ikke skulle kunne betage ægtefælle/livsarvinger deres ret til boslod og

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

tvangsarvelod ved at indsætte andre personer som begunstigede. M. a. o. måtte testamentsreglerne respekteres, hvis der skete anfægtelse fra familiens side. Bestemmelsen fandt dog ikke anvendelse, hvis forsikringstager havde indsat en tvangsarving, eller hvis han havde gjort begunstigelsen uigenkaldelig, hvilket selvsagt begrænsede anvendelsen. Se herved kommentaren ndf. til § 4 – før den 1. januar 2008 og smh. *Arveret* s. 334 ff.

§ 104, stk. 2, kom ind under regeringens behandling af Forsikringsaftalelovskommissionens betænkning fra 1925, selv om både flertallet i Kommissionen og branchen var imod. Kommissionen mente, at arvingerne under ingen omstændigheder burde kunne angribe dispositionen, og branchen var imod, fordi det kunne forsinke udbetalingen af forsikringssummen. Bestemmelsens stk. 3, hvorefter de efterladte kunne få udbetalt op til en tredjedel af summen, var en form for kompromis.

I Arvelovsudvalgets *betænkning nr. 1473/2006* s. 564 f og s. 583 ff peges på diskussionen ved bestemmelsens vedtagelse og på den kritik, der har været anført i teorien. Udvalget udtrykker sig noget særpræget, idet det bl.a. hedder, at:

»Udformningen af forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, indebærer derfor i realiteten, at forsikringstageren vil kunne »omgå« ægteskabslovens regler om boslod og arvelovens regler om tvangsarv. Ved indskudsbetalinger kan der således overføres formue til forsikringsordninger med den konsekvens, at dispositionsretten i familie- og arveretlig henseende bliver undergivet forsikringsaftalelovens regler frem for arvelovens regler ...«

Udvalgets ordvalg forekommer noget tendentiøst, men man peger dog samtidig på, at pensionsbeskatningsloven i skattebegunstigede ordninger sætter en begrænsning i, hvem der kan indsættes som begunstiget, jf. kommentaren til § 14 ndf. (pensionsopsparingsloven), der integrerer nogle bestemmelser i pensionsbeskatningsloven.

Under henvisning til, at man i Sverige og Norge har indført andre regler til erstatning af de oprindeligt fællesnordiske bestemmelser i § 104/§ 4, foreslog udvalget s. 587, at der alene skal kunne ske regulering »i tilfælde, hvor der er et reelt økonomisk behov for det.« Det mekaniske skal afløses af en skønsregel, hvor domstolene skal inddrages, og aftalelovens § 36 er efter udvalgets bedømmelse ikke et tilstrækkeligt værn, da den tager sigte på partstvister. Små summer bør ikke reguleres, og det

bør indgå i bedømmelsen, om den begunstigede eller den forsmåede arving modtager andet (arv eller forsikring/opsparing) efter afdøde. *Samlevere kan ikke påberåbe sig den nye bestemmelse*, selv om de generelt får en bedre placering i den nye lov.

3. § 4, stk. 1, indeholder reelt en begrænsning i kontohavers (forholdsvis) frie adgang efter § 2, stk. 1, til at vælge, hvem der skal indsættes som begunstiget i pensionsordningen. Bestemmelsen knytter pensionsretten og arveretten sammen ved gennem *forsørgelseshensynet* at give en ægtefælle og livsarvinger adgang til at anlægge en reguleringssag, således at deres ret til henholdsvis boslod og tvangsarv bliver respekteret helt eller delvis. Det (p.g.a. § 14 *forholdsvis*) frie valg til at vælge, hvem der skal begunstiges, modificeres af § 4, stk. 1, også når det tages i betragtning, at *U 1962.59 H* (kommenteret af *Spleth* i TfR 1962.137 (*Bogudgaven* s. 359)) fastslår, at den tidligere gældende bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, også var anvendelig, når afdødes bo er insolvent.

I forarbejderne til den nye bestemmelse hedder det bl.a.:

»Det er udvalgets opfattelse, at der er behov for at nuancere den bedømmelse, der skal foretages ved en regulering efter forsikringsaftalelovens § 104, således at der alene sker regulering i tilfælde, hvor der er et reelt økonomisk behov for det.

Udvalget foreslår på den baggrund, at reguleringsreglen udformes således, at det ved dom kan bestemmes, at en forsikringssum helt eller delvist skal tilfalde ægtefællen eller livsarvingerne efter forsikringstageren, hvis en begunstigelsesindsættelse må anses for urimelig i forhold til ægtefællen eller livsarvingerne.

I både Norge, Sverige og Finland har der været regler, der svarer til den gældende regel i forsikringsaftalelovens § 104. Det skyldes, at forsikringsaftalelovgivningen fra 1924 bygger på et fællesnordisk kommissionsarbejde. I Finland findes der ikke længere en reguleringsregel. I den svenske forsikringsaftalelovs 14. kapitel, 7 §, og den norske forsikringsaftalelovs § 16-6 findes der i dag mere skønsprægede regler.

Bestemmelsen bør – som det er tilfældet med den gældende forsikringsaftalelovs § 104, stk. 2 – kunne påberåbes af ægtefællen og livsarvingerne.

Kapitel 2 *Indsættelse af begunstigede*

Bestemmelsen kan også anvendes, hvor en ægtefælle er indsat som begunstiget, og en sådan begunstigelse må anses for urimelig i forhold til livsarvingen efter forsikringstageren, eller hvor livsarvingen efter forsikringstageren er indsat som begunstiget, og hvor denne indsættelse må anses for urimelig i forhold til ægtefællen og/eller andre livsarvinger. Bestemmelsen kan ikke påberåbes af forsikringstagerens samlever.

Efter gældende ret gælder beskyttelsen af den længstlevende ægtefælle og tvangsarvingerne ikke, hvis en begunstigelsesindsættelse i en livsforsikring mv. er gjort uigenkaldelig, jf. forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, 2. pkt. Det er efter udvalgets opfattelse ikke en tilfredsstillende retstilstand, at forsikringstageren ved at indsætte en person som uigenkaldeligt begunstiget generelt kan fratage ægtefællen og livsarvingerne beskyttelsen efter § 104, og udvalget foreslår derfor, at denne begrænsning i reglens anvendelsesområde ikke videreføres.«

4.

4.1. I § 4, stk. 2, opregnes en række kriterier, der skal anvendes ved overvejelserne om regulering. Det hedder i forarbejderne bl.a.:

»I lyset af at bestemmelsens anvendelse i højere grad skal bygge på et skøn, finder udvalget, at der i loven bør angives nogle forhold, som skal indgå ved vurderingen af, om der skal ske regulering.

For det første bør der lægges vægt på baggrunden for indsættelsen af den begunstigede. Herudover må den begunstigedes samt ægtefællens og livsarvingernes økonomiske behov indgå ved vurderingen af, om der skal ske regulering. Da der er tale om en skønsregel, bør lovens angivelse af hensyn imidlertid ikke være udtømmende, og det bør derfor fremgå af bestemmelsen, at der også kan lægges vægt på andre relevante omstændigheder.

Det er efter udvalgets opfattelse ikke rimeligt, at ægtefællen eller en livsarving i forbindelse med et krav om regulering skal kunne få tillagt et beløb, der er større end det beløb, som ægtefællen eller livsarvingen måtte have affundet sig med at gå glip af, hvis forsikringstageren i stedet havde oprettet et testamente til fordel for den begunstigede. Derfor foreslår udvalget, at det beløb, som skal tilfalde ægtefællen eller livsarvingerne i stedet for den begunstigede, ikke skal kunne overstige, hvad der ville være tilfaldet ægtefællen eller en livsarving som boslod og tvangsarv, hvis forsikringssummen i stedet var gået ind i forsikringstagerens bo. Hvis en livsarvings tvangsarv er blevet begrænset til 1 mio. kr., jf. § 5, stk. 2, i forslaget til ny arvelov, er det denne beløbsgrænse, der skal iagttages. Da reglen

om ægtefællens ret til suppleringsarv (500.000 kroners reglen) i § 11, stk. 2, i forslaget til ny arvelov, er en tvangsarveretlig regel, bør suppleringsarv også indgå ved vurderingen efter bestemmelsen.

De ændrede familiemønstre, hvor man ofte bliver gift flere gange, og hvor der er særbørn, indebærer, at der i dag i højere grad, end det var tilfældet tidligere, kan være foretaget indsættelser af tvangsarvinger eller ægtefællen som begunstigede, hvor indsættelsen kan være urimelig i forhold til ægtefællen og de øvrige livsarvinger.

Udvalget foreslår på den baggrund, at der også skal være adgang til regulering i tilfælde, hvor forsikringstageren har indsat en begunstiget, der er den pågældendes tvangsarving, hvis forsikringstageren efterlader sig ægtefælle eller livsarvinger. Reglen bør således også kunne anvendes, hvis ægtefællen er indsat som begunstiget, og en sådan begunstigelse må anses for urimelig i forhold til livsarvingerne efter forsikringstageren, eller hvis livsarvingerne efter forsikringstageren er indsat som begunstiget, og denne indsættelse må anses for urimelig i forhold til ægtefællen.«

Har forsikringstageren f.eks. indsat en livsarving som begunstiget til en kapitalpension, bør ægtefællen eller andre livsarvinger ikke kunne gøre indgreb i livsarvingens ret til forsikringssummen, hvis forsikringen er tegnet, f.eks. for at livsarvingen skal være økonomisk sikret under sin uddannelse på samme måde som en ældre bror eller søster, der tidligere i forbindelse med sin uddannelse er blevet understøttet af forsikringstageren. Tilsvarende bør børnene ikke kunne angribe en forsikringsordning, hvor forsikringstagerens ægtefælle eller samlever er indsat som begunstiget med henblik på, at denne skal sikres et rimeligt beløb til forsørgelse efter forsikringstagerens død.

Et rimeligt formål kan også foreligge, hvor en begunstigelsesindsættelse er foretaget – typisk uigenkaldeligt – som led i en bodelingsoverenskomst i forbindelse med separation og skilsmisse. I en sådan situation bør der som hovedregel ikke være mulighed for, at forsikringstagerens livsarvinger eller en ny ægtefælle får del i forsikringssummen. En konkret vurdering vil dog kunne føre til et andet resultat.

I stk. 2, nr. 2, foreslås det, at der skal lægges vægt på ægtefællens, livsarvingens og den begunstigedes økonomiske behov. Hvis forsikringstageren f.eks. har indsat en tredjemand som begunstiget og efterladt sin ægtefælle og børn uden næv-

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

neværdige midler, vil dette som udgangspunkt tale for, at der skal ske en regulering til fordel for ægtefællen og børnene.

En regulering bør som altovervejende hovedregel ikke finde sted, medmindre den, der begærer reguleringen, har et økonomisk behov for det. Det forhold, at forsikringstagerens begunstigelsesindsættelse fører til en skævdeling af de efterladte midler mellem livsarvingerne og ægtefællen er derfor ikke i sig selv et moment, der taler for en regulering efter stk. 1.

Hvis forsikringstageren har indsat sin ægtefælle eller samlever som begunstiget, vil der som nævnt kun sjældent være anledning til at imødekomme en begæring om regulering fra en fælles livsarving, også selvom barnet er mindreårigt og i øvrigt uden midler. Baggrunden herfor er, at den længstlevende ægtefælle eller samlever har forsørgelsespligten over for barnet, jf. § 13 i lov om børns forsørgelse. Er der derimod tale om en begæring fra forsikringstagerens særbarn, kan der være grundlag for at imødekomme en anmodning om regulering, hvis barnet alene får en beskeden arv efter forsikringstageren og ikke er sikret forsørgelse gennem f.eks. en børnepension. Hvis den længstlevende ægtefælle eller samlever overtager forældremyndigheden over særbarnet, er det dog et moment, der taler imod en regulering. I vurderingen kan det endvidere indgå, om ægteskabet eller samlivet alene har varet relativt kort tid. Er særlivsarvingen umyndig, må kravet fremsættes af værgen.

Det er forholdene på tidspunktet for forsikringstagerens død, der er afgørende for vurderingen.

Endelig skal der efter stk. 2, *nr. 3*, lægges vægt på omstændighederne i øvrigt. Opregningen af hensyn er således ikke udtømmende.

Ved vurderingen af om forsikringssummen skal reguleres efter stk. 1, kan der også lægges vægt på størrelsen af det udbetalte beløb, den begunstigedes kendskab til indsættelsen og berettigede forventning om at få forsikringssummen udbetalt samt på, om omstændighederne, herunder navnlig den begunstigedes og ægtefællens og livsarvingernes behov for at få forsikringssummen udbetalt, har ændret sig siden indsættelsen af den begunstigede.

Ved vurderingen af om der skal ske regulering, kan det endvidere indgå, om forsikringsordningen indeholder et opsparingselement, eller om der er tale om en ren risikoforsikring. En forsikring med et opsparingselement indebærer, at der skal betales en højere præmie, end hvis der er tale om en ren risikoforsikring. Det vil være lettere for ægtefællen og livsarvingerne at få reguleret en forsikring, der har et betydeligt opsparingselement end en ren risikoforsikring, fordi forsik-

ringstageren ved at betale de højere præmier på en forsikring med et opsparings-element jo har undtaget disse beløb fra at indgå i sit bo. Dette vil særligt kunne være tilfældet i de situationer, hvor præmiebetalingen har stået på i en kortere periode forud for dødsfaldet.

Formueordningen i forsikringstagerens ægteskab indgår endvidere i vurderingen af, om den begunstigedes ret til forsikringssummen helt eller delvist bør vige til fordel for ægtefællen. Har der været fuldt ud fælleseje i ægteskabet, vil det være et moment, der kan tale for en regulering til fordel for ægtefællen. Det modsatte kan være tilfældet, hvis der har været fuldstændigt særeje. Tilsvarende gælder, hvis parterne har oprettet ægtepagt og testamente, der begunstiger den længstlevende ægtefælle (ægtefællebegunstigende kombinationssæreje), hvis det dermed må antages, at der er gjort op med, hvad den længstlevende skal modtage i anledning af den førstafdøde ægtefælles død.

Som en anden omstændighed, der kan indgå ved vurderingen efter stk. 2, nr. 3, kan nævnes tilfælde, hvor en livsarving ifølge et testamente alene skal have en meget beskeden tvangsarv, og der kommer en betydelig forsikringssum til udbetaling til en begunstiget. Alt afhængig af begrundelsen for begunstigelsen og for, at livsarvingens arv er blevet begrænset til tvangsarven, vil dette kunne tale for en regulering, der dog ikke kan overstige den tvangsarv, som livsarvingen ville have fået, hvis forsikringssummen var indgået i boet, jf. stk. 1, 2. pkt.«

4.2. Forarbejderne er gengivet fyldigt for at illustrere, hvad man har tænkt sig. I T:FA 2008 s. 423 ff anlægges *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal* en noget anden synsmåde på muligheden for regulering. I artiklen peges på, at der ikke er tvivl om, at urimelighedskriteriet klart sigter mod økonomiske forhold, d.v.s. urimeligt i økonomisk henseende. Den forsmåede part skal dokumentere, at han eller hun har et økonomisk behov, som kontohaver burde have tænkt på og således ikke ukritisk – som sket – udnytte sin ret til at bruge egne midler. Det er ikke en pæn måde at gå i graven på. At det er de økonomiske forhold, der fokuseres på, belyses også af, at Arvelovsudvalget nævner, at det vil være uhenigtsmæssigt at foretage regulering af en beskeden forsikringssum, og det hedder i betænkningen og senere i regeringens bemærkninger, at det »må endvidere indgå i vurderingen, om den begunstigede eller den arving, der kræver regulering, i forvejen skal modtage beløb i form af arv eller andre forsikrings- og pensionsopsparingssummer i anledning af forsikringstagerens død.«

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Udvalget nævner to forskellige tidspunkter, når det gælder anvendelsen af § 104 (§ 4). Når det gælder baggrunden for den konkrete indsættelse, er det tidspunktet for dispositionen, der er afgørende. Samtidig hedder det s. 593 (og s. 615), at det med hensyn til vurderingen af det økonomiske behov for reguleringen er »forholdene på tidspunktet for forsikringstagerens død, der er afgørende for denne vurdering.« Hvad angår kriteriet »omstændighederne i øvrigt« bringes begge tidspunkter i spil, da det bl.a. kan indgå i vurderingen, om den begunstigedes, ægtefællens og livsarvingernes behov for udbetaling af forsikringssummen har ændret sig siden indsættelsen af den begunstigede. Forfatterne peger på, at Arvelovsudvalget efter deres bedømmelse har nedtonet to forhold. For det første er det i de fleste livsforsikringer (hvor der i forsikringsaftalelovens § 104 gælder en tilsvarende regel) ikke muligt at se, hvad der er baggrunden for den konkrete indsættelse. Der kan være breve, testamente(r), men det vil være sjældent. Forfatterne peger på, at der praktisk taget aldrig i en bankpension vil være baggrundsmateriale til belysning af, hvorfor kunden foretog netop dette skridt. Hertil kommer selskabernes anvendelse af standardbegunstigelsesklausuler, der medfører, at hovedparten af forsikringstagere/kontohavere ikke har haft lejlighed til at tage selvstændig stilling til begunstigelsesspørgsmålet. Det savner mening i den situation at foretage overvejelser om, hvad forsikringstageren/kontohaveren tænkte på, og det må således generelt antages, at det vil være sjældent, at baggrunden for indsættelsen kommer til at indgå i rettens overvejelser.

Det er forfatternes bedømmelse, at man opnår større klarhed over bestemmelsens anvendelsesområde kan måske opnås ved at inddrage et andet spørgsmål: *Hvem kan (realistisk) påberåbe sig bestemmelsen?* Herom hedder det i artiklen:

»Efter vor bedømmelse vil § 104 (§ 4)-sager, der har udsigt til at blive gennemført med regulering, i al væsentlighed komme til at handle om to situationer: Den første situation er den, hvor manden i sin tid har indsat ægtefælle og/eller livsarvinger som begunstiget. Han pakker kufferterne og flytter hen til tredjemand, der i det praktiske liv jo ofte vil være en dame. Herefter indsætter han hende som begunstiget ved navns nævnelse. Hvad enten det skyldes den nye tilværelses krav eller ej, dør han hurtigt efter forholdets etablering. I den situation vil kriteriet »urimeligt« måske kunne påberåbes, men det er en central betingelse, at han hurtigt afgår ved døden. Det skyldes to forhold: Den ene part, der vil kunne påberåbe sig regulering – ægtefællen – mister denne mulighed, når parterne er blevet separeret/skilt. Hun er diskvalificeret. Dernæst – som også antydnet af

udvalget – vil urimelighedsbetingelsen fortone sig, jo længere tid, der er gået fra indsættelsen til dødsfaldet.

Den anden situation foreligger, hvor ægtefælle eller samlever er indsat som begunstiget, og hvor forsikringstager har særbørn, der ikke skal forsørges af den begunstigede. Urimelighedsbetingelsen kan her tænkes opfyldt i forhold til særbørnene, medmindre disse i øvrigt arver eller får andre midler fra afdøde.»

Forfatterne konkluderer endelig, at § 4 ikke omfatter den situation, at pensionsmidlerne skal udbetales til nærmeste pårørende efter bestemmelsen i § 5 b.

5. § 4, stk. 3, er en overførelse af den tilsvarende bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 104. Det hedder dog i forarbejderne:

»Justitsministeriet har ved udformningen af lovforslagets § 4 overvejet, om der har været anledning til at ændre den brøkdels, der er nævnt i § 4, stk. 3, 2. pkt., hvor pengeinstituttet altid er berettiget til at udbetale en tredjedel af pensionsopsparingssummen. At pengeinstituttet har denne ret netop for så vidt angår en tredjedel af de opsparede midler hænger sammen med, at en person efter den tidligere arvelovgivning havde adgang til ved testamente at disponere over en tredjedel af sin formue. Justitsministeriet har fundet det hensigtsmæssigt at fastholde den i stk. 3, 2. pkt., nævnte tredjedel, idet denne brøkdel findes rimelig i de fleste situationer, ligesom den ikke har givet anledning til vanskeligheder i praksis.«

5.1. Efter stk. 3, 1. *pkt.*, må pengeinstituttet ikke udbetale de opsparede midler, før det er afgjort, hvem der har ret til midlerne, *såfremt* en person godtgør, at han/hun hører til den kreds, der er omfattet af § 4, stk. 2, og har gjort indsigelse med, at der sker udbetaling. Selv om ordlyden ikke direkte tyder derpå, er der i realiteten tale om en legitimationsregel, der tager sigte på, at pengeinstituttet hurtigt kan udbetale midlerne, jf. fra forarbejderne:

»Det følger af stk. 3, at såfremt pensionsopsparerens ægtefælle eller tvangsarvinger ikke har rettet henvendelse til pengeinstituttet, er instituttet forpligtet til at udbetale pensionsopsparingssummen til den person, der godtgør at være identisk med den begunstigede og godtgør, at pensionsopspareren er død. Kan ægtefællen eller tvangsarvingen efter stk. 2 fortrænge den begunstigedes ret, må den begunstigede efterfølgende afgive det fornødne beløb til ægtefællen eller tvangsarvingen.«

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Pengeinstituttet skal altså ikke afvente eventuelle indsigelser, men har ret og pligt til at udbetale til den/de begunstigede uden unødigt ophold. Se herved også ndf. om praksis i forsikringsselskaberne.

5.2. I et responsum af 20. august 1991, gengivet i *U 1992.517 A*, har Assurandør-Societetet besvaret nogle spørgsmål i relation til (bl.a.) forsikringsaftalelovens § 104, stk. 3. Sagen vedrørte udbetaling af en livsforsikringssum til forsikringstagers ægtefælle (A), der var indsat som begunstiget, men kort før dødsfaldet separeret fra forsikringstager. Tvisten stod mellem selskabet og forsikringstagers B, C og D (børnene), der også var indsat, idet klausulen lød: »A, B, C og D til lige deling.«

På denne baggrund stillede en advokat følgende spørgsmål til Assurandør-Societetet:

- »1) Er det i strid med god forsikringsskik, at et forsikringsselskab undlader egenhændigt at undersøge, hvorvidt der findes arvinger, som vil gøre indsigelse mod en begunstigelse i en livsforsikringspolice i medfør af en analogi af arvelovens § 38 og § 49, såfremt forsikringsselskabet, forud for udbetalingen fra den i forbindelse med bobehandlingen af et gældsfragåelsesbo beskikkede medhjælper, modtager oplysning om, at en navngivet begunstiget er separeret fra forsikringstageren?
- 2) Hvis skifterettens medhjælper har fremsat anmodning om at få livsforsikringssummen tilsendt, forud for udbetalingen har fundet sted, og selv om det er i strid med god forsikringsskik at udbetale forsikringssummen direkte til den navngivne begunstigede i stedet for skifteretten?
- 3) Gør det nogen forskel, om der måtte være usikkerhed for så vidt angår spørgsmålet, om der var tale om bomidler eller ej?»

Societetet svarede følgende:

»Ad spørgsmål 1: Nej.

Ad spørgsmål 2: Nej.

Når det er sikkert, at der ikke er tale om bomidler, er selskabet alene forpligtet efter bestemmelserne i FAL § 102, stk. 1, og 104, stk. 3, jf. tillige FAL § 104, stk. 1, modsætningsvis.«

Som begunstigelsesbestemmelsen er formuleret i den forelagte sag, vil de begunstigede tvangsarvingers andel blive forøget med den begunstigede ikke-

tvangsarvings andel, såfremt det godtgøres, at sidstnævntes andel er bortfaldet som følge af bristede forudsætninger, begrundet i separationen.

Da det ifølge retspraksis må bero på de konkrete omstændigheder, om en fraskilt eller frasepareret ægtefælle, der er indsat som navngiven begunstiget, bevarer sin ret til at være begunstiget, uanset skilsmissen eller separationen, er det almindeligt antaget i selskaberne, at man i sådanne tilfælde både er forpligtet og berettiget til at udbetale forsikringssummen til den navngivne begunstigede. Det er i princippet uden betydning for eventuelle successorers retstilling under en retssag, om forsikringssummen er udbetalt eller ej.

Hvis det godtgøres, at der er anlagt sag mod den begunstigede, hvis ret anfægtes, vil selskabet i almindelighed være berettiget til at frigøre sig for sine forpligtelser efter forsikringsaftalen ved deponering.

Ad spørgsmål 3:

Hvis formuleringen af en begunstigelsesbestemmelse efter omstændighederne giver selskabet anledning til begrundet tvivl om, hvorvidt forsikringssummen – eller dele deraf – er bomidler eller ej, bør selskabet rette henvendelse til skifteretten herom, og eventuelt deponere forsikringssummen, såfremt det er skifterettens opfattelse, at der kan være tale om bomidler. Det bemærkes, at det er almindeligt antaget i selskaberne, at den anvendte formulering »til lige deling« (kumulativ indsættelse) udelukker, at forsikringssummen kan indgå i boet, så længe blot en af de begunstigede er i live, jf. samstemmende Lyngsø, Dansk Forsikringsret, 6. udg., side 466.«

Se herved også *Forsikringsankenævnets kendelse af 25. maj 1999* (sag nr. 48.941).

5.3. På forsikringsområdet er der ikke stillet store krav til selskaberne, jf. senest *U 1995. 240 V (FED 1994.1377 V)*, hvor selskabet udbetalte en forsikringssum fem dage efter at have modtaget en arbejdsgivers indberetning om forsikringstagers dødsfald. Udbetalingen skete i sin helhed til forsikringstagers samlever, der var indsat som begunstiget, uagtet at det fremgik af indberetningen, at forsikringstager efterlod en søn. Selskabet blev frifundet med følgende præmisser:

»Indledningsvis bemærkes, at der ikke er forelagt landsretten oplysninger om, hvorvidt der foreligger en praksis i forbindelse med forsikringsselskabernes udbetaling af livsforsikringssummen til begunstigede, som ikke er tvangsarvinger.

I en skrivelse af 1. november 1926 (Rigsdagstidende, tillæg B, 1929/30, spalte 561 ff) til Landstingets udvalg angående forslag til lov om forsikringsaftaler

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

anfører en række forsikringsselskaber bl.a. følgende indvendinger mod forslaget til forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2:

»... 4. Bestemmelsen vilde for øvrigt bevirke, at Udbetalingerne af Forsikringssummerne i Anledning af forsikredes Død forsinkes. Selskaberne maatte nemlig, inden Udbetalingen kan finde sted, have Sikkerhed for, at denne ikke strider mod Tvangsarvereglerne, og den fornødne Dokumentation herfor vil i mange Tilfælde først kunne gives, naar den afdødes bo er endeligt opgjort. Og selv den mindste Forsinkelse af Udbetalingen er uheldig og i Strid med Livsforsikringens sociale og private Formaal. Drejer det sig om mindre Forsikringer, vil nemlig en Del af Forsikringssummerne blive udnyttet til Dækning af Begravelsesomkostninger og til Underhold for de efterladte i den første Tid efter Forsørgerens Død. Og drejer det sig om større Forsikringer, vil det som Regel være af stor Betydning, at Livsforsikringssummen bliver udbetalt umiddelbart efter Dødsfaldet for at sikre en hensigtsmæssig Ordning vedrørende den Virksomhed, som den afdøde efterlod sig ...«

I Rigsdagstidende 1929-30, tillæg B, spalte 554 ff, hedder der i bemærkningerne til forslaget til forsikringsaftalelovens § 104, stk. 3, bl.a.:

»... Ifølge der foreslaaede Ændringsforslag frigøres Selskabet altid ved at udbetale Forsikringssummen til den begunstigede, medmindre Forsikringstagerens efterladte Ægtefælle og Livsarvinger forinden Udbetalingen under Forevisning af behørig Legitimation gør Indsigelse derimod.

Ved den her foreslaaede Ordning mener Udvalget at have fjernet de vigtigste af de Betænkeligheder, der fra Livsforsikringsselskabernes Side ... er gjort gældende mod Regelen i § 104, 2det Stykke ...«

På denne baggrund må det i overensstemmelse med ordlyden af bestemmelserne lægges til grund, at forsikringsselskaberne i medfør af forsikringsaftalelovens § 104, stk. 3, sammenholdt med § 102, stk. 1, er både berettiget og forpligtet til at udbetale forsikringssummen til den begunstigede, medmindre selskabet forinden har modtaget en henvendelse fra forsikringstagerens tvangsarvinger.

Det lægges efter bevisførelsen for landsretten endvidere til grund, at appellanten ikke på grundlag af oplysningerne i afdødes arbejdsgivers anmeldelse kan anses for at have været i besiddelse af sådanne oplysninger, at appellanten som følge heraf kan pålægges en særlig pligt til at undersøge, hvorvidt forsikringsaftalelovens § 104, stk. 3 – uanset at selskabet ikke har modtaget nogen henvendelse fra tvangsarvinger – måtte være til hinder for forsikringssummens udbetaling. Da

forsikringsselskabet efter det for landsretten fremkomne heller ikke i øvrigt findes at have handlet erstatningspådragende, frifinder landsretten appellantens ...»

Dommens præmisser gengives i sin helhed p.g.a. spørgsmålets praktiske vigtighed. Som det ses, tillægger landsretten ekspeditions-mæssige hensyn afgørende betydning. Afgørelsen forekommer meget venlig i relation til selskabet, der havde modtaget oplysningen om livsarvingen og kunne have søgt denne oplysning verificeret. Man savner også i sagen oplysninger om, hvor lang tid det ville have forsinket udbetalingsprocessen, hvis selskabet havde reageret. – Forarbejderne forekommer på dette punkt ikke at kunne tillægges så stor betydning, som landsretten gør det.

Afgørelsen er fulgt op bl.a. i *Forsikringsankenævnets kendelse af 11. september 2000* (sag nr. 52.275), hvor nævnet ikke fandt, at selskabet havde handlet retsstridigt over for en datter, da det 10 dage efter forsikringstagers død udbetalte forsikringssummen. Nævnet gik det skridt videre, at man udtalte, at det ikke kunne udelukkes, at en nøjere oplysning gav grundlag for, at begunstigelsen var blevet tilbagekaldt, men at dette, som sagen var oplyst, ikke kunne give anledning til et krav fra datteren mod selskabet.

5.4. Efter stk. 3, 2. pkt, er et pengeinstitut altid berettiget til at udbetale indtil en 1/3 af de opsparede midler – af nettobeløbet – eller at udbetale et passende beløb til den, der sørger for kontohavers begravelse. Se her til *Ivan Sørensen: Forsikringsaftaleloven (2000) s. 274.*

6. Sag om regulering skal efter *stk. 4* anlægges inden et år efter kontohavers død (og således ikke fra det tidspunkt, hvor den begunstigede/de forsmåede får meddelelse om udbetalingen af midlerne). Bestemmelsen – der forekommer rimelig – giver efter sin ordlyd ikke mulighed for at dispensere fra denne frist.

Sag skal i givet fald anlægges ved skifteretten efter reglerne i dødsbo-skiftelovens § 89, stk. 1, nr. 4, jf. § 101, stk. 1.

7. Det hedder i forarbejderne, at »Hvis der sker regulering efter § 4, stk. 1, vil midlerne blive anset som tilfaldet den pågældende ved en begunstigelsesdisposition, d.v.s. at de udtages uden om boet.« Synspunktet bestyrker den opfattelse, at forsikringsaftaleloven (og pensionsopsparingsloven) er en ejendommelig blanding af arveret og pensionsret.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

8. Trods bestemmelsen i § 4, stk. 3, kan det ske, at det efterfølgende fastslås, at betaling er sket til en ikke berettiget person. Spørgsmål i så henseende må løses efter formuerettens almindelige regler om *condictio indebiti*, men det kommer også i betragtning, at *lov nr. 397 af 12. juli 1946 om bortblevne* indeholder regler, der tager sigte på at løse beslægtede problemer. Dette gælder især §§ 18, 22 og 25. Tilbagebetalingsspørgsmål er behandlet af *O.A. Borum og Jørgen Trolle: Lov om Bortblevne med kommentar* (1946), *Spleth* i TfR 1962.143 f (*Bogudgaven* s. 359 f) og *Palle Bo Madsen* i U 1977 B s. 236 f. Se fra retspraksis *U 1962.59 H* og *U 1983.774 V*. I forarbejderne til reguleringsreglen i § 4 hedder det bl.a.:

»Det er som udgangspunkt uden betydning for den begunstigedes tilbagebetalingspligt, om forsikringssummen allerede er forbrugt på det tidspunkt, hvor kravet om regulering fremsættes. Ved afgørelsen af, hvor stort et beløb der skal betales til ægtefællen og/eller livsarvingerne, kan det imidlertid efter omstændighederne indgå i vurderingen, hvad den begunstigede har brugt pengene til. Er en beskeden forsikringssum f.eks. indgået i et løbende rimeligt forbrug, og fremsættes kravet om regulering først tæt på søgsmålsfristens udløb, kan det være et moment, der taler for, at ægtefællen eller livsarvingen alene skal have tillagt et mindre beløb ved en regulering i medfør af § 104.«

9. § 4 finder ikke anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der er foretaget inden den 31. december 2007, hvis begunstigelsen er gjort uigenkaldelig, eller hvis den begunstigede er kontohaverens tvangsarving. Der henvises til kommentaren ndf. til 2007-lovens §§ 9-10.

Da de tidligere bestemmelser således vil leve et stykke tid endnu, bringes der straks ndf. en kommentar til § 4, stk. 2, således som den måtte fortolkes før den nye lov.

Kommentar til § 4, stk. 2 – før den 1. januar 2008

§ 4. ...

Stk. 2. *Har kontohaveren indsat en begunstiget, som ikke er tvangsarving, og efterlades ægtefælle, livsarvinger eller arveberettigede adoptivbørn eller disses livsarvinger, skal de opsparede midler for så vidt angår*

de nævnte personers ret til boslod og tvangsarvelod behandles som tilhørende dødsboet og som tillagt den begunstigede ved testamente. Dette gælder dog ikke, såfremt kontohaveren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af den begunstigede.

Stk. 3. ...

10. Eksempler på anvendelsen af § 4, stk. 2, 1. pkt., bliver de tilfælde, (1) hvor kontohaver indsætter en tidligere ægtefælle (eller hvor det lykkes en tidligere ægtefælle at komme igennem med, at hun er indsat som begunstiget), jf. kommentaren ndf. til § 5, stk. 2, (2) hvor en navngiven samlever er indsat som begunstiget, (3) hvor en samlever anses som »nærmeste pårørende«, (4) hvor et stedbarn eller dennes livsarvinger er indsat som begunstiget eller (5) hvor en »samlevers« livsarvinger er indsat som begunstiget. Området for § 4, stk. 2, er netop tvister mellem *ikke-tvangsarvinger* og (nuværende) ægtefælle/tvangsarvinger.

Se herved *U 1962.59 H* med kommentar af *Spleth* i TfR 1962.137 f (*Bogudgaven* s. 359 f) og af *Jørgen Hansen* i *U 1962 B* s. 47 ff, *U 1956.391 Ø*, *U 1968.613 B* og *U 1982.195 V*.

U 1956.391 Ø: Æ tegnede i 1929 en livsforsikring, der efter hans død skulle udbetales til en kvinde, (med hvem han senere indgik ægteskab), hvis hun var i live, og ellers til hans ægtefælle, hvis en sådan fandtes, og ellers til hans livsarvinger. Under ægteskabet, der var barnløst, anerkendte A faderskabet til et uden for ægteskab født barn B. I 1950 blev han separeret, og samtidig med separationen indsatte han og fru Æ hinanden som arvinger til den testationsfri del af boerne. I 1951 døde Æ, og hans bo var, selv om forsikringen inddroges i dette, insolvent. Antaget, at fru Æ stadig var den ved policen begunstigede, at forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, også var anvendelig, når den begunstigede er forsikringstagerens ægtefælle, og at B som tvangsarving ikke kunne fortrænge fru Æ's ret til forsikringssummen, når B som arving i det insolvente bo ellers ikke ville få udbetalt arv. (Det sidste punkt er fortrængt ved *U 1962.59 H*).

U 1968.613 B: En skuespillerinde fik medhold i, at hun trods skilsmisse (fortsat) var indsat som begunstiget i en livsforsikring. Hun måtte dog respektere to børns tvangsarveret i henhold til forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2. (Dommen, hvis resultat forekommer diskutabelt, er tillige omtalt i kommentaren til § 5, stk. 2).

I *U 1998.799 H*, der fastslår, at et barn født uden for ægteskab var »nærmeste pårørende«, udtaler Højesteret afslutningsvis, at »Bestemmelsen i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, er herefter uden betydning for afgørelsen.« – Ordene må

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

forstås som et pædagogisk vink til advokaterne, smh. *Lennart Lynge Andersen* i U 1998 B s. 422.

11. § 4, stk. 2's, ordlyd gør det klart, at bestemmelsen ikke finder anvendelse, hvor en efterlevende ægtefælle eller en tvangsarving er indsat som begunstiget på pensionsordningen.

12. En del personer opretter såvel kapitalpension som ratepension, og nogle garderer yderligere ved at tegne forsikringer. Der opstår her spørgsmål om anvendelsen af § 4, stk. 2, i tilfælde, hvor den »§ 4, stk. 2 – berettigede« har oppebåret midlerne fra en eller flere af ordningerne. De begunstigede efter de øvrige ordninger vil ikke uden føje kunne hævde, at der var taget tilstrækkeligt hensyn. Retsordenen har imidlertid ikke vist sig lydhør, jf. *U 1957.738 H*, hvor afdøde havde tegnet 27 (!) forsikringer. Enken var indsat som begunstiget i en del af forsikringerne, medens afdødes (fra et tidligere ægteskab) søns 7 børn var indsat i 7 policer. Enken fik medhold i, at værdien af disse 7 policer i medfør af forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, skulle indgå i dødsboet, selvom de policer, hun var indsat i, blev holdt uden for skiftet.

En forsikringsankenævnskendelse af 13. december 1993 (sag nr. 34288), refereret i *FED 1994.1140*, refererer til § 104, stk. 2, men problemet var et andet: En samlever var indsat som begunstiget i en ulykkesforsikring. Denne begunstigelse bortfaldt, da forsikringstager, der døde ved et færdselsuheld, havde vist grov uagtsomhed ved at være passager hos en person, som han måtte vide var spirituspåvirket. I forsikringsbetingelserne hed det dog, at der ville blive udbetalt dødserstatning, hvis der efterlodes ægtefælle eller umyndige børn. Nævnet nåede – med rette – frem til, at det ikke kunne kritiseres, at forsikringsselskabet havde udbetalt dødserstatningen til forsikringstagerens tre børn. Det er vanskeligere at følge, når Nævnet om udbetalingsreglen anfører: » Bestemmelsen er ikke ganske klar, men må efter nævnets opfattelse forstås således, at der udbetales erstatning i det omfang, der findes en begunstiget ægtefælle eller begunstigede umyndige børn, hvilket i det foreliggende tilfælde må afgøres efter forsikringsaftalelovens par. 104, stk. 2.«

Det må antages, at henvisningen til § 104, stk. 2, er misvisende, idet bestemmelsen handler om konkurrencen mellem en begunstiget og forsikringstagers nærstående. Børnene var netop udpeget som begunstigede.

13. Efter § 4, stk. 2, 2. pkt., gælder bestemmelsens 1. pkt. ikke, såfremt kontohaveren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af de begunstigede, d.v.s. har gjort begunstigelsen uigenkaldelig. Se herved fra forsikringsområdet *U 1942.816 V*, *U 1948.469 H* (med kommentar af *A. Drachmann Bentzon* i TfR 1949.187) og *U 1994.309 V (FED 1994.43 V)*, alle omtalt i kommentaren til § 2 (under 7), samt *U 1981.908 Ø*.

U 1981.908 Ø: I et samlivsforhold tegnede M og K hver en livsforsikring med partneren som begunstiget. Da det ikke var godtgjort, at M havde givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af K som begunstiget, kunne en livsarving ved hans død fordre tvangsarv af den forsikringssum, der kom til udbetaling, jf. forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2.

§ 5 Ved fortolkningen af bestemmelser om indsættelse af en begunstiget anvendes stk. 2-4, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, når de opsparede midler skal udbetales ved kontohaverens død.

Stk. 2. Er kontohaverens ægtefælle indsat som begunstiget, anses den ægtefælle, som kontohaveren ved sin død levede i ægteskab med, som begunstiget.

Stk. 3. Har kontohaveren indsat sine børn som begunstigede, anses den pågældendes livsarvinger, herunder den pågældendes adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede, hver for den andel, arveloven tildeler den pågældende.

Stk. 4. Er kontohaverens arvinger indsat som begunstigede, får arvingerne del i de opsparede midler efter det forhold, som de pågældende i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter kontohaveren.

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3331 ff og sp. 3342, Folketingstidende 2006/07, tillæg A, s. 3414 ff. Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivning m.v. s. 594 ff.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

1. Bestemmelsens funktion er at opstille nogle formodningsregler for fortolkningen af de hyppigst anvendte begunstigelsesbestemmelser. Bestemmelsen er ændret ved 2007-loven dels med nogle – hvad forarbejderne betegner som – sproglige ændringer, dels er den tidligere § 5, stk. 5, erstattet af en ny bestemmelse i § 5 a, og er samtidig blevet udvidet.

§ 5 er som forsikringsaftalelovens § 105 en central bestemmelse, når der skal tages stilling til, hvem der er indsat som begunstiget. Dette skyldes ikke mindst, at forsikringsbranchen i mange år standardmæssigt har anvendt klausulen »nærmeste pårørende«, således at forsikringstager i de fleste tilfælde ikke får lejlighed til at tage individuel stilling. Bankerne har haft klausulen med i deres dokumenter siden 1996. Det er en væsentlig pointe – der ikke deles af lovgiver – når det i *Arveret* s. 302 hedder, at mange ikke er klar over, hvad der ligger i begrebet »nærmeste pårørende«.

§ 5 skal som lovens øvrige bestemmelser – navnlig § 1 og § 2 – læses i lyset af reglerne i pensionsbeskatningsloven om, hvem der med skattemæssig virkning (fradragsret for kontohaver) kan indsættes som begunstiget på en kapital- eller ratepension. Som omtalt i § 14 ndf. omfatter den ”lovlige” personkreds fra 2004 kontohavers ægtefælle, fraskilte ægtefælle, en navngiven person der har fælles bopæl med kontohaver ved indsættelsen eller dennes livsarvinger, kontohavers livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger samt kontohavers »nærmeste pårørende«.

2. Efter *stk. 1* gælder de følgende regler i stk. 2-4, når der opstår fortolkningsspørgsmål ved kontohavers død om, hvem der er indsat som begunstiget. § 5 finder dog ikke anvendelse, *hvis andet fremgår af omstændighederne*.

Lovteksten udtrykker forholdet negativt. Udtrykket »hvis ikke andet fremgår af omstændighederne«, der viser, at § 5 er deklatorisk, tager efter Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3332 sigte på

»såvel omstændigheder, der forelå, da kapital- eller rateopsparingen blev oprettet, og indsættelsen af den begunstigede skete, som på efterfølgende omstændigheder. Det betyder i praksis, at hvis pensionsopspareren f.eks. på det tidspunkt, da pensionen blev oprettet, og begunstigelsen af to børn skete, havde et godt forhold til begge børn, men på det tidspunkt, hvor pensionsopspareren afgang ved

døden, helt har afbrudt forbindelsen med det ene barn, kan denne efterfølgende omstændighed eventuelt medvirke til, at begunstigelsesklausulen »børn«, jf. lov-forslagets § 5, stk. 3, fortolkes som kun omfattende det ene barn.«

§ 5 finder heller ikke anvendelse, hvis kontohaver har indsat en navngivet person, f.eks. »Anne Nørvang Hansen« – en såkaldt individuel begunstigelsesklausul. Som omtalt ndf. styrker det den begunstiges position som begunstiget, at hun er indsat ved navns nævnelse, men også her kan efterfølgende omstændigheder, f.eks. skilsmisse, medføre, at vedkommende bliver diskvalificeret.

I det følgende gengives de enkelte fortolkningsregler. Reglerne er *fortolkningsregler*, men som påpeget af *Jørgen Nørgaard Afhandlinger* s. 187 synes (navnlig) dommen *U 1962.59 H* at vise, at der skal temmelig stærke konkrete holdepunkter til, før domstolene vil fravige § 105, stk. 2-5 (efter 1. januar 2008: § 5, stk. 2-4 samt §§ 5 a og b). Dommene *U 1998.799 H* og *U 2005.94 Ø (T:FA 2005.32 Ø)* (hvor den sidstnævnte – noget tvivlsomme – afgørelse i dag må antages at få et andet resultat) forekommer at manifestere dette synspunkt. Det samme gælder *U 1998.1715 V*, men retskildeværdien af denne afgørelse forekommer som nævnt nedenfor noget tvivlsom. I *U 2007.2815 H* kom den ene af afdødes forældre dog igennem med synspunktet, at der forelå særlige omstændigheder. Se om bestemmelsen og dens forbillede i forsikringsaftalelovens § 105 også *C.C. Munksgaard Nielsen* s. 305 ff.

3. Stk. 2 indeholder en fortolkningsregel for det overordentlig praktiske tilfælde, at kontohaver har indsat sin »ægtefælle« som begunstiget. I så fald anses den, som kontohaver levede i ægteskab med ved sin død, for den begunstigede. Om konkurrencen mellem ægtefællen og andre tvangsarvinger se kritisk *C.C. Munksgaard Nielsen* i *Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard* (2003) særligt s. 830 f.

3.1. Selv om det ikke siges udtrykkeligt, kan der ikke være tvivl om, at stk. 2 også omfatter tilfælde, hvor kontohaver har anvendt et udtryk, der er synonymt med ordet ægtefælle, eksempelvis »kone«, »mand« eller »hustru«. Det er ligeledes utvivlsomt, at stk. 2 omfatter en partner i et såkaldt registreret partnerskab, smh. § 3 i lov nr. 372 af 7. juni 1989 og *T:FA 1998.446 Ø*. Sagen er samlet behandlet i kommentaren til § 3 (under 2).

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

3.2. I forsikringspraksis har rækkevidden af forsikringsaftalelovens § 105, stk. 2 (§ 5, stk. 2) givet anledning til tvivl og retssager, hvor ægtefællerne:

- har ophævet samlivet
- ægteskabet er ophørt ved separation eller skilsmisse og
- hvor parterne har levet sammen uden at være gift (faktisk samlivsforhold).

I forarbejderne til § 5, stk. 2, hedder det bl.a., jf. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3332:

»Forsikringsaftalelovens § 105, stk. 2, omfatter ikke det tilfælde, at forsikringstageren dør efter at være blevet separeret eller skilt og uden at have giftet sig igen. Det antages i retspraksis og den juridiske litteratur, at bestemmelsen vil kunne anvendes analogt, således at ægtefællen ophører med at være begunstiget fra separationens eller skilsmisens dato. Dette må ses i lyset af, at det normalt vil være forsikringstagerens ønske, at begunstigelsen ophører ved en separation eller skilsmisse. Der er dog næppe tvivl om, at konkrete momenter kan bevirke, at en begunstigelsesklausul, hvor ægtefællen er indsat med navns nævnelse, står ved magt efter en separation eller en skilsmisse, navnlig hvis separationen kun har varet kort, når forsikringstageren dør.

Forslagets § 5, stk. 2, tager stilling til det tilfælde, at pensionsopspareren har været gift to gange. Har pensionsopspareren indsat sin »ægtefælle« som begunstiget, og bliver den pågældende skilt og gifter sig igen, er det herefter ægtefælle nr. 2, der er den begunstigede.«

Det siger sig selv, at ordene »har været gift to gange« skal læses som *har været gift flere gange*. – Der er kontohavere, der har haft fornøjelsen mere end to gange.

Se fra litteraturen A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen s. 541 f, Jørgen Trolle i *Festskrift til Oscar Borum* (1964) s. 531 ff, Lyngsø *Forsikringsaftaler* s. 359 og *Arveret* s. 315.

U 1968.613 B: En skuespillerinde fik medhold i at hun trods skilsmisse (fortsat) var indsat som begunstiget i en livsforsikring. Klausulen lød på, at forsikringssummen »udbetales til ham selv, såfremt han oplever forfaldsdagen, i modsat

fald til hans tilkommende hustru ...». (Sagen, hvis udfald forekommer diskutabelt, er også omtalt i kommentaren til § 4, stk. 2).

I *U 1976.716 B* var »min hustru«, senere »fr. (H's navn)« indsat som begunstiget. Ved forsikringstagers død var ægtefællerne blevet separeret, men fællesboet var ikke delt. Retten fastslog, at forudsætningerne for at indsætte en ægtefælle som begunstiget efter grundsætningen i arvelovens § 49 antages at briste ved en separation, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne. Tilføjet, at dette burde være tilfældet, uanset om indsættelsen er sket ved navns nævnelse.

U 1982.195 V: J havde under sit ægteskab med H i 1975 tegnet en livsforsikring hos selskabet F med »nærmeste pårørende« som begunstiget og i 1976 ændret begunstigelsen til at gælde H. Efter at parterne var blevet separeret i 1979, døde M i 1980 og efterlod sig som arvinger sørbarnet P og hans og H's fællesbarn D. H påstod forsikringssummen med fradrag af eventuel beregning efter forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, udbetalt til hende som begunstiget. Det fandtes at måtte lægges til grund, at J havde været af den opfattelse, at indsættelsen af H som begunstiget ville gælde også efter senere separation eller skilsmisse. Under hensyn til, at J, uanset at han efter separationen havde været i forbindelse med F, ikke havde ændret dispositionen, og til det om hans og H's indbyrdes forhold oplyste fandtes det godtgjort, at det havde været J's mening, at forsikringssummen skulle tilfalde H uanset separationen, og H's påstand blev taget til følge.

I *U 1984.219 Ø* døde forsikringstager fire dage efter, at der var udfærdiget separationsbevilling. I policen var hustruen indsat ved navn for 60 % og to døtre for hver 20 %. Landsretten tiltrådte, at »en indsættelse af ægtefællen ved navns nævnelse i policen ikke i sig selv medfører en formodning for, at begunstigelsen skal opretholdes trods en separation, og at der ikke er konkrete holdepunkter for, at den fraseparerede ægtefælle skulle bevare ret til andel i livsforsikringen.«

U 1985.676 V: Forsikringstager tegnede i 1951 under ægteskabet med A en livsforsikring med »fors. ægtef. A« som begunstiget. Efter skilsmissen indgik han ægteskab med B. Forsikringstager døde den 9. marts 1983 og A døde dagen efter. Landsretten foreslog under henvisning til forsikringsaftalelovens § 105, stk. 2, at begunstigelsen omfattede B, der var ægtefælle på dødsfaldstidspunktet. Lagt vægt på, at forsikringstager i 1951 ikke kun havde anført A's navn men også ordet »ægtefælle«.

T:FA 1998.446 Ø: Afdøde havde i 1996 indgået registreret partnerskab. Parterne havde i 1997 indgivet ansøgning om ophævelse og havde været til vilkårsforhandling. Ugen før dødsfaldet oprettede afdøde et vidnetestamente med ordlyden »Jeg [N.N.] ønsker herved at min mor og Annette [afdødes søster] skal arve mine ejendele og livsforsikringer efter mig i tilfælde at der skulle ske mig

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

noget.« Begunstigelsen omfattede »nærmeste pårørende«. Den efterladte partner var berettiget til forsikringssummerne (925.000 kr.), da hverken testamente eller separationsbegæring var særlige omstændigheder efter § 105, stk. 1. Testamentet kunne ikke anses som en gyldig meddelelse til selskaberne efter § 103. Se kommentaren til § 3 (under 2).

T:FA 2001.205 V (FED 2001.3 V): Forsikringstager, der havde et særbarn, indsatte i 1985 sin samleverske siden 1984 som begunstiget i en gruppelivsforsikring. Parret giftede sig i 1994, fik barn i 1995 og blev separeret i 1997. Den fra-separerede ægtefælle gjorde ved forsikringstagers død krav på summen, da det havde været meningen, at også hun skulle sikres økonomisk. Landsretten gav børnene medhold og stadfæstede skifterettens grunde. Skifteretten havde bl.a. fremhævet, at kontakten efter samlivsophævelse og separation vedrørte afdødes samvær med fællesbarnet, og at der var økonomiske uoverensstemmelse mellem parterne. Endvidere udtalte skifteretten, at »... når henses til, at afdøde efterlod sig to umyndige børn, findes de omstændigheder, at afdøde efter samtalen med V [fællestillidsmanden, min bem.] opretholdt sit medlemskab af fagforeningen og intet foretog sig vedrørende livsforsikringens begunstigelsesbestemmelse, og at afdøde og sagsøgeren efter separationen havde et økonomisk mellemværende hidrørende fra driften af forretningen, ikke at godtgøre, at det var afdødes ønske, at begunstigelsen af sagsøgeren skulle opretholdes trods separationen, jf. herved princippet i arvelovens § 49, jf. § 38.«

Sagen er egnet til at illustrere det principielle problem om grupperepræsentantens medvirken til rådgivning af forsikringstager. Fællestillidsmanden forklarede under sagen, at han havde haft en grundig samtale med forsikringstager, herunder om mandens øvrige forsikringsordninger. Dette hedder i vidneforklaringen, at forsikringstager »... forstod tydeligt vidnets orientering om, at han selv skulle foretage sig noget aktivt, hvis begunstigelsen af appellantens skulle bringes til ophør.«

T:FA 2001.274 V (FED 2001.10 V): Livsforsikring tilkom ægtefællen, da separationen måtte anses for bortfaldet som følge af fortsat samliv.

T:FA 2002.192 Ø: Dommen er omtalt ndf. under punkt 7 og i kommentaren til § 2 (under punkt 9).

T:FA 2002.287 Ø: Livsforsikring tilkom ægtefællen, da separationen måtte anses for bortfaldet som følge af fortsat samliv.

T:FA 2002.480 Ø: Gruppelivsforsikring tilfaldt to børn, idet indsættelsen af en samlever som begunstiget måtte anses for bortfaldet efter en analogi af arvelovens § 49. Lagt til grund, at samlivet havde været en forudsætning for begunsti-

gelsen, og at denne ikke var etableret som økonomisk kompensation til den anden part.

FED 2002.1445 Ø: Begunstigelsesindsættelsen af en samlever måtte anses for bortfaldet efter en analogi af arvelovens § 49.

U 2005.94 Ø (T:FA 2005.32 Ø): Forældre blev i konkurrence med afdødes samlever anset for nærmeste pårørende, da der ikke forelå særlige omstændigheder. Afgørelsen forekommer som nævnt ovf. noget tvivlsom og ville efter den nye regel i § 5 a få et andet resultat.

3.3. Stk. 2 suppleres af § 5 a, således at en ægtefælle kan komme i betragtning via klausulen »nærmeste pårørende«, smh. vedrørende bestemmelsens forgænger (§ 5, stk. 5) *U 1986.758 H*, der er citeret under 3 i kommentaren til § 3 og *FED 1994.1177*.

FED 1994.1177: Det hed i livsforsikringspolice: »Begunstiget ved forsikrings-tagernes død er (hvis intet andet er anført, forsikringstagerens nærmeste pårørende).« Afdødes fraskilte ægtefælle krævede forsikringssummen udbetalt. Han gjorde navnlig gældende, at han havde betalt forsikringspræmierne, også efter skilsmissen. Ankenævnet for forsikring udtalte, at klagerens afdøde [fraskilte] hustru havde været forsikringstager og havde dermed – uanset hvem der havde betalt præmierne – ret til at bestemme, hvem der skulle indsættes som begunstiget. På grundlag af begunstigelsesklausulen kunne Ankenævnet ikke kritisere, at selskabet i overensstemmelse med forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, havde udbetalt forsikringen til den sidste ægtefælle.

3.4. Under 1996-loven som den var udformet indtil den 1. januar 2008, var der spørgsmål om forholdet mellem § 5, stk. 2, og parterne i et faktisk samlivsforhold. Dette aktiverede ofte bestemmelsen i § 5, stk. 5, der nu er afløst af § 5 a, jf. kommentaren til denne bestemmelse.

4. Efter *stk. 3* anses kontohaverens indsættelse af sine børn som indsættelse af den pågældendes livsarvinger, herunder adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstiget hver for den andel, som arveloven tildeler vedkommende.

Det præciseres i forarbejderne til 1996-loven, at udtrykket »børn« ikke omfatter stedbørn og plejebørn, da disse ikke har arveret efter kontohaver i medfør af arveloven. Denne udtalelse skabte tvivl om stedbørn og disses livsarvingers stilling, idet lovens § 14 (pensionsbeskatningsloven), måtte forstås således, at den "lovlige" begunstigelseskreds ved

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

kapital- og ratepension også omfattede *stedbørn og stedbørns livsarvinger*. Ved lov nr. 143 af 17. marts 1999 blev pensionsbeskatningsloven ændret redaktionelt, således det nu er utvivlsomt, at stedbørn og disses livsarvinger kan begunstiges, *enten* ved navns nævnelse *eller* ved at kontohaver anvender ordet »stedbørn«. Stedbørn og disses livsarvinger kan også komme i betragtning efter § 5 a. Ved lov nr. 457 af 9. juni 2004 er det fastlagt, at ”samlevers” livsarvinger kan begunstiges.

Lovteksten henviser til arveloven, lov nr. 515 af 6. juni 2007. Det hedder i de relevante bestemmelser følgende:

»§ 1. En arveladers nærmeste slægtsarvinger er dennes børn. Børnene arver lige.

Stk. 2. Er et barn død, træder dets børn i dets sted og arver indbyrdes lige. På samme måde arver fjernere livsarvinger.

§ 4. Et adoptivbarn og dets livsarvinger arver og arves af adoptanten og dennes slægt som adoptantens livsarvinger i øvrigt, medmindre andet følger af reglerne i adoptionslovgivningen.«

Det følger (bl.a.) heraf, at *børn er børn*, hvad enten de fødes i ægteskab eller ej. I hvert fald efter 1960 (lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling) men vel allerede efter 1937 skal der overordentlig stærke momenter (»omstændighederne«, jf. stk. 1) til, at et barn diskvalificeres som begunstiget. Tidligere domme skal derfor vurderes med den historiske sans, der bør ledsage enhver domslæsning. Det gælder eksempelvis *U 1962.59 H* (omtalt i kommentaren til § 4, stk. 2), hvor *Spleth* i en kommentar i TfR 1962.137 ff (*Bogudgaven* s. 359 ff) bl.a. kommer med følgende prægnante udsagn:

»Herefter skulle udtrykket »børn« i forsikringsaftalelovens § 105 fremtidig sigte til alle børn, både i og uden for ægteskab. Imidlertid kan det synes at falde noget unaturligt i almindelighed at indbefatte en mands børn uden for ægteskab under udtrykket »nærmeste pårørende«. Den omstændighed, at loven har tillagt disse børn arveret, bringer dem jo ikke umiddelbart i nærmere forhold til faderen. Der- til kommer, at reglerne i § 105 ifølge dens stk. 1 kun kommer til anvendelse, »hvis ikke andet fremgår af omstændighederne«, og at omstændighederne navnlig i forhold til børn uden for ægteskab kan pege på, at forsikringstageren ikke har ønsket at begunstige de pågældende, kan næppe betvivles ...«

I hvert fald efter *U 1998.799 H* må *Spleths* tankegang antages at være forladt, se herved også *Ivan Sørensen: Forsikringsaftaleloven (2000)* s.

279 (»... fraviges tilsyneladende«) og *Arveret* s. 314. Dommen er kommenteret ndf. under § 5 a.

5. Stk. 4 omfatter »arvinger«. Har kontohaver indsat sine arvinger som begunstigede, tager enhver af dem del i de opsparede midler efter det forhold, hvor den pågældende i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter kontohaveren. Bestemmelsen sonderer ikke mellem legale arvinger og testamentsarvinger. Det udtales i forarbejderne, at bestemmelsen ikke ændrer ved det forhold, at arvinger efter testamente går forud for arvinger efter loven, så længe testator har holdt sig inden for den del, som den pågældende kan råde over ved testamente.

Det er vigtigt at holde sig for øje, at »arvinger« ikke er omfattet af kredsen af lovlige begunstigede i 1996-lovens § 14 (pensionsbeskatningsloven). § 5, stk. 4, om fortolkningen af »arvinger« får alene betydning, når der er indsat »nærmeste pårørende«, og der hverken findes ægtefælle eller børn.

Den tilsvarende bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 4, er behandlet af *Jørgen Nørgaard* i U 1970 B s. 209 ff, *Arveret* s. 320 f, *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 361 og *C.C. Munksgaard Nielsen* s. 311 ff.

U 1983.774 V: Det hed i gruppelivsforsikringen, at der ved »gruppemedlemmets nærmeste pårørende forstås hans ægtefælle eller, hvis en sådan ikke efterlades hans børn eller, hvis sådanne heller ikke forefindes, hos arvinger.« Forsikringstageren havde fire søskende. Han havde i testamente indsat den ene broder samt Røde Kors. Fastslået, at testamentsarvingerne måtte anses for de begunstigede i følge gruppelivsforsikringen.

Afgørelsen skal læses med respekt af 1996-lovens § 14 (pensionsbeskatningsloven). Den er egnet til at illustrere rækkevidden af § 5, stk. 4, hvor der er kollision mellem teksten i pensionsaftalen og et testamente, se herved også pkt. 2.3. i kommentaren til § 3. Det kommer dog i betragtning, at Røde Kors ikke er omfattet af den lovlige begunstigelseskreds efter § 14, idet denne kun omfatter fysiske personer og kun kontohaver nærstående. Kontohavers *søskende* kommer ind i varmen p.g.a. § 14's henvisning til kontohavers »nærmeste pårørende«. Det samme gælder kontohavers forældre. Se i øvrigt kommentaren til § 14.

FED 1995.1168 Ø: Det hed i en gruppelivsforsikring, at der »gav ret til en forsikringssum een gang for alle til pågældendes ægtefælle subsidiært livsarvinger

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

og mest subsidiært øvrige arvinger. Forsikringstageren, der i en årrække havde været gift med A, bestemte i forbindelse med parternes skilsmisse, at et tidligere oprettet gensidigt testamente, der tillagde A's datter, B, arveret i tilfælde af, at A var den først afdøde, fortsat skulle gælde for så vidt angik hans testamentariske dispositioner. Forsikringstager efterlod sig som legale arvinger en fader, C, og en broder, D. A og B påstod testamentet lagt til grund for udbetaling af forsikringerne og fortolket således, at afdøde havde ønsket, at A fortsat skulle være hans enearving uanset skilsmissen; men hvis dette ikke kunne antages, at B i så fald var enearving. C og D påstod testamentet bortfaldet, idet det ikke tog stilling til den situation, hvor forsikringstager døde før A.

Landsretten fandt, at testamentet ikke under ægteskabet havde tillagt A nogen testamentarisk arveret, og at der derfor ikke efter skilsmissen var grundlag for at anse A for at være arving efter afdøde. Testamentets angivelser vedrørende dødsfaldenes rækkefølge kunne endvidere ikke tillægges nogen betydning efter skilsmissen. Da det i øvrigt fremgik af testamentet, at afdøde havde ønsket, at B skulle arve ham, som om hun havde været hans legale livsarving, og han havde opretholdt forbindelsen med B efter skilsmissen, måtte testamentet for så vidt angik B's arveret anses for opretholdt. Forsikringsydelse tilfaldt som følge heraf B.

Forsikringsankenævnets kendelse af 10. maj 2004 (sag nr. 61.752): Efter at forsikringstager i en gruppelivsforsikring med begunstigelseserklæring »nærmeste pårørende« var død, skrev selskabet til skifteretten med henblik på en afklaring af arveforholdene. Bobestyreren svarede, at afdøde ikke efterlod sig ægtefælle eller børn og redegjorde i øvrigt for de testamentariske dispositioner. Selskabet udbetalte herefter forsikringssummen til afdødes stedbørn. Afdødes søskende klagede til Forsikringsankenævnet, der afviste at behandle klagen, idet

»Spørgsmålet om, hvorvidt afdødes stedbørn efter testamentet er arvinger eller legatarer, beror bl.a. på, hvorvidt afdøde ved testamentet har tilsigtet at råde over hele sin formue, således at et restbeløb som livsforsikringssummen skal tilfalde stedbørnene og ikke klageren og dennes bror. Hvis stedbørnene ikke efter testamentet kan anses for arvinger, er det dernæst spørgsmålet, hvorvidt stedbørnene efter omstændighederne må anses for »nærmeste pårørende«, jf. forsikringsaftalelovens § 105. Afgørelsen heraf kan kun træffes efter en bevisførelse, som ikke findes at kunne foregå for nævnet ...«

§ 5 a *Medmindre andet fremgår af omstændighederne, anses som nærmeste pårørende kontohaverens ægtefælle, en samlever, der opfylder kravene i stk. 2, børn eller arvinger i nævnte rækkefølge.*

Stk. 2. *For at være omfattet af stk. 1 skal en samlever leve sammen med kontohaveren på fælles bopæl og*

- 1) vente, have eller have haft et barn sammen med kontohaveren eller*
- 2) have levet sammen med kontohaveren i et ægteskabslignende forhold på den fælles bopæl i de sidste 2 år før dødsfaldet.*

Stk. 3. *En fælles bopæl som nævnt i stk. 2 anses ikke for ophørt ved midlertidigt ophold i anden bolig eller ved ophold i institution.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3331 ff og sp. 3342, Folketingstidende 2006/07, tillæg A, s. 3414 ff. Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v. s. 596 ff og s. 619.

1. Bestemmelsens funktion er at fastlægge rangfølgen mellem forskellige personkredse, hvis kontohaver har indsat *nærmeste pårørende* som begunstiget.

I den tidligere affattelse (§ 5, stk. 5) hed det følgende:

»Har kontohaveren indsat sine »nærmeste pårørende« som begunstigede, anses den pågældende ægtefælle som indsat, eller hvis sådan ikke efterlades, den pågældendes børn, eller hvis ej heller sådanne efterlades, den pågældendes arvinger, jf. reglerne i stk. 2-4.«

Bestemmelsen er udskilt til § 5 a, fordi man ønskede, at samlevere blev omfattet af klausulen. Det hedder i forarbejderne til lovforslaget bl.a.:

»... at der i dag findes ca. 290.000 ugifte par, er Justitsministeriet enig med udvalget i, at forsikringsaftaleloven også bør indeholde regler om fortolkningen af begunstigelsesindsættelser for de tilfælde, hvor en samlever er indsat. Da samlevere i praksis ikke indsættes uden navns nævnelse, er der som anført af udvalget ikke behov for en særlig fortolkningsregel for denne type indsættelser. Samlevere bør derimod i højere grad, end det er tilfældet efter de gældende regler, kunne anses for omfattet af gruppen af »nærmeste pårørende«. Justitsministeriet er derfor enig med udvalget i, at samlevere udtrykkeligt bør nævnes i denne standardbegunstigelsesklausul. Af de grunde, der er anført af udvalget, kan Justitsministeriet tiltræde, at samlevere indplaceres i standardbegunstigelsen for forsikringstagerens børn og andre livsarvinger, dvs. på samme måde som ægtefællen er indplaceret. For så vidt angår afgrænsningen af, hvilke typer af sam-

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

liv der kan føre til, at en længstlevende samlever bliver omfattet af udtrykket »nærmeste pårørende«, foreslår Justitsministeriet, at der anvendes den samme afgrænsning, som gælder for opnåelse af arveret efter de foreslåede regler om udvidet samlevertestamente i §§ 87-89 i det forslag til ny arvelov, der er fremsat samtidig med dette lovforslag. Dette indebærer, at en samlever som udgangspunkt indgår i kredsen af personen i standardbegunstigelsen »nærmeste pårørende«, hvis den pågældende på tidspunktet for forsikringstagerens død bor sammen med den pågældende på fælles bopæl og enten har et barn sammen med forsikringstageren eller har boet sammen med forsikringstageren i et ægteskabsliggende forhold på den fælles bopæl i mindst de sidste 2 år.

Det skal dokumenteres over for forsikringsselskabet, at samleveren opfylder betingelserne for at blive anset for omfattet af begrebet »nærmeste pårørende«. Dette kan f.eks. ske ved fremlæggelse af folkeregisterattest eller fødselsattest for et fællesbarn.

I de tilfælde, hvor forsikringstageren efterlader sig en ægtefælle, men hvor samlivet mellem dem varigt er afbrudt, uden at der foreligger separation eller skilsmisse, og hvor der i stedet er en samlever, bør udgangspunktet være, at forsikringssummen tilkommer samleveren, medmindre andet fremgår af omstændighederne.

Stk. 3 fastslår, at en fælles bopæl som nævnt i stk. 2, nr. 1, ikke anses for ophørt ved midlertidigt ophold i en anden bolig eller ved ophold i institution. Samlivet anses således ikke for ophørt, fordi de samlevende rejser på ferie hver for sig, eller hvis den ene af parterne i en periode alene opholder sig i hjemmet i weekenderne, og i løbet af ugen som følge af sit arbejde bor et andet sted. Det vil dog altid være en konkret vurdering, om der i disse situationer kan antages at foreligge et samliv.

Parterne vil også blive anset for samlevende, hvis samlivet er ophævet på grund af en af parternes institutionsanbringelse i f.eks. ældrebolig eller plejehjem. Det er imidlertid en forudsætning, at forholdet mellem parterne stadig består, hvilket ikke kan antages at være tilfældet, hvis en samlever efter institutionsanbringelsen har indledt et nyt forhold eller på anden måde klart har tilkendegivet, at forholdet må anses for ophørt.

Skyldes adskillelsen derimod den ene samlevers arbejds- eller uddannelsesmæssige forhold, og fører disse forhold til længerevarende adskillelse, kan det være mere tvivlsomt, om man bør anse samlivet for ophørt, suspenderet eller opretholdt i den pågældende periode. I disse situationer kan der opstå tvivl om, hvorvidt fraflytningen skal anses for udtryk for en ophævelse af samlivet som følge

§ 5 a

af uoverensstemmelser med den konsekvens, at samleveren ikke længere kan anses for nærmeste pårørende, eller om man til trods for adskillelsen fortsat kan antage, at samlivet består.»

2. § 5 a indeholder en prioritering af de personer, der kommer i betragtning under begrebet *nærmeste pårørende*, men indledningsordene viser samtidig, at § 5 a – i lighed med § 5 – er deklaratorisk. Har kontohaver anvendt ordlyden »nærmeste pårørende« anses fortolkningsmæssigt

- den efterlevende ægtefælle som begunstiget

hvis kontohaver døde ugift men havde en samlever

- anses denne som begunstiget, dog forudsat, at visse betingelser er opfyldt,

hvis kontohaver døde ugift uden samlever (eller samlever ikke opfyldte § 5 a, stk. 2)

- hans børn som begunstigede

og *hvis* kontohaver hverken havde ægtefælle, samlever eller børn

- hans arvinger som begunstigede.

Systemet er således, at de enkelte definitioner på henholdsvis ægtefælle og børn hentes fra § 5, stk. 2-4, men at stk. 2-4 i øvrigt er vævet ind i § 5 a. Med »nærmeste pårørende« må ligestilles ord, der utvivlsomt er synonymer, eksempelvis *hvis* kontohaver kun har anvendt det ene af ordene, smh. *Stig Jørgensen* i *Juristen* 1968 s. 143.

Selv om det ikke fremgår af forarbejderne, synes den hidtidige brug af »« omkring ordene *nærmeste pårørende* at forudsætte, at kontohaver ikke efter § 5, jf. § 14, har adgang til at sætte navn på den nærmeste pårørende, medmindre vedkommende er ægtefælle, samlever, livsarving m.v. Se herved kredsen i § 14 (pensionsbeskatningsloven). Man kan eksempelvis ikke indsætte sin moder ved navns nævnelse (medmindre hun er samlevende i § 14's forstand!). Samtidig er det vigtigt at holde sig for øje, at § 5 a, stk. 2, *ikke erstatter* en kontohavers adgang til at indsætte en samlever ved navns nævnelse.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Det er således givet, at § 5 a, jf. § 14, ikke åbner for en ladeport af muligheder for kreative kontohavere. Det er udelukket at indsætte »bekendtskaber«, »forbindelser«, »elskerinder«, medmindre disse kommer fra (den snævre?) familiekreds. Det er kontoens karakter af pensionskonto, der har været afgørende for linieføringen.

Se om begrebet »nærmeste pårørende« også *U 1962.59 H*, der er omtalt i kommentaren til § 4 og *U 1974.836 Ø*. En – meget – mild kritik af udbetalingspraksis efter den tidligere bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, findes hos *C.C. Munksgaard Nielsen s. 317 f.*

U 2007.2815 H (T:FA 2007.539/1 H og landsrettens dom i *U 2006.2147 Ø*) er speciel derved, at konkurrencen stod mellem to forældre. Afdøde omkom ved en ulykke som 24-årig, og faderen havde aldrig haft kontakt med sønnen. Forældrene havde aldrig boet sammen. Såvel landsretten som Højesteret fastslog, at der forelå særlige omstændigheder, således at midlerne tilfaldt afdødes moder. Højesterets skrivning skal ses i lyset af den kritik, der har været fremført af navnlig *U 1998.799 H*:

»Det følger af forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, jf. stk. 1, at medmindre andet fremgår af omstændighederne, anses som »nærmeste pårørende« forsikringstagers ægtefælle, børn eller arvinger i nævnte rækkefølge. Der er således en formodning for, at »nærmeste pårørende« skal forstås som angivet i stk. 5.

Under hensyn til det forsørgelsesmæssige formål, som begunstigelsesindsættelse i almindelighed må anses at tjene, skal der foreligge sikre holdepunkter for at fravige formodningsreglen med den følge, at udbetaling sker til afdødes voksne børn frem for til afdødes ægtefælle, jf. Højesterets dom af 26. august 1986 (UfR 1986 s. 758), eller til afdødes forældre frem for til afdødes mindreårige børn, jf. Højesterets dom af 3. april 1998 (UfR 1998 s. 799).

Den foreliggende sag angår en afdød 24-årig, der – til forskel fra forsikringstagerne i de nævnte domme – ikke efterlod sig ægtefælle eller børn. Efter formodningsreglen er nærmeste pårørende således hans arvinger, dvs. – da han ikke havde oprettet testamente – hans forældre.

Når imidlertid henses til, at han er født uden for ægteskab af forældre, hvis kontakt var ophørt, inden han blev født, at han er opvokset hos sin mor, og at han ikke har haft nogen kontakt overhovedet med faderen, tiltræder Højesteret, at der – også uden viljestilkendegivelse – foreligger omstændigheder, som indebærer, at faderen ikke kan anses som nærmeste pårørende.«

3. Bestemmelsen omfatter begunstigelsesindsættelse, der finder sted efter den 1. januar 2008. Inden da var der en del sager, der rejste spørgsmålet, hvilke muligheder en kontohaver reelt havde for at indsætte en *samlever* som begunstiget. Lovændringen i 1999 (ved navns nævnelse) lettede løsningen af dette problem, se nærmere kommentaren ndf. til § 14. Se gennemgangen af praksis om samleversager før lovændringen hos *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal*: *Begunstigelse i pension og forsikring* (2004) s. 111 ff samt *T:FA 2005.55 Ø*. Se om samleverspørgsmålet – og § 5 a – også fremstillingen i *Arveret* s. 321 ff.

4. Som nævnt i kommentaren til § 5, stk. 3 (under 4) omfatter denne bestemmelse ikke kontohavers stedbørn og disses livsarvinger eller “samlevers” livsarvinger, der til gengæld er omfattet af den kreds, der efter pensionsbeskatningsloven kan indsættes som begunstiget. De pågældende kan herefter komme i betragtning enten ved navns nævnelse, ved betegnelse eller i medfør af § 5 a. – Et eksempel på begunstigelse af et stedbarn findes i *U 1993.954 Ø*, der er omtalt under pkt. 5 i kommentaren til § 3.

I *TfS 1993, nr. 461*, udtalte Told- og Skattestyrelsen som svar på et spørgsmål fra et forsikringsselskab, at et stedbarn vedblev med at være stedbarn, selv om den pågældendes fader eller moders ægteskab blev opløst, f.eks. ved skilsmisse.

§5b *Har kontohaveren ikke indsat en begunstiget, og skal de opsparede midler udbetales ved kontohaverens død, tilfalder de opsparede midler kontohaverens nærmeste pårørende, jf. § 5 a. Er der ikke nogen nærmeste pårørende, tilfalder de opsparede midler kontohaverens dødsbo.*

Stk. 2. *De opsparede midler tilfalder kontohaverens dødsbo, hvis kontohaveren har bestemt, at der ikke skal være indsat en begunstiget.*

Folketingstidende 2006/07, tillæg A, s. 3414 ff. Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v. s. 598 og s. 620.

1. Bestemmelsens funktion er at give kontohaverens nærmeste pårørende en bedre retsstilling end under den hidtidige lov.

2. Efter den hidtidige ordning tilfaldt midlerne dødsboet, hvis kontohaver ikke havde benyttet adgangen til at indsatte en begunstiget, og midlerne indgik herefter under skiftet. Denne ordning, der for forsikringsprodukter har fungeret lovmæssigt siden 1930, respekterede, at begunstigelsesindsættelse er en personlig ret for kontohaver (og for en forsikringstager). Efter den 1. januar 2008 – med virkning for begunstigelsesindsættelser, der er foretaget efter denne dato, jf. ndf. – er ordningen radikalt ændret, idet midlerne ved manglende begunstigelse kanaliseres til kontohavers nærmeste pårørende (og uden om boet, jf. ndf.). I forarbejderne hedder det bl.a.:

»... fastslås det, at en forsikringssum, der skal udbetales ved forsikringstagerens død, skal tilfalde nærmeste pårørende, hvis der ikke er indsat en begunstiget. Bestemmelsen lovfæster, hvad der i dag må anses for det praktiske udgangspunkt, fordi mange forsikringer indeholder en standardbegunstigelsesklausul, hvorefter nærmeste pårørende indsættes.

Bestemmelsen indebærer for så vidt en styrkelse af den beskyttelse over for kreditorerne, som begunstigelsesinstituttet bl.a. bygger på, idet forsikringssummen nu vil tilfalde forsikringstagerens ægtefælle, samlever, børn eller arvinger i den nævnte rækkefølge.

Hvis der ikke er en nærmeste pårørende, tilfalder forsikringssummen dødsboet og kan dermed komme forsikringstagerens kreditorer til gode, jf. *stk. 1, 2. pkt.*

Stk. 2 indebærer, at forsikringssummen tilfalder forsikringstagerens dødsbo, hvis forsikringstageren i medfør af § 102 har bestemt, at der ikke skal være indsat en begunstiget. Hvis forsikringssummen skal tilfalde boet, skal der således træffes en udtrykkelig bestemmelse herom i overensstemmelse med forsikrings-

aftalelovens § 103, stk. 1, i alle tilfælde, hvor forsikringstageren efterlader sig »nærmeste pårørende«.«

3. § 5 b (og tilsvarende forsikringsaftalelovens § 105 b) er en ejendommelig bestemmelse, og gennemførelsen af en regel af denne karakter må antages at være et knæfald for brancherne. En begunstigelsesindsættelse er en disposition, hvor kontohaver bestemmer, hvem der efter hans død skal have del i hans midler, smh. *Arveret* s. 313. Man betager på det reelle plan kontohaver den personlige kompetence eller med ordvalget i *Arveret* s. 297: »Forsikringstageren skal aktivt medvirke til, at forsikringssummen ikke tilfalder hans »nærmeste pårørende«. Selv om »nærmeste pårørende« i mange tilfælde rammer, hvad de fleste ønsker, er der tale om en udvikling, hvor man frem for at gennemtænke et system, der giver kunderne reelle valgmuligheder, kanoniserer et begreb, der har givet anledning til mange retssager, jf. kommentaren til § 5 (og § 5 a). P.g.a. branchens (standard)dokumenter er der i dag næppe en ordning, hvor der ikke er indsat en standardbegunstigelse, som kunderne i mange tilfælde ikke læser eller bliver informeret om, og kunderne bliver ikke orienteret om mulighederne efter stk. 2 til at fravælge en begunstigelsesindsættelse.

Det ligger imidlertid klart, at § 5 b-ordningen ikke er en begunstigelsesindsættelse. Ganske vist hedder det i 2007-lovens § 10, stk. 2, at § 5 b finder anvendelse på *begunstigelsesindsættelser*, der foretages efter lovens ikrafttræden, men denne formulering harmonerer ikke med, at § 5 b indledes med ordene »Har kontohaveren ikke indsat en begunstiget ...«. Det rammer heller ikke det rette, når forarbejderne taler om, at »Bestemmelsen lovfæster, hvad der i dag må anses for det praktiske udgangspunkt, fordi mange forsikringer indeholder en standardbegunstigelsesklausul, hvorefter nærmeste pårørende indsættes.« Denne skrivning illustrerer ikke, at man har lavet en nydannelse, hvor det ikke er kontohaver, der bestemmer, men brancherne (og staten). Hvis staten ved lovgivning vil foretage en så radikal ændring, må man kræve lidt dybere overvejelser, end det er sket.

4. Med hensyn til begrebet »nærmeste pårørende« henvises til kommentaren til § 5 og § 5 a.

§ 5 b, stk. 1, 2. *pkt.*, og bestemmelsens *stk. 2* gør det klart, at midlerne kun indgår i kontohavers dødsbo, hvis der ikke efterlades nærmeste pårørende, eller de tilfælde, hvor kontohaveren har truffet bestemmelse

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

om, at der ikke skal ske en begunstigelsesindsættelse på kontoen. Dispositionen skal foretages efter fremgangsmåden i § 3.

Som nævnt i kommentaren til § 4 indfører 2007-loven en mulighed for regulering af en begunstigelsesdisposition, hvis denne er urimelig over for ægtefælle eller livsarvinger. I T:FA 2008 s. 427 f antager *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal*, at § 4 ikke finder anvendelse, hvis midlerne udbetales efter § 5 b.

5. Det hedder i regeringens lovbemærkninger, at midler, der udbetales efter § 5 b, tilfalder den pågældende uden om afdødes bo. I betragtning af den nye konstruktion, der reelt må anses som arveret og ikke begunstigesret, er det måske ikke det resultat, man forventede.

§ 6 *Er en bestemt person indsat som begunstiget, bortfalder begunstigelsen, hvis de opsparede midler skal udbetales ved eller efter kontohavers død, og den begunstigede ikke overlever denne.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3333 f og sp. 3340.

1. § 6's funktion er at tage stilling til retsforholdet, hvis den begunstigede dør før kontohaver.

2. Bestemmelsen fastslår, at *en begunstigelsesindsættelse er personlig*, således at det er en forudsætning, at den begunstigede overlever kontohaver. En tilsvarende bestemmelse findes i forsikringsaftalelovens § 106. § 6 finder anvendelse, selv om begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig.

3. Da erfaringerne viser, at hverken kontohavere eller begunstigede er udødelige, kan der opstå tvivlsspørgsmål, hvis kontohaver overlever den begunstigede. Følgende grupper står da på spring, når kontohaver afgår

ved døden: Dødsboet, fordelt på kontohavers kreditorer og hans arvinger, den begunstigedes arvinger samt de eventuelt øvrige begunstigede. § 6 tager kun stilling til en af disse grupper, nemlig den begunstigedes arvinger, og reglen er her klar, idet § 6 ikke giver arvingerne nogen selvstændig ret – de kan have det på andet grundlag, nemlig som subsidiært begunstigede, men altså ikke ex lege.

Midlerne ville *før den 1. januar 2008* tilfalde dødsboet efter § 4, stk. 1, hvis der ikke er indsat yderligere begunstigede, eller hvis den begunstigede ikke kan antages at være indsat for den fulde del. Som følge af den nye regel i § 5 b må dette nu antages at blive en (sjælden) undtagelse.

I den arve- og forsikringsretlige litteratur har man diskuteret konsekvenserne af, at begunstigelsen bortfalder som følge af den begunstigedes død, jf. den generelle (arveretlige) diskussion i *Arveret* s. 220 ff (og tidligere udgaver) og smh. *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 364 f. Der nås frem til, at der gælder en tilvækstret for de øvrige begunstigede, således at den afdødes del (der kan være 100 %) tilfalder de andre frem for at indgå i kontohavers dødsbo, hvis han afgår ved døden, før der sker udbetaling. Dette gælder navnlig ved kumulative og subsidiære indsættelser, medens teorien ytrer en vis tvivl, såfremt den afdøde begunstigede var indsat til at modtage en bestemt andel, se dog herved *U 1984.219 Ø*, og smh. *U 1998.169 Ø* (der omhandler en gruppelivsforsikring, der ikke var omfattet af pensionsbeskatningsloven), men landsrettens resultat (der er afsagt med dissens) forekommer noget diskutabel, smh. også *J. O. Engholm Jacobsen: Boafgiftsloven* (1998) s. 76 f med yderligere henvisninger. *U 2006.1658 V* antager, at der gælder en tilvækstret.

Som følge af indførelsen af § 5 b vil de fleste »tilvækstproblemer« blive opsuget af denne bestemmelse.

U 1967.889 Ø: I en kapitalforsikring, tegnet i 1939 med udbetaling den 13. juli 1968, var som begunstiget indsat forsikringstagers efterlevende ægtefælle, subsidiært forsikringstagers arvinger. Ved separation i 1941 tillagdes forældremyndigheden over et fællesbarn hustruen, og der blev ved en påtegning på policen taget stilling til ægtefællens og datterens andel i ydelserne fra policen. Samtidig blev det bestemt, at hvis forsikringstager efterlod sig en ægtefælle, skulle hun have halvdelen af forsikringssummen. Da forsikringstageren døde i 1949, var han gift på ny. I 1961 døde de to hustruer inden for samme måned, og den seneste hustrus bo blev udlagt til en søster.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Dommen gav fællesbarnet medhold i, at hun – hvis hun levede den 13. juli 1968 – var berettiget til hele forsikringssummen, idet hun var indsat som subsidiært begunstiget, også i forhold til hustru 2. Den sidstnævnte var ikke ved forsikringstagers død indtrådt i hans rettigheder efter policen, jf. forsikringsaftalelovens § 110. (Dommen er også omtalt i kommentaren ndf. til § 10).

U 1974.836 Ø: En person havde tegnet to livsforsikringer, hvorefter der i henholdsvis 13 og 10 år fra 1984 og 1982 skulle ske månedlige udbetalinger til ham eller hans nærmeste pårørende. I sidstnævnte tilfælde skulle udbetaling påbegyndes fra dødsfaldet. Forsikringstager døde i 1972 – efterladende sig ægtefælle, et fællesbarn og et særbarn – og selskabet påbegyndte udbetaling til enken. Hun døde imidlertid få uger efter, og fællesbarnet påstod nu at hun var berettiget til samtlige ydelser. Landsretten fandt, at hver enkelt af de månedlige ydelser måtte anses som en forsikringssum for sig med udbetalingsdatoen som forsikringsbegivenhed. Da begge børn var indsat som subsidiært begunstigede, måtte ydelserne i fremtiden deles mellem børnene.

U 1984.219 Ø: Hustru og to børn var indsat som begunstigede med navns nævnelse i en livsforsikring. Begunstigelsen omfattede hhv. 60 %, 20 % og 20 %. Forsikringstager døde fire dage, efter at ægtefællerne var blevet skilt. Retten fandt ikke holdepunkter for, at hustruens begunstigelse var opretholdt (jf. herom også kommentaren ovf. til § 5, stk. 2), og forsikringssummen tilfaldt herefter de to børn.

U 1992.517 A: Det er almindeligt antaget i selskaberne, at den anvendte formulering »til lige deling« (kumulativ indsættelse) udelukker, at forsikringssummen kan indgå i boet, så længe blot en af de begunstigede er i live, jf. samstemmende Lyngsø, Dansk Forsikringsret, 6. udg., side 466.

U 2006.1658 V: Midlerne i en gruppelivsordning skulle ved forsikringstagers død udbetales til »nærmeste pårørende«. Afdødes samlever – der var flyttet 5 år inden – gav afkald på begunstigelse, hvorefter afdødes hjemstedskommune anmeldte et krav i boet og gjorde gældende, at midlerne skulle indgå i boet. Antaget at midlerne skulle udbetales til afdødes søn uden om boet. Det hedder i landsrettens præmisser bl.a.:

»Det må antages, at baggrunden for gruppelivsftalens almindelige begunstigelsesbestemmelse til fordel for »nærmeste pårørende« er, at en sådan bestemmelse normalt er i forsikringstagers interesse. I betragtning heraf og efter en naturlig læsemåde findes den nævnte bestemmelse at måtte forstås således, at den skal finde anvendelse, når afdødes særlige bestemmelse om begunstigelse af sin tidligere samlever er bortfaldet ved samlivets ophævelse, hvor der ikke er særlige holdepunkter for det modsatte.«

4. Realindholdet af § 6 er som nævnt, at den begunstigede skal overleve kontohaveren. Denne betingelse må anses for opfyldt, selv om den begunstigede i en kapitalpension dør efter kontohaver, men inden indståendet er kommet til udbetaling. Beløbet indgår herefter i den begunstigedes dødsbo.

5. Der er ikke grundlag for at tage ordene »en bestemt person indsat« for så bogstaveligt, at bestemmelsen kun omfatter de tilfælde, hvor en begunstiget er indsat ved navns nævnelse. § 6 omfatter også de tilfælde, hvor kontohaver har anvendt en artsbetegnelse, eksempelvis »mine børn«.

§ 7 *Skal efter aftalen de opsparede midler udbetales, enten når kontohaveren dør, eller mens den pågældende lever, anses indsættelse af en begunstiget som kun gældende for dødsfaldet.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3340 f.

1. § 7's funktion er at præcisere, at en begunstigelsesindsættelse i første række tager sigte på retsstillingen efter kontohaverens død.

2. Der blev kun stillet et materielt spørgsmål under Folketingets behandling af lovforslaget i 1996, jf. indledningen til kommentaren (pkt. 7). Retsudvalgets spm. 4 lød

»Vil ministeren forklare, hvad § 7 betyder?«

og der blev – efter en gengivelse af bestemmelsen – svaret følgende:

»§ 7 er en formodningsregel, som gælder i tilfælde, hvor pensionsopspareren har indsat en begunstiget.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Reglen betyder, at i tilfælde, hvor de opsparede midler efter aftalens bestemmelser kan udbetales både før og efter opsparerens død, formodes indsættelsen af den begunstigede kun at gælde, hvis udbetalingen sker *efter* opsparerens død. Med andre ord er der efter reglen en formodning for, at pensionsopsparerer selv vil have pengene, hvis de udbetales, mens han lever.«

3. § 7 finder anvendelse, selv om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Det hedder i forarbejderne følgende, jf. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3340:

»...

Denne bestemmelse har ikke stor praktisk betydning ved rateopsparing og kapitalopsparing, idet det allerede følger af pensionsbeskatningslovens definitioner, at udbetalinger, mens kontohaveren lever, skal udbetales til denne. Den foreslåede § 7 svarer til forsikringsaftalelovens § 107, dog er der indføjet »eller mens den pågældende lever« i stedet for »opnår en bestemt alder«. Ændringen tager højde for, at udbetaling i levende live ikke kun kan ske ved opnåelse af bestemt alder, men også ved indtræden af invaliditet. Den foreslåede regel er en formodningsregel. Den omstændighed, at en begunstigelse er gjort uigenkaldelig, er f.eks. ikke i sig selv ensbetydende med, at indsættelsen også gælder ved udbetaling i pensionsopsparerens levende live. Men de omstændigheder, hvorunder der er truffet bestemmelse om uigenkaldelighed, kan føre til et andet resultat. Er indsættelse af pensionsopsparerens ægtefælle gjort uigenkaldelig i forbindelse med pensionsopsparerens separation eller skilsmisse, vil dette typisk pege i retning af, at indsættelsen også skal gælde ved udbetaling i pensionsopsparerens levende live.«

Det er efter ordlyden af § 7 ikke let at se, at reglen »kun« er en formodningsregel – vel snarere tværtimod – men forarbejderne har støtte i den juridiske litteratur og *Udkast til lov om Forsikringsaftaler* (1925) s. 142 f. Den sidste del af citatet fra forarbejderne er en direkte afskrift af *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 365-366. Man undlader dog *Lyngsøs* henvisning til *Jørgen Nørgaard Arveret* (2. udg.) s. 267 med note 13. I det praktiske liv skal man være opmærksom på, at der ikke er fuldstændig sammenfald mellem *Lyngsø/Justitsministeriets* udsagn og *Jørgen Nørgaards* udsagn, idet førstnævntes udsagn »vil dette typisk pege i retning af« hos *Jørgen Nørgaard* er udformet mindre bastant (»kan bevirke«). *Jørgen Nørgaards* synspunkt er gentaget i 5. udg. (2008) af *Arveret* s. 297 note 20.

Navnlig efter affattelsen af pensionsbeskatningslovens § 30 A ved lov nr. 306 af 24. april 1996 er der ingen grund til at foretage sofistikerede fortolkninger af § 7 – skal ægtefællen have andel i pensionen ved separations- eller skilsmisseskiftet, bør det ske ved, at hun overtager en del af mandens opsparingsordning og ikke ved, at hun indsættes som uigenkaldeligt begunstiget i mandens ordning. Se herved også *U 2003.2576 V*, der er omtalt ndf. Der kan henvises til *Lennart Lynge Andersen* i *U 1989 B s. 144 ff* – skrevet før lovændringen i 1996 – og se fra domspraksis *U 2003.2576 V*, der må fortolkes således, at begunstigelsesindsættelse i den omhandlede situation kun er et brugbart alternativ, hvis der ikke kan ske udlodning, eller hvis den »afgivende« ægtefælle ikke har eller ikke kan rejse midler til kontant udløsning.

U 2003.2576 V: Ægtefællerne havde ved skilsmisse aftalt, at mandens pensionsordning skulle deles. Landsretten udtalte, at indsættelse af hustruen som uigenkaldeligt begunstiget ikke ville indebære en reel ligestilling, da hun ikke ville blive ejer af halvdelen af ordningen og ikke selv ville kunne indsætte begunstigede. Heller ikke mandens subsidiære påstand om indsættelse af subsidiært begunstigede ville bevirke en lighedning. Ordningen kunne efter sin karakter ikke udloddes. Hustruen fik herefter medhold i, at hun skulle udløses kontant.

§ 8 *Indsættelse af en begunstiget medfører ingen indskrænkninger i kontohaverens ret til at forlange værdien af opsparingsordningen udbetalt.*

Stk. 2. *Har kontohaveren over for den begunstigede givet afkald på at tilbagekalde begunstigelsen, anses den pågældende også for at have fra-skrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over opsparingsordningen, at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3341 f.

Kapitel 2 *Indsættelse af begunstigede*

1. § 8's funktion er at regulere forholdet mellem kontohaver og den (de) begunstigede under forløbet.

2. Efter *stk. 1* har en begunstigelsesindsættelse ikke betydning for kontohaverens mulighed for at forlange værdien af opsparingsordningen udbetalt, d.v.s. at ophæve kapitalpensionen eller ratepensionen.

Efter pensionsbeskatningsloven står det kontohaver frit, *om* han vil ophæve pensionsordningen i utide (d.v.s. før der foretages normaludbetaling), og *hvornår* dette skal ske. Dette sker i et vist omfang i det praktiske liv. Dette er en anomali, idet en *pensionsordning* netop ikke burde kunne ophæves i utide. Adgangen hertil har sammenhæng med, at pensionsbeskatningsloven alene hviler på en tung skatteretlig tankegang, hvilket viser sig ved, at "sanktionen" ved at ophæve i utide er, at der skal betales en afgift på 60 % af de opsparede midler, jf. pensionsbeskatningslovens § 30. § 8, stk. 1, er således en konsekvens af samspillet mellem loven og pensionsbeskatningsloven. Det er den begunstigedes risiko, at ordningen er ophævet, ligesom det er hendes risiko, at midlerne som følge af kontohaverens investeringer er væk. Bortset fra misbrugsreglen i uskiftede boer, er dette som bekendt også arverettens regel.

3. Den almindelige adgang for kontohaver til at ophæve opsparingsordningen gælder efter *stk. 2* ikke, hvis begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. Herom hedder det i Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3341:

»... er det kun den begunstigede og pensionsopsparerer i forening, der kan råde over pensionsordningen på en sådan måde, at den begunstigedes ret indskrænkes eller forspildes. Dette medfører dog ikke, at pensionsopsparerer ikke kan ophøre med at indbetale på pensionsordningen, ligesom pensionsopsparerer også kan investere pensionsmidlerne efter eget valg.

Efter pensionsbeskatningslovens § 26 skal der i visse tilfælde, hvor ejeren af en opsparingsordning i pensionsøjemed tillige har andre kapitalforsikringer eller opsparingsordninger, foretages afgiftsberigtigelse af samtlige ordninger senest ved udgangen af det kalenderår, hvori den eller de første kapitalforsikringer eller opsparinger er udbetalt. Den uigenkaldeligt begunstigede og pensionsopsparerer vil ikke i medfør af forslaget § 8, stk. 2, kunne modsætte sig en afgiftsberigtigelse efter pensionsbeskatningslovens § 26.«

Forarbejdernes fremhævelse af, at det står en pensionsopsparer frit at ophøre med indbetalinger på kontoen, stemmer med den forsikringsretlige teori, jf. A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen s. 549 og Lyngsø Forsikringsaftaler s. 367, dog med forbehold for den situation at der er betalt vederlag for uigenkaldelighedsdispositionen. Vederlag for sådanne dispositioner er næppe almindeligt ved bankprodukterne.

Forarbejdernes fremhævelse af nogle afgiftsmæssige forhold har ikke noget med § 8 at gøre, idet det er regler, der gælder uafhængigt af, om der er indsat begunstigede eller ej, og om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Sådanne skatte-/afgiftsmæssige krav lever deres eget selvstændige liv, og den begunstigede får selvsagt ikke større ret end kontohaveren. Tilbage i § 8, stk. 2, bliver herefter to situationer: Kontohaver kan ikke uden den begunstigedes samtykke ophæve opsparingsordningen, og han kan ikke ændre begunstigelsen til ugunst for den uigenkaldeligt indsatte begunstigede.

4. Som nævnt i kommentaren til § 2 og § 3 gælder der ikke formkrav ved uigenkaldelighedsdispositioner. Det er således ikke givet, at det kontoførende pengeinstitut er informeret om dispositionen. Ikke mindst af hensyn til § 8, stk. 2, bør pengeinstituttet underrettes herom.

Hvis pengeinstituttet er informeret om, at der er indsat en uigenkaldelig begunstiget på ordningen, må det i almindelighed anses for ansvarspådragende, hvis pengeinstituttet på kontohavers begæring foretager ophævelse af kontoen og udbetaler nettoindeståendet til denne.

5. § 8 er i sin helhed deklaratorisk, jf. for stk. 2's vedkommende ordene »til uden den begunstigedes samtykke.«

§9 *Så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt, kan den begunstigede, selv om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig, ikke overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over sit krav.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3342.

1. § 9's funktion er at regulere den begunstigedes mulighed for at råde over »sit krav«, så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt.

2. Bestemmelsen fastslår, at den begunstigede ikke har adgang til at råde over sit – potentielle – krav, så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt. Den begunstigede kan således ikke med retsvirkning i forhold til kontohaver eller det kontoførende pengeinstitut foretage en pantsætning eller overdragelse. I så fald er dispositionen ugyldig. Efter forarbejderne tager bestemmelsen sigte på, at det normalt vil være i strid med kontohavers hensigt, at den begunstigede råder over kravet, når pensionsbegivenheden ikke er indtrådt. Man kan også – og måske navnlig – pege på kravets usikre karakter. Begge begrundelser gælder, selv om begunstigesindsættelsen er gjort uigenkaldelig, og den manglende kompetence gælder derfor også i dette tilfælde. § 9 svarer til forsikringsaftalelovens § 109.

3. § 9 finder ikke anvendelse, når pensionsbegivenheden er indtrådt. Dette betyder eksempelvis ved en kapitalpension, at den begunstigede kan pantsætte sit krav, når kontohaver er afdød ved døden. – Se om den begunstigedes kreditorer kommentaren til § 11 og § 15 (under 3.2.).

4. Bestemmelsen må på baggrund af dens indhold antages at være præceptiv.

§ 10 *Fremgår det af en rateopsparingsordning, at de opsparede midler ikke skal udbetales umiddelbart ved den pågældendes død, men først på et senere tidspunkt, indtræder den begunstigede, såfremt intet andet fremgår af forholdet, ved kontohaverens død i dennes ret efter aftalen.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3342.

1. § 10's funktion er at regulere den begunstigedes retsstilling ved kontohavers død, hvor pensionssummen skal udbetales på et tidspunkt efter dødsfaldet, f. eks. i rater til den begunstigede.

2. I forarbejderne hedder det følgende, jf. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3342:

»Bestemmelsen finder kun anvendelse ved rateopsparing i pensionsøjemed. Rateopsparing er i pensionsbeskatningsloven defineret som en opsparing i pensionsøjemed, der skal indeholde bestemmelse om, at det opsparede pensionsbeløb udbetales i rater over mindst 10 år, og at rater, der kommer til udbetaling, mens kontohaver lever, skal udbetales til denne.

Det foreslås, at den begunstigede indtræder ved pensionsopsparerens død i dennes ret efter aftalen, såfremt det mellem pengeinstituttet og kontohaveren er aftalt, at pensionsopsparingssummen skal udbetales på et bestemt tidspunkt, og dette tidspunkt – helt eller delvis – ligger efter kontohaverens død. Den begunstigede indtræder i enhver henseende i kontohaverens ret. Der er ikke hermed tale om at foretage en ændring i pensionsbeskatningslovens krav til ordningen, som således gælder ved siden af. Skatteministeriet har over for Justitsministeriet oplyst, at der f.eks. fortsat ikke er fradragsret, medmindre udbetaling af ratepension til den begunstigede påbegyndes umiddelbart ved dødsfaldet.

Den foreslåede bestemmelse svarer til forsikringsaftalelovens § 110.«

Som nævnt i kommentaren til § 1, omfatter loven kapitalpension og ratepension. Kapitalpension er uproblematisk, idet der udbetales én sum til kontohaver. § 10 tager højde for, at ratepensionen, som det fremgår af navnet, udbetales i rater over et vist åremål og således, at raterne ikke bortfalder ved kontohavers død. Som det fremgår af lovteksten, skal den begunstigede respektere de vilkår, der gælder for den konkrete aftale, herunder navnlig at der er tale om en rateordning.

3. § 10 medfører, at den begunstigede bliver »kontohaver« under udbetalingsfasen og selv kan indsætte begunstigede. Han skal dog også her

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

respektere de dispositioner, som afdøde har foretaget – eksempelvis kan han ikke ved egne dispositioner fortrænge en (sekundær) begunstigesindsættelse, som den oprindelige kontohaver har foretaget, smh. *U 1967.889 Ø*, der er omtalt i kommentaren til § 6, og *Arveret* s. 300 og s. 312. *C.C. Munksgaard Nielsen Begunstigelsesinstituttet* s. 86 ff peger med udgangspunkt i forsikringsaftalelovens forarbejder på, at en sekundær begunstigelse kun kan antages at have virkning i forhold til den primært begunstigedes rettigheder efter § 10 (forsikringsaftalelovens 110), såfremt der er tale om en begunstigelsesdisposition, som kontohaver (forsikringstager) har foretaget på egen hånd. Efter denne opfattelse er selskabernes standardindsættelse ikke tilstrækkelig. – Forfatteren har af gode grunde ikke kunnet forudse den nye bestemmelse i § 5 b, jf. kommentaren ovf.

Kapitel 3

Kreditorforfølgning

§ 11 *Hverken kontohavers eller den begunstigedes ret over for pengeinstituttet kan gøres til genstand for retsforfølgning fra deres kreditorers side, jf. dog § 12.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3334 ff og sp. 3342 f.

1. § 11's funktion er at fastlægge kreditorernes retsstilling *under forløbet*, d.v.s. medens pensionskontoen løber. § 11 omfatter efter ordlyden såvel kontohavers som den begunstigedes kreditorer.

2. Efter bestemmelsen kan hverken kontohavers eller den begunstigedes ret over for pengeinstituttet gøres til genstand for retsforfølgning. Der er tale om en hovedregel, idet § 12 indeholder en (mindre) undtagelse.

Lovgivningen indeholdt ikke før 1996-loven bestemmelser om kreditorernes retsstilling med hensyn til bankprodukterne, men i teorien var det antaget, at kontohavers kreditorer – herunder det kontoførende pengeinstitut – er afskåret fra at foretage retsforfølgning i en kapital- eller ratepension under forløbet, smh. *Lennart Lynge Andersen og Tanja Jørgensen: Bank og særlige indlån* (2. udg. 2008) s. 51 ff og smh. *U 1986.364 V*, der vedrører en selv pensioneringskonto.

I forarbejderne til § 11 hedder det bl.a.:

»Baggrunden for, at man i 1930 indførte et forbud mod kreditorforfølgning i kapitalforsikringer, var, at sociale hensyn, herunder forsørgelsesmæssige hensyn, talte for at sikre disse forsikringer, og denne beskyttelse skulle gælde, lige indtil forsikringen var udbetalt. Man fandt, at disse hensyn var så stærke, at det talte for at indføre et forbud mod kreditorforfølgning, selvom forsikringen ikke var båndlagt.

Finansrådet har over for Justitsministeriet peget på, at de samme hensyn gør sig gældende ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, og at der derfor bør indføres en regel om beskyttelse mod kreditorforfølgning svarende til forsikringsaftalelovens § 116, stk. 1.

Kapitel 3 Kreditorforfølgning

Justitsministeriet er enig i, at der er samme behov for beskyttelse mod kreditorforfølgning, og har derfor fundet det hensigtsmæssigt, at det i lovforslaget fastslås, at hverken kontohaverens eller den begunstigedes ret over for pengeinstituttet kan gøres til genstand for retsforfølgning fra deres kreditors side. Denne bestemmelse, som svarer til forsikringsaftalelovens § 116, må antages at svare til, hvad der allerede gælder i praksis, idet de sædvanlige båndlæggelsesaftaler, som indeholder et forbud mod, at pensionsopspareren overdrager eller pantsætter en kapital- eller rateopsparing, må respekteres af kreditorerne særligt under hensyntagen til, at de er båret af forsørgelseshensyn. Finansrådet har over for Justitsministeriet oplyst, at rådets medlemsvirksomheder ikke har været ude for, at der er blevet foretaget kreditorforfølgning i strid med klausulen. Der er således tale om at lovfæste praksis, idet båndlæggelsesklausulerne bliver anvendt i de kapital- og ratepensionsopsparinger, som er omfattet af pensionsbeskatningslovens kapitel I.«

3. Hvad angår *kontohaveren* suppleres § 11 af lovens § 15, der ændrer retsplejelovens § 512, stk. 3. § 11 omfatter forholdene under forløbet, medens § 15 omhandler kreditorernes retstilling ved opsparingsordningens forfaldstid/udbetaling. Smh. *utrykt VLK af 25. juni 2008* (nr. B-0738-08, 8. afd.), hvor landsretten under henvisning til forarbejderne ophævede en fogedretsafgørelse, hvorefter der kunne foretages arrest i en kapitalpensionskonto. Landsretten fremhævede, at banken ikke havde godtgjort, at kapitalen var udbetalt.

Som nævnt bl.a. i kommentaren til § 8 er hverken 1996-loven eller pensionsbeskatningsloven til hinder for, at kontohaver *ophæver kontoen i utide*, anderledes *Jens Anker Andersen* i Fuldmægtigen 1996 s. 57 f, men heroverfor *Lennart Lynge Andersen* i Fuldmægtigen 1997 s. 21 f. En ophævelse i utide betyder, at kontohaver ønsker at råde frit over midlerne på et tidspunkt, hvor pensionsbegivenheden ikke er indtrådt. Det kan ikke antages, at § 11 regulerer denne situation, der må bedømmes efter almindelige regler. De beskyttelseshensyn og den formålsbinding, der har ført til reglen i § 11, er ikke længere til stede. Det kontoførende pengeinstitut har derfor adgang til at modregne, såfremt de øvrige modregningsbetingelser er opfyldt, smh. *Lennart Lynge Andersen* og *Tanja Jørgensen* anf. st. s. 66 f og *Lennart Lynge Andersen* og *Peter Møgelvang-Hansen*: Bankretlige emner (1994) s. 39 ff.

Hvis kontohaver søger *gældssanering*, indgår en kapitalpension eller ratepension ikke automatisk i gældssaneringen, men skifteretten kan stille som betingelse, at det sker, smh. *Betænkning nr. 957/1982 om*

gældssanering s. 123 og se nærmere *Lennart Lynge Andersen* og *Tanja Jørgensen* anf. st. s. 55 f med yderligere henvisninger.

4. Hvad angår *den begunstigede* følger det af § 9, at så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt, kan den begunstigede ikke overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over sit krav. § 11 kan siges at følge § 9 til dørs ved at fastsætte, at den begunstigedes ret over for pengeinstituttet ikke kan gøres til genstand for retsforfølgning fra kreditorernes side. Det må imidlertid antages, at den begunstigedes »ret over for pengeinstituttet« først opstår ved kontohavers død. Der er derfor snarere tale om et "§ 15-problem", og forholdet mellem den begunstigede og dennes kreditorer behandles derfor i kommentaren til § 15.

§ 12 *Kommer kontohaveren under konkurs, og findes det, at den pågældende i løbet af de sidste 3 år inden fristdagen til betaling af indskud på en opsparingsordning omfattet af denne lov har anvendt et efter den pågældendes formue tilstand på det tidspunkt, betalingen fandt sted, uforholdsmæssigt stort beløb, kan konkursboet over for pengeinstituttet forlange, at det for meget erlagte indbetales i boet, for så vidt det kan udredes af opsparingsordningens værdi.*

Stk. 2. *Er de opsparede midler forfaldne uden at være udbetalt inden fristdagen, eller forfalder de under konkursbehandlingen, kan konkursboet under de i stk. 1 nævnte betingelser forlange en tilsvarende del af de opsparede midler indbetalt til boet.*

Stk. 3. *Stk. 1 og 2 gælder, uanset om der er indsat en begunstiget, og uanset om kontohaveren har forpligtet sig til ikke at tilbagekalde begunstigelsen. Har den begunstigede betalt vederlag for indsættelsen, er den pågældende berettiget til af boet at kræve dette tilbage. Såfremt den begunstigede har fået udbetalt de opsparede midler, kan boet gøre kravet gældende mod denne.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3336 f og sp. 3343.

Kapitel 3 Kreditorfølging

1. § 12's funktion er at give hjemmel til, at kontohavers bo kan kræve omstødelse af uforholdsmæssige store udbetalinger på en pensionskonto.

2. Bestemmelsen, der svarer til forsikringsaftalelovens § 117, korrigerer forbudet i § 11 mod kreditorfølging, idet den giver et konkursbo visse muligheder for at få omstødt udbetalinger. Det følger af § 13, stk. 2, at § 12 kun omfatter pensionsaftaler, der er indgået efter den 1. juli 1996.

2.1. I de almindelige bemærkninger til lovforslaget hedder det bl.a., jf. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3336-3337:

»I forsikringsaftalelovens § 117 findes der imidlertid i forbindelse med konkurs en undtagelse fra den generelle kreditorbeskyttelse af livsforsikringsordninger. § 117 vedrører det tilfælde, at forsikringstageren er kommet under konkurs, og den pågældende i løbet af 3 år inden fristdagen har anvendt et uforholdsmæssigt stort beløb til betaling af præmier. Konkursboet kan da over for selskabet forlange, at det for meget erlagte indbetales i boet. Ved afgørelsen af, om der er anvendt et uforholdsmæssigt stort beløb til betaling af præmier, må det samlede betalte beløb ses i forhold til, hvad den pågældendes formuetilstand var på det tidspunkt, hvor betalingen fandt sted. Denne bestemmelse finder tilsvarende anvendelse, hvis forsikringssummen er forfalden uden at være udbetalt inden konkursen, eller summen forfalder under konkursbehandlingen, og uanset om der er indsat en begunstiget, og denne begunstigelse er gjort uigenkaldelig. Hvis den begunstigede har erlagt vederlag for indsættelsen, er den begunstigede berettiget til af boet at kræve dette tilbage. Såfremt den begunstigede har oppebåret forsikringssummen, kan konkursboet gøre kravet gældende mod den begunstigede.

Baggrunden for, at man indførte §117, var at konkurslovens afkræftelsesregler blev anset for ufyldstgørende, idet de gav anledning til forskellige fortolkninger, og idet de ikke havde forsikringskontrakter for øje. Man fandt derfor nødvendigt at opstille en helt ny afkræftelsesregel inden for dette område, således at konkurslovens afkræftningsregler ikke længere fandt anvendelse på forsikringskontrakter. Den uigenkaldelige begunstigedes ret fandtes endvidere at burde vige for kreditorernes, når betingelserne for afkræftelse forelå. Da den begunstigedes ret er betinget af en uvis hændelse, nemlig at forsikringstageren dør før den begunstigede, og da den begunstigede ingen rådighed har over kravet, er der ikke grund til at stille den pågældende bedre end andre modtagere af ufuldbyrdede gaver, når den begunstigede ikke har betalt vederlag for indsættelsen.

Af samme grunde finder Justitsministeriet, at omstødelsesreglen i forsikringsaftalelovens § 117 skal finde anvendelse i relation til pensionsopsparing i pengeinstitutter. Hermed er der også på dette område sikret parallelitet til de gældende regler for kapitalforsikringer.«

2.2. Bestemmelsen lægger op til et konkret skøn over, om der kan ske omstødelse, jf. ordene »har anvendt et efter den pågældendes formue tilstand ... uforholdsmæssigt stort beløb.« Bevisbyrden for, at den kan omstødes, ligger hos konkursboet, og der er ikke tale om et alt eller intet, smh. ordene »det for meget erlagte« og *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 384.

Efter § 12, stk. 1, er det en betingelse for omstødelse, at der forelå et »uforholdsmæssigt stort beløb« på det tidspunkt, hvor indbetalingen fandt sted. I den forsikringsretlige litteratur om § 117 antages det, at § 117 normalt kræver, at forsikringstageren (pensionsopsparereren) var insolvent eller gjorde sig insolvent ved indbetalingen. § 12, stk. 1, nødvendiggør ikke en sådan fortolkning.

§ 12 omfatter såvel kapitalpension som ratepension. Da der som tidligere nævnt gælder særlige regler for højeste indskud på en kapitalpension – for 2009 max. 46.000 kr. – er det nærliggende at antage, at hovedområdet for § 12 bliver ratepensioner. Den ndf. nævnte afgørelse taler ikke imod dette synspunkt, idet kontohaverne – der havde været insolvente i 10 år – havde lagt en strategi, således at udbetalingerne fra sel-skabet i det væsentlige blev indbetalt på pensionskonti.

Domme om forsikringsaftalelovens § 117 er omtalt ndf. under 7. På bankområdet findes nu også *U 2005.2099 H*, omtalt sst.

2.3. Sker der omstødelse, kan konkursboet (kun) forlange »opsparingsordningens værdi« indbetalt til boet. Der er ikke nødvendigvis sammenhæng mellem de indbetalte beløb, og kontoens indestående på omstødelsestidspunktet, idet midlerne kan være anbragt i puljer, undergivet kursnedgange o.l. I ordene »opsparingsordningens værdi« ligger også, at konkursboet må respektere, at der skal ske en afgiftsberigtigelse til staten efter reglerne i pensionsbeskatningsloven. Dette beror på, at boet ikke har større ret end kontohaver.

3. Omstødelse kan ske af midler, der er indbetalt i løbet af de sidste 3 år før fristdagen, smh. om fristdagen konkurslovens § 1. Medmindre kontohaver giver samtykke til, at der kan ske tilbagebetaling, vil et sagsan-

Kapitel 3 Kreditorfølgning

læg være nødvendigt. Selv om § 12, stk. 1, taler om, at konkursboet *over for pengeinstituttet* har forlangt, at der sker omstødelse, er kontohaver en så central person, at han enten bør stævnes direkte eller på anden måde inddrages i sagen. I modsat fald har boet vanskeligt ved at få de relevante oplysninger om fallentens formueforhold.

4. *Stk. 2* fastslår, at der kan ske omstødelse i samme omfang som efter stk. 1, hvor opsparingen er forfalden uden at være udbetalt inden fristdagen, eller hvor opsparingen forfalder under konkursbehandlingen, f.eks. ved kontohavers fyldte 70. år.

Af stk. 2 følger modsætningsvis, at § 12 ikke finder anvendelse, hvis kontohaver har fået midlerne udbetalt inden konkursen. § 12 forudsætter, at der er kontoforhold.

Efter forarbejderne sætter § 12 konkurslovens omstødelsesregler ud af kraft. Denne motivbemærkning – der med sikkerhed kun kan antages at opfatte pensionsaftaler indgået efter den 1. juli 1996 – omfatter næppe den situation, der er beskrevet i forrige afsnit.

5. Efter *stk. 3* gælder omstødelsesreglerne, selv om der er indsat en begunstiget, og selv om begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. En begunstiget kan dog kræve et eventuelt vederlag for begunstigelsesindsættelsen tilbagebetalt.

6. Bestemmelsen er som nævnt formuleret ad modum forsikringsaftalelovens § 117. § 12 tager (sprogligt) ikke højde for, at der på bankområdet i vidt omfang forekommer *arbejdsgiverordninger*, hvor det er arbejdsgiveren, der foretager indbetaling til en kapital- eller ratepension. I dette tilfælde er det spørgsmålet, om § 12 kan anvendes. Bestemmelsens sigte taler herfor, selv om det kan hævdes, at den sprogligt (navnlig ordene »den pågældendes formue tilstand«) lægger op til egenordninger. Det forekommer ikke at være afgørende, at indbetalingerne kommer fra trediemand, og det må derfor antages, at § 12 omfatter såvel egenordninger som arbejdsgiverordninger. *U 2005.2099 H* støtter nu dette resultat.

Det er i den forbindelse interessant, at Ægteskabsudvalget i *Betænkning nr. 501/1968* foreslog en formulering, der dels forekommer mere tidssvarende end den tekst, der er hentet fra forsikringsaftaleloven, dels tager stilling til arbejdsgiverindbetalinger (og her vælger en anden løsning end angivet ovenfor). Det hedder i forslaget § 2, stk. 2:

»Kommer kontohaveren under konkurs, kan konkursboet forlange, at det beløb der indestår på kontoen, udbetales til boet i det omfang, der inden for de sidste 3 år er foretaget indbetalinger, der oversteg, hvad der på indbetalingstidspunktet var rimeligt i forhold til hans aflønning og ansættelsestid. Indbetalinger fra arbejdsgiveren, der ikke har været modregnet i kontohaverens skattepligtige indkomst, kan dog ikke forlanges udbetalt.«

7. Som det ses i kommentaren foran bygger 1996-lovens § 12 nøje på forsikringsaftalelovens § 117, og de fleste spørgsmål er sammenfaldende. Dog må det antages, at området for § 12 er mindre, end området for § 117.

De trykte afgørelser om forsikringsaftalelovens § 117 er *U 1985.791 V*, *U 1997.1096 V*, *U 2001.739 Ø*, *U 2001.1914 V* og *U 2007.2342 H*.

U 1985.791 V: En medindehaver af et interessentskab, der drev ejendomshandlervirksomhed, havde den 24. januar 1978 tegnet en livsforsikring, og i sine selvangivelser for 1977-79 fratrukket præmier for forsikringen, som efter det oplyste var betalt omkring den 24. januar i årene 1979-80 med henholdsvis 1.289 kr., 13.289 kr. og 14.594 kr. I 1981 blev den pågældende erklæret konkurs med den 21. september 1981 som fristdag. Da betalingen af præmien for 1978 var sket mere end 3 år før fristdagen, kunne konkursboet ikke i medfør af forsikringsaftalelovens § 117, stk. 1, kræve nogen del af denne præmie indbetalt til boet. På baggrund af oplysningerne om forsikringstagerens indtægts- og formueforhold på tidspunkterne for betaling af præmierne for 1979 og 1980, fandtes det betænkeligt at statuere, at betalingen af disse præmier havde udgjort et uforholdsmæssigt stort beløb efter forsikringstagerens formueforhold, og konkursboet kunne derfor heller ikke for så vidt angik disse betalinger rejse krav efter forsikringsaftalelovens § 117, stk. 1.

U 1997.1096 V (FED 1997.500 V): S, der var erklæret konkurs i 1994, havde fra 1991 indbetalt ca. 950.000 kr. på forskellige forsikringer, og hans konkursbo havde nu krævet de betalte beløb tilbagebetalt inden for forsikringernes samlede tilbagekøbsværdi. – Den del af indbetalingerne, som måtte antages at hidrøre fra ægtefællens midler, kunne ikke kræves tilbagebetalt. Efter oplysningerne om S's indkomst- og formueforhold ansås den øvrige del af indbetalingerne i 1992-1994 bortset fra nogle mindre indbetalinger på en indekskonto for at være uforholdsmæssigt store, således at betingelserne for omstødelse af disse indbetalinger var opfyldt. Forsikringsaftalelovens § 117, stk. 1, måtte imidlertid forstås således, at tilbagekøbsværdien skal anvendes til effektivering af tilbagebetalingen til konkursboet af det for meget betalte vedrørende den pågældende forsikring og ikke

Kapitel 3 Kreditorfølging

kan kræves anvendt til tilbagebetaling vedrørende andre forsikringer. I det omfang, hvori der skulle ske tilbagebetaling, blev boets påstand derfor taget til følge med den heraf følgende begrænsning.

U 2001.739 Ø: Indbetalinger på eneaktionærs og hustrus pensionskonti var indbetalt af selskabet. Der kunne ikke kræves tilbagebetaling ved selskabets konkurs, da § 117 kun omfatter den situation, at forsikringstager kommer under konkurs. Tilføjet, at heller ikke reale grunde talte for en udvidet fortolkning af bestemmelsen.

U 2001.1914 V: Udtalt, at det som udgangspunkt må anses for sædvanligt, at fratrædelsesbeløb, der udbetales ved overgang til efterløn, anvendes til oprettelse af en pensionskonto, men som følge af sagsøgtes dispositioner (ophør med betaling af kommanditselskabsrater og overførsel af aktiver til ægtefællen) og det uforholdsmæssige store beløb burde ske omstødelse efter § 117, stk. 1.

U 2007.2342 H: A, der døde i 2001, var erklæret konkurs i 2000 p.g.a. skattegæld. Konkursboet fik medhold i, at der kunne ske omstødelse efter § 117, stk. 1. (Dissens).

På pensionsopsparingsområdet findes nu *U 2005.2099 H:* Insolvente ægtefæller begyndte ny virksomhed gennem et selskab fra deres beboelse. De blev hver aflønnet med 10.000 kr. om måneden samt fri bil m.v. til et tilsvarende beløb. I 1998-2000 indbetalte selskabet godt en mio. kr. på hver af ægtefællernes kapital- og ratekonti. Konkursboerne fik medhold i, at indbetalingerne kunne omstødes.

Kapitel 4

Ikrafttræden m.v.

§ 13 *Loven træder i kraft den 1. juli 1996.*

Stk. 2. § 12 finder kun anvendelse på pensionsaftaler, som er indgået efter lovens ikrafttræden.

Stk. 3. § 15 finder kun anvendelse på pensionsaftaler, som er indgået før lovens ikrafttræden, når udbetalingstidspunktet er fastsat til den 1. juli 1996 eller senere.

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3343 f.

1. § 13 indeholder lovens ikrafttrædelsesbestemmelse samt to overgangsregler.

2. Efter *stk. 1* træder loven i kraft den 1. juli 1996. Med undtagelse af § 12 og § 15 omfatter loven alle kapitalpensioner og ratepensioner, hvad enten pensionsaftalen er indgået før eller efter denne dato. Efter forarbejderne er der lagt vægt på, at §§ 2-11 »må antages at indeholde en lovfæstelse af gældende ret.« Med hensyn til § 14, der er kommenteret nedenfor, har man lagt vægt på, at der også i bestående pensionsordninger bør være mulighed for at indsætte »nærmeste pårørende« som begunstiget.

3. *Stk. 2* fastslår, at omstødelsesreglen i § 12 kun omfatter pensionsaftaler, der indgås efter lovens ikrafttræden, den 1. juli 1996.

Forarbejderne omtaler ikke baggrunden for denne undtagelse til *stk. 1*. Det er dog nærliggende, at begrundelsen for at undtage bestående ordninger ligger i, at det før lovens ikrafttræden måtte antages, at forsikringsaftalelovens § 117 ikke kunne anvendes analogt.

4. Efter *stk. 3* finder § 15 (ændringen af retsplejelovens § 512, *stk. 3*, der er kommenteret nedenfor) kun delvis anvendelse på ordninger, der består den 1. juli 1996. For disse ordninger er det en forudsætning, at udbetalingstidspunktet er fastsat til den 1. juli 1996 eller senere.

5. Ændringen af pensionsbeskatningsloven ved lov nr. 143 af 17. marts 1999 trådte i kraft den 1. juli 1999. Der henvises til kommentaren til § 14.

Særligt om ikrafttræden af 2007-loven:

Lov nr. 516 af 6. juni 2007 har følgende ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser:

§9 *Loven træder i kraft den 1. januar 2008.*

§10 *Lov om forsikringsaftaler § 102, stk. 3, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 1, lov om forsikringsaftaler § 104, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 3, lov om visse civile retlige forhold mv. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter § 2, stk. 3, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 1, og lov om visse civile retlige forhold mv. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter § 4, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 3, finder ikke anvendelse på en begunstigel sesindsættelser, der er foretaget før lovens ikrafttræden, hvis*

- 1) *indsættelsen er uigenkaldelig, eller*
- 2) *den begunstigede er forsikringstagerens eller kontohaverens tvangsarving.*

Stk. 2. *Lov om forsikringsaftaler § 105 a og § 105 b, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 5, og lov om visse civile retlige forhold mv. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter § 5 a og § 5 b, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 5, finder anvendelse på begunstigel sesindsættelser, der foretages efter lovens ikrafttræden.*

Stk. 3. *... (vedrører anden lovgivning).*

Stk. 4. *... (vedrører anden lovgivning).*

1. 2000-loven lader dødsfaldstidspunktet være afgørende, når det gælder spørgsmålet om, hvornår de nye regler finder anvendelse. Loven træder i kraft den 1. januar 2008. Dette er dog kun hovedreglen, idet der flere overgangsregler.

2. Efter § 10, stk. 1, gælder indberetningspligten til skifteretten efter § 2, stk. 3, og de nye reguleringsregler i § 4 kun for begunstigel sesindsættelser, der er sket efter den 1. januar 2008, hvis der forelå en uigenkaldelig indsættelse før denne dag, eller den begunstigede var kontohavers tvangsarving. Som det ses af kommentaren ovf. til disse bestemmelser,

er underretningsreglen netop indført for at give ægtefælle og livsarvinger mulighed for at rejse en reguleringssag, og det giver derfor mening også overgangsmæssigt at kæde de to bestemmelser sammen. Det giver også mening ikke at overføre visse begunstigelsesindsættelser til den nye lov, idet der ville opstå spørgsmål om ekspropriation. I forarbejderne hedder det bl.a.:

»Begrundelsen for disse ikrafttrædelsesbestemmelser er, at den begunstigede kan have ydet betaling for opnåelsen af en uigenkaldelig begunstigelse, og at den begunstigede derfor kan have fået en berettiget forventning om få forsikringssummen udbetalt ved forsikringsbegivenhedens indtræden. En regulering efter forslaget til forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparingslovens § 4 ville i denne situation formentlig indebære et indgreb i velerhvervede rettigheder. Tilsvarende gør sig gældende i den situation, hvor en tvangsarving før lovens ikrafttræden er blevet indsat som begunstiget, fordi en sådan indsættelse efter de gældende bestemmelser i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2, ikke kan reguleres.

I alle andre tilfælde end nævnt i stk. 1 vil de nye regler ... finde anvendelse, dvs. i tilfælde, hvor begunstigelsen ikke er uigenkaldelig, og i tilfælde, hvor den begunstigede ikke er tvangsarving. Begrundelsen herfor er, at den nye udformning af reguleringsreglen i forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparingslovens § 4 er mindre byrdefuld for en begunstiget end den gældende bestemmelse. De gældende bestemmelser fastslår således, at forsikringssummen efter anmodning skal indgå ved beregningen af tvangsarv og boslod, hvorimod de nye bestemmelser indebærer, at der alene skal ske regulering efter en vurdering af, om begunstigelsen må anses for urimelig. Ligesom efter den gældende regel kan reguleringsbeløbet maksimalt udgøre, hvad der ville være tilfaldet den pågældende som boslod og tvangsarv.«

Se hertil også *Arveret* s. 338 f, hvor der – med rette – peges på, at det afgørende for, hvilket regelsæt der skal anvendes, er, om den begunstigede har erhvervet sin position inden den 1. januar 2008.

3. Det hedder tillige i lovbemærkningerne, at de nye regler finder anvendelse, hvis kontohaver ændrer i en begunstigelse, der er foretaget før den 1. januar 2008. Ændringer i en uigenkaldelig begunstigelse kræver den begunstigedes samtykke, smh. § 8, stk. 2, medens det i øvrigt er op til kontohaver selv at vælge, om han vil flytte rundt på brikerne. Man skal

Kapitel 4 Ikrafttræden m.v.

altså – som kontohaver og som rådgiver – gøre sig klart, at man herefter omfattes af de nye regler.

Det viste sig hurtigt efter lovens vedtagelse, at lovens forarbejder gav anledning til uklarhed, navnlig rejste spørgsmål, om de var koordinerede med den nuværende kontraktspraksis i institutterne. Dette gav anledning til artiklen »Hvornår gælder de nye begunstigelsesregler?« (T:FA 2007.505 ff af *Lennart Lynge Andersen* og *Lisbeth Faurdal*) til hvilken der henvises. Artiklen var også funderet i, at justitsministeren havde afgivet et mindre klart svar til Folketinget (REU-spørgsmål 6, bilag 12). Uklarheden betød, at brancherne ved skrivelse af 29. november 2007 på ny rejste spørgsmålet over for Justitsministeriet. Ministeriets svar af 12. maj 2008 er optaget som bilag I til denne bog.

4. Efter § 10, stk. 2, finder § 5 a og § 5 b (kun) anvendelse på begunstigelser, der foretages efter den 1. januar 2008. Dette skyldes efter forarbejderne, at:

»en ugift person i et fast samlivsforhold, som har et barn f.eks. fra et tidligere ægteskab, må antages som hovedregel at gå ud fra, at barnet er »nærmeste pårørende«. Ønskes en tidligere begunstigelsesindsættelse efter standardklausulen »nærmeste pårørende« ændret, således at den med sikkerhed omfatter samleveren, må dette meddeles til forsikringsselskabet eller pengeinstituttet i overensstemmelse med forsikringsaftalelovens § 102 eller pensionsopsparingslovens § 2.

En indsættelse af en begunstiget må anses for foretaget på det tidspunkt, hvor meddelelsen om indsættelsen er kommet frem til selskabet eller pengeinstituttet.«

Se også kommentaren til § 5 b, hvor der peges på, at ordet »begunstigelsesindsættelser« i § 10, stk. 2, er misvisende.

I utrykt VLD af 20. oktober 2008 (8. afd. B 1557-07) om en gruppelevsforikring udtaler landsrettens flertal, at den nye lov finder anvendelse, uanset at forsikringstager var død i maj 2006. En landsdommer udtalte, at det ikke kunne antages at have været hensigten at ændre de materielle retsvirkninger af tidligere trufne dispositioner, efter at denne er afgået ved døden, og dermed fratage tvangsarvinger en allerede erhvervet ret.

Flertallet har tilsyneladende fokuseret på overgangsreglen i § 10. Det fremgår af § 9, at loven træder i kraft den 1. januar 2008. Dødsfald inden da er omfattet af de gamle regler.

§ 14 I lov om beskattningen af pensionsordninger m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 683 af 9. august 1995, som ændret senest ved lov nr. 1106 af 20. december 1995, foretages følgende ændringer:

1. § 11 A, stk. 1, nr. 6, affattes således:

»6. Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. § 5 a i lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller kontohavers ægtefælle eller fraskilte ægtefælle, kontohaverens livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger eller en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen eller dennes livsarvinger.«

2. § 12, stk. 1, nr. 4, affattes således:

»4. Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. § 5 a i lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller kontohaverens ægtefælle eller fraskilte ægtefælle, kontohaverens livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger eller en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen eller dennes livsarvinger.«

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3333 og sp. 3344, Folketingstidende 1998/99, tillæg A, sp. 3376 og tillæg B sp. 340, Folketingstidende 2003/04, tillæg A, sp. 1960 og tillæg B sp. 1497 og Folketingstidende 2006/07, tillæg A, s. 3414 ff.

1. § 14's funktion er *dels* at udvide den kreds af personer, der lovligt kan indsættes som begunstiget i en pensionsordning, der er omfattet af loven, *dels* at fastlægge kredsen.

2. § 14 indeholder ændring af pensionsbeskatningsloven, og den skal ses i lyset af den nære sammenhæng, der består mellem 1996-loven og pensionsbeskatningsloven. Dette viser sig allerede i § 1, hvorefter loven kun gælder for opsparingsordninger, der opfylder pensionsbeskatningslovens afsnit 1, kapitel 1. Pensionsbeskatningsloven har siden sin ikrafttræden – og siden indførelsen af ratepension i 1986 – haft regler, der begrænser en kontohaver i valget af begunstigede. Afgrænsningen skal ses i lyset af, at der er tale om en *pensionslov*. Dette er baggrunden for, at kontohaver indtil gennemførelsen af 1996-loven (kun) har kunnet

Kapitel 4 Ikrafttræden m.v.

begunstige ægtefælle (og tidligere ægtefælle), livsarvinger, stedbørn og disses livsarvinger.

§ 14 indeholder fra 1996 en udvidelse af den personkreds, der kan komme i betragtning (i kommentaren kaldt den »lovlige« personkreds), idet kontohaver fremtidig har adgang til at indsætte »nærmeste pårørende«, jf. kommentaren til § 5, stk. 5. Endvidere kan der fra den 1. juli 1999 indsættes en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaver, jf. ndf. og kommentaren til § 5, og fra den 1. juli 2004 kan indsættes ”samlevers” livsarvinger.

§ 14 (pensionsbeskatningslovens § 11 A, stk. 1, nr. 6, og § 12, stk. 1, nr. 4) indeholder – som hidtil – en fiksering af kontohavers valg, idet han ikke kan gå ud over den pågældende kreds, smh. ordlyden »Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end ...« – Indsætter kontohaver en ”ulovlig” begunstiget, opfylder kontoen ikke længere kravene i pensionsbeskatningsloven (og i 1996-loven), jf. ndf.

3. Selv om det ikke kommer tydeligt frem, må det antages, at der består en forskel mellem de personer, der kan indsættes ved navns nævnelse og andre personer. De, der er udtrykkeligt nævnt i de to bestemmelser, *kan* indsættes ved navn, hvorimod der ikke er adgang til i pensionsaftalen at specificere »nærmeste pårørende«, se herved kommentaren til § 5 a, og Justitsministeriets/Skatteministeriets svar på spørgsmål af 29. marts 1996 fra Folketingets Retsudvalg, der er gengivet s. 88 i 1. udg. af denne bog.

4. Systemet i 1996-loven er, at kontohaver skal opfylde såvel kravene i 1996-loven som reglerne i pensionsbeskatningsloven. Forarbejderne konstaterer alene, at man ved manglende overholdelse af pensionsbeskatningsloven (også) er uden for det område, som 1996-loven dækker. Der rejser sig spørgsmål om virkningen af en »ulovlig« begunstigelsesindsættelse, eksempelvis hvor kontohaver har indsat sit selskab som begunstiget i en kapitalpension. Det må antages, at loven udtømmende gør op med mulighederne for, at en sådan begunstigelse kan opnå retsvirkninger efter § 2. I det nævnte eksempel vil midlerne derfor indgå i kontohavers dødsbo.

I forbindelse med 1999-lovændringen, der er omtalt nedenfor, udtalte Skatteministeriet følgende om ”ulovlige dispositioner”:

»Hvis der er indsat en person, der på indsættelsestidspunktet ikke opfyldte bopælskravet, anses pensionsordningen, hvad enten indsættelsen sker samtidig med eller senere end oprettelsen af pensionsordningen, ikke (længere) for omfattet af pensionsbeskatningslovens afsnit I.

Hvis ordningen allerede var oprettet forud for indsættelsen, anses indsættelsen af en person, der ikke opfylder samlivskravet, for en disposition over ordningen i utide, der udløser afgiftspligt efter pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 1. Derudover bortfalder med virkning fra indsættelsen bl.a. fradragsretten eller bortselesretten efter pensionsbeskatningslovens §§ 18 og 19, jf. pensionsbeskatningslovens § 37. Konstateres det først efterfølgende, at personen på indsættelsestidspunktet ikke opfyldte bopælskravet, kan der således blive tale om genoptagelse af pensionsopsparerens tidligere skatteansættelser og/eller regulering af realrenteafgiftstilsvaret eller tilsvaret efter pensionsafkastbeskatningsloven.

Derimod berører det ikke ordningens karakter af »afsnit I-ordning«, at pensionsaftalen eventuelt indeholder supplerende betingelser for pensionsinstituttets udbetaling af ydelsen til den begunstigede, og at disse betingelser konkret viser sig ikke at være opfyldt. Et nærliggende eksempel herpå kunne være en begunstiggelse af en samlever med betingelse om, at samlivet også skal bestå ved dødsfaldet. Er samlivet ophørt i tidsrummet mellem indsættelsen og dødsfaldet, tilfalder udbetalingen eventuelle subsidiært berettigede eller pensionsopsparerens dødsbo. Samlivsophævelsen udløser ikke afgift efter pensionsbeskatningslovens § 30, genoptagelse af pensionsopsparerens skatteansættelser el.lign.«

Under Folketingets behandling af lovforslaget rettede *Forsikring & Pension* henvendelse til Skatteudvalget. Det hedder i brev af 27. januar 1999, at man var betænkelig ved, hvorledes det kan håndteres, hvis det senere konstateres, at personen ikke opfyldte bopælskravet på indsættelsestidspunktet. Skatteministeren afviste imidlertid at ændre systemet, således at der – i givet fald – skal ske afgiftsberigtigelse af ordningens værdi på dispositionstidspunktet.

5. § 14 blev ændret ved lov nr. 143 af 17. marts 1999 om ændring af (bl.a.) pensionsbeskatningsloven, hvor kredsen af mulige begunstigede blev udvidet med »en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen«. Herved blev der givet adgang til at indsætte samlevere (i vid forstand, jf. ndf. under 6) som begunstiget i en kapital-/ratepension, jf. kritikken af den manglende adgang hertil i 1. udg. af denne bog s. 88. Der var tale om en individuel begunstiggelse, d.v.s. med navns nævnelse. Ændringen blev foretaget i pensionsbeskat-

Kapitel 4 Ikrafttræden m.v.

ningsloven, således at der formelt ikke blev foretaget ændringer i pensionsopsparingsloven.

1999-lovens formål var at etablere skattemæssig ligestilling på det område, loven dækker, mellem ægtefæller, registrerede partnere og samlevende. Det hedder i de almindelige bemærkninger til lovforslag nr. L 146 bl.a.:

»Baggrunden for lovforslaget er, at der i mange tilfælde af samliv uden ægteskab opstår et økonomisk fællesskab, der kan sammenlignes med det økonomiske fællesskab mellem ægtefæller. En part i et sådant samlivsforhold kan have mindst lige så vægtige grunde som en ægtefælle til at ønske at sikre den anden part i tilfælde af død.

For så vidt angår arv findes der ingen regler om legal arv til samlevende, hvorimod der er mulighed for at begunstige en samlever ved testamente på lige fod med andre ubeslægtede. Foreligger der en sådan begunstiging, er afgiftsreglerne indrettet under hensyntagen til, at der kan være grund til at begunstige en samlever ud fra forsørgelseshensyn. Siden 1989 har først arveafgiftsloven og senere boafgiftsloven således indeholdt regler, hvorefter visse samlevende ikke betaler boafgifter som andre ubeslægtede, men sidestilles med nære slægtninge.

I forbindelse med folketingsbehandlingen af lovforslag L 163, 1995-96, senere lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, tilkendegav den daværende skatteminister, at han ikke stillede sig afvisende over for at overveje, om papirløse pars retsstilling kunne ændres i relation til pensionsbeskatningsloven, men at spørgsmålet bl.a. burde overvejes sammen med forsikrings- og pensionsbranchen. Nærværende lovforslag indeholder resultatet af disse overvejelser.

Lovforslaget sikrer alene, at reglerne i pensionsbeskatningsloven ikke hindrer, at samlevende tilgodeses i forbindelse med pensionsopsparerens død. Lovforslaget griber således ikke ind i de bagvedliggende aftaler mellem pensionsopsparer og den eller de øvrige parter i aftalen: pengeinstitutter, forsikringsselskaber, pensionskasser, arbejdsgivere m.v. Det vil sige, at gennemførelsen af en lov med dette indhold ikke i sig selv vil skabe nye rettigheder for samlevende.

For det andet *foreslås* der en udvidelse af den personkreds, der kan begunstiges individuelt, således at også samlevende føjes til kredsen. Herved får pensionsopsparer muligheden for at begunstige en samlever uden tab af skattemæssige rettigheder, men ikke pligt hertil.

Det foreslås, at *samlevende* grundlæggende defineres som personer, der har *fælles bopæl* med afdøde. Dette indebærer, at skattemyndighederne og pensionsinstitutterne ikke skal foretage nogen vurdering af samlivsforholdets nærmere indhold. Lovteksten er som udgangspunkt ikke til hinder for, at samleveren er en slægtning til afdøde, ligesom det ikke kræves, at der er tale om et egentligt parforhold. Der kan dog kun optræde én samlever som berettiget til ægtefælle- eller samleverpension eller som berettiget til samleverpension eller som begunstiget, selv om bopælsbetingelsen måtte være opfyldt af flere.

Endvidere stilles der *enten* – når begunstigelsen sker individuelt – krav om, at samleveren skal begunstiges med navns nævnelse ...«

Bemærkningerne til lovforslaget indeholder i øvrigt følgende fortolkningsbidrag vedr. ændringen:

»Efter de gældende regler kan begunstigelsen *enten ske* ved indsættelse af en eller flere personer, der falder ind under en personkreds, der er angivet i pensionsbeskatningsloven, *eller* ved indsættelse af »nærmeste pårørende«. Dette begreb er defineret i de parallelle bestemmelser i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, henholdsvis § 5, stk. 5, i lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter. Disse lovbestemmelser berøres ikke af nærværende lovforslag.

Den personkreds, der kan gøres til genstand for individuelle indsættelser, består efter gældende regler af pensionsopsparerens ægtefælle, fraskilte ægtefælle, og livsarvinger, stedbørn og stedbørns livsarvinger.

Det foreslås at føje samlevende til den nævnte personkreds, dog således at der kun kan indsættes én samlever. Samlevende defineres her som personer, der har fælles bopæl med pensionsopsparereren ved indsættelsen. Der stilles krav om, at indsættelsen – modsat indsættelse af ægtefælle, fraskilt ægtefælle og børn – skal ske med navns nævnelse.

Lovforslaget angiver den yderste grænse for, hvilken persongruppe det skattemæssigt kan accepteres, at man begunstiger som samlever. Det overlades således til parterne i pensionsaftalen at beslutte, om der skal stilles andre krav til samlivsforholdet, herunder f.eks. krav om, at samlivet også skal bestå ved udbetalingen og/eller mindst skal have bestået i en vis tid.«

Disse forarbejder skal sammenholdes med – navnlig – § 5 a, jf. § 5, som gennemført ved 2007-loven. Der henvises til kommentaren til disse bestemmelser.

6. Lovændringen i 1999 var et vigtigt skridt, men der rejser sig forskellige tvivlsspørgsmål.

6.1. Det ligger fast, at 1999-lovændringen introducerer et nyt persongalleri i begunstigeskabinettet. Det vil ikke være dækkende at sige, at der skal være tale om »samlevere« eller at der skal foreligge »papirløst samliv«. Lovens ordlyd kræver (alene), at der er tale om *en person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen*. Der kan kun indsættes én person, og som det eneste sted i loven *skal vedkommende være navngivet*.

Som omtalt ovf. under 5 fremhæver forarbejderne, at bestemmelserne ikke kræver et egentligt parforhold, og at samleveren kan være slægtning til afdøde. Disse forarbejder er ejendommelige i betragtning af lovens øvrige system og – navnlig – at der er tale om pensionsprodukter. Det er på den baggrund spørgsmålet, hvad lovændringen dækker.

(1) En person, med hvem kontohaver lever i et ægteskabslignende forhold på samme bopæl, kan indsættes – ved navn – og det har ikke betydning, om der er tale om en person, der er af samme køn som kontohaver.

(2) Lovteksten dækker tillige den situation, at en kontohaver indsætter sin moder eller sin søster, som hun bor sammen med. – Disse personer ville i praksis før lovændringen formentlig være omfattet af klausulen »nærmeste pårørende«.

(3) Lovteksten dækker sprogligt også den situation, at kontohaver indsætter en person, f.eks. en studerende, som har lejet et værelse hos kontohaver. Sprogligt dækkes også den situation, at en person, der er flyttet fra ægtefællen, i et stykke tid bor hos en bekendt. Det forekommer trods lovteksten noget vanskeligt at antage, at de pågældende – selv om de er indsat ved navns nævnelse, og selv om kontohaver når at afgå ved døden, inden de flytter – er omfattet af den personkreds, der kan komme i betragtning, smh. at loven omfatter pensionsaftaler.

Forarbejderne fremhæver på den ene side, at »skattemyndighederne og pensionsinstitutterne ikke skal foretage nogen vurdering af samlivsforholdets nærmere indhold«, men også, at det overlades »til parterne i pensionsaftalen at beslutte, om der skal stilles andre krav til samlivsforhold, herunder f.eks. krav om, at samlivet også skal bestå ved udbetalingen og/eller mindst skal have bestået i en vis tid.« Disse ord bør ikke friste

Finansrådet e.l., idet der som nævnt ndf. er tilstrækkeligt materiale i hidtidig domspraksis til at prognosticere retsstillingen, hvis »samleveren« er flyttet o.s.v.

6.2. Også "samlevere", der er indsat ved navns nævnelse, skal respektere 1996-lovens § 4, stk. 2/2007-lovens § 4, jf. kommentaren til denne bestemmelse.

6.3. Den noget vide affattelse af pensionsbeskatningsloven i 1999 skal bedømmes i lyset af hidtidig praksis vedrørende ægtefæller, der er blevet separeret/skilt, eller samlevende personer, der er flyttet fra hinanden. Forarbejderne er tavse om dette spørgsmål, idet man kun omtaler den skattemæssige stilling. Der henvises til omtalen ovf. under § 5 (under 3.2. og 7). Den almindelige regel må således antages at være, at begunstigelsen bortfalder, hvis den begunstigede ophæver samlivet med kontohaver. Dette bekræftes af *T:FA 2002.480 Ø*, hvor en tidligere samlever påstod begunstigelsen opretholdt, selv om samlivet var ophørt. Begunstigelsen blev anset for bortfaldet efter almindelige grundsætninger om bristede forudsætninger, jf. arvelovens § 49, stk. 2, eller dennes analogi. Forsikringssummen tilfaldt herefter livsarvingerne.

7. Ved lov nr. 457 af 9. juni 2004 ændredes pensionsbeskatningsloven på ny, således at det nu også er muligt at indsatte »samlevers« livsarvinger. I fremtiden må man altså begunstige egne livsarvinger, stedbørns livsarvinger og samlevers livsarvinger. Det hedder i forarbejderne til bestemmelserne, at forslaget »skal alene sikre, at reglerne i pensionsbeskatningsloven ikke hindrer, at livsarvinger til samlevere tilgodeses i forbindelse med pensionsopsparerens død. Forslaget griber således ikke ind i de bagvedliggende aftaler mellem pensionsopsparereren og pensionsinstituttet.«

8. Bestemmelserne er konsekvensændret ved 2007-loven, således at der nu henvises til § 5 a i stedet for § 5, stk. 5.

§ 15 *I lov om rettens pleje, jf. lovbekendtgørelse nr. 905 af 10. november 1992, som ændret senest ved lov nr. 903 af 29. november 1995, foretages følgende ændring:*

1. § 512, stk. 3, 2. pkt., affattes således:

»Reglerne om fritagelse for retsforfølgning i lov om tilsyn med pensionskasser samt i lov om forsikringsaftaler og lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter berøres ikke heraf.«

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3336 og sp. 3344.

1. § 15's funktion er at ændre retsplejelovens § 512, stk. 3.

2. Efter den hidtidige formulering af § 512, *stk. 3*, kunne der ikke foretages kreditorforfølgning i krav på pension m.v., medmindre der var forløbet tre måneder fra den dag, beløbet kunne fordres udbetalt. Fra denne regel var (bl.a.) undtaget forsikringsaftaler. § 15 tager sigte på, at også kapitalpension og ratepension undtages fra adgangen til at foretage udlæg efter retsplejelovens § 512, stk. 3, 1. pkt.

Efter lovændringen i 1996 har § 512, stk. 3, følgende affattelse:

»Udlæg kan ikke foretages i krav på pension eller i krav på understøttelse eller anden hjælp fra det offentlige eller fra stiftelser eller andre velgørende institutioner, medmindre der er forløbet tre måneder fra den dag, beløbet kan fordres udbetalt. Reglerne om fritagelse fra retsforfølgning i lov om tilsyn med pensionskasser samt i lov om forsikringsaftaler og lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter berøres ikke heraf.«

3. Det følger af sammenhængen mellem lovens § 11 og § 512, stk. 3, at der som hovedregel kan ske kreditorforfølgning, *når midlerne er udbetalt*. Det hedder herom i Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3342 f, at »der kan iværksættes retsforfølgning, når pensionsopsparingssummen er udbetalt, idet pensionsopspareren og den begunstigede da ikke længere har nogen »ret over for pengeinstituttet«. Det antages, at pensionsopsparingssummen først er udbetalt, når den er modtaget af den berettigede.«

Ordene »er modtaget af den berettigede« er tvetydige i den forstand, at de både kan forstås som den situation, at midlerne er blevet indbetalt på en af kontohavers konti og som den situation, at kontohaver har modta-

get meddelelse om, at pengene er blevet indbetalt. Spørgsmålet har som nævnt ovf. betydning for, hvornår der kan ske kreditorforfølgning, herunder fra pengeinstituttets side. I forsikringsselskaber er der ikke de samme tvivlsspørgsmål, idet disse normalt altid sender pengene "ud af huset" til forskel fra et pengeinstitut, der blot flytter midlerne fra en konto til en anden.

I det omfang retsplejeloven giver mulighed for kreditorforfølgning, må det antages, at kontohaver skal have modtaget meddelelse om, at midlerne er blevet indbetalt.

3.1. For *kontohavers vedkommende* er § 15 (§ 512, stk. 3) speciel derved, at den også gælder i kontohavers levende live. En del bestemmelser i pensionsopsparingsloven forudsætter, at han er død. Er kontohaver i live, sker udbetalingen til ham.

3.2. For *den begunstigedes vedkommende* er der ikke sket ændring, idet reglen hele tiden har været, at den begunstigedes kreditorer kan foretage udlæg m.v., når der er sket udbetaling, smh. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3335-3336 (hvor henvisningen til § 12 skal være til § 11), Poul Sørensen i Juristen 1970 s. 210, Arveret s. 334, U 1971.328 V og U 1987.407 Ø.

U 1987.407 Ø: Under behandlingen af D's konkursbo, hvori toldvæsenet havde en ubestridt restance af moms på 43.744 kr., afgik D's ægtefælle ved døden i december 1985, hvorved en større gruppelivsforsikringssum udløstes. Som følge af postspærringen kom beløbet boets kurator i hænde og indsattes på boets konto hos kurator. Ved dom afsagt af skifteretten blev det fastslået, at livsforsikringssummen tilkom D uden om boet. Konkursboet frafaldt den 20. august 1986 anke af skifterettens dom. Den 22. august 1986 foretog toldvæsenet udlæg for momsrestancen i livsforsikringssummen, der fortsat befandt sig hos kurator. Antaget, at der efter principperne i forsikringsaftalelovens § 116 og retsplejelovens § 513, stk. 1 under de foreliggende omstændigheder ikke kunne gøres udlæg i livsforsikringssummen, som endnu ikke kunne anses udbetalt til D.

Retsplejelovens § 513, stk. 1, fastsætter følgende:

»Udlæg kan ikke foretages i erstatning for invaliditet eller tab af forsørger eller i godtgørelse i forbindelse hermed, hvis beløbet tilkommer skadelidte eller den, som har mistet en forsørger. Er beløbet udbetalt, kan udlæg dog ske, medmindre summen ved indsættelse på særskilt konto i bank eller sparekasse eller på anden

Kapitel 4 Ikrafttræden m.v.

måde er holdt klart adskilt fra skyldnerens øvrige formue. Tilsvarende gælder om renter og udbytte af kapitalen.«

Bestemmelsen i retsplejelovens § 513, stk. 1, der kom ind i loven i 1976, er bl.a. omtalt af *Jens Anker Andersen*: Tvangsfuldbyrdelse (3. udg. 1997) s. 205, *Jørgen Jochimsen* i Kommenteret Retsplejelov II (8. udg. 2008) s. 213 ff og *Ivan Sørensen*: Forsikringsaftaleloven (2000) s. 291. Der har i de senere år været flere afgørelser om rækkevidden af kreditorenes udlægsmuligheder. Afgørelsen refereret i *U 1999.298 V (FED 1998.1557 V)* gav en begunstiget ægtefælle medhold i, at to gruppelivsforsikringer var udlægsbeskyttede efter en analogi af § 513, stk. 1.

U 1999.298 V (FED 1998.1557 V): R havde i forbindelse med sin ægtefælles død fået udbetalt 2 gruppelivsforsikringer, som blev indsat på en separat konto. En kreditor fremsatte begæring om foretagelse af udlæg i indeståendet. Det blev lagt til grund, at R og hans afdøde ægtefælle i nogenlunde ligeligt omfang havde bidraget til familiens underhold, således at de gensidigt såvel retligt som faktisk havde været forsørgere over for hinanden. Forsikringsudbetalingerne skulle kompensere for den mistede forsørgelse, og behovet for kreditorbeskyttelse var herefter det samme som for forsørgertabserstatning, der er direkte omfattet af retsplejelovens § 513, stk. 1. I hvert fald under de foreliggende omstændigheder måtte forsikringssummerne i medfør af en analogi af retsplejelovens § 513, stk. 1, anses for udlægsbeskyttede. Da beløbene var holdt klart adskilt fra R's øvrige formue, kunne der ikke foretages udlæg i kontoens indestående.

En dommer ville under hensyn til bestemmelsens forhistorie og sammenhængen med § 512, stk. 3, stadfæste fogedrettens udlæg. Afgørelsen – der vedrører gruppelivsforsikringer – er konkret begrundet, og den kan ikke tages til indtægt for, at kapital- eller ratepension generelt kan henføres til § 513, stk. 1, selv om betingelserne med hensyn til adskillelse i øvrigt er opfyldt. Se nu også *U 2001.2372 H* og *FED 2002.40 Ø*.

U 2001.2372 H: Boet efter en gift kvinde, der efterlod en række livsforsikringer med manden som begunstiget, begærede udlæg i summerne, indsat på særskilte konti, da manden havde en betydelig gæld til hustruen. Landsrettens flertal og Højesteret udtalte, at retsplejelovens § 513, stk. 1, ikke kan udstrækkes til generelt at omfatte forsikringssummer, der udbetales i anledning af en ægtefælles død, og at der ikke forelå konkrete omstændigheder, der kunne begrunde udlægsfritagelse.

FED 2002.40 Ø: Nogle private livsforsikringer, udbetalt ved ægtefælles død, var ikke udlægsbeskyttet.

§16 *Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan med undtagelse af §§ 14 og 15 ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.*

Lovtidende 1995/96, tillæg A, sp. 3344.

1. Efter § 16 gælder loven ikke på Færøerne og Grønland, men den kan sættes i kraft for disse landsdele.

Dette gælder dog ikke § 14 (ændring af pensionsbeskatningsloven) og § 15 (ændring af retsplejeloven). Begrundelsen for at undtage disse bestemmelser må ligge i, at pensionsbeskatningsloven og retsplejeloven ikke finder anvendelse på Færøerne og Grønland.

Bilag 1

Forsikring & Pension
Att. Lene Harkes
Forsikringens Hus
Amaliegade 10
1256 København K

JUSTITSMINISTERIET
Lovafdelingen

Dato: 12. maj 2008
Kontor: Lovteknikkontoret
Sagsbeh: Jens Teilberg Sønder-
gaard
Sagsnr.: 2007-7700-0085
Dok.: JTS41213

1. Ved brev af 29. november 2007 har Forsikring & Pension og Finansrådet rettet en fælles henvendelse til Justitsministeriet vedrørende overgangsreglerne i § 10 i lov nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af forsikringsaftaleloven og forskellige andre love (Begunstigelser i forsikringsordninger og ændringer som følge af arveloven m.v.).

Ved lovens §§ 1 og 2 blev der foretaget en række ændringer i forsikringsaftalelovens og pensionsopsparelovens regler om begunstigelsesindsættelser. Loven indebærer bl.a. en udvidelse af adgangen til ved dom helt eller delvist at tilsidesætte indsættelsen af en begunstiget i en forsikrings- eller pensionsordning, jf. forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparelovens § 4. Samtidig får forsikringsselskaber og pengeinstitutter pligt til at underrette skifteretten om begunstigelsesindsættelsen, jf. forsikringsaftalelovens § 102, stk. 3, og pensionsopsparelovens § 2, stk. 3. Desuden bliver visse grupper af ugifte samlevende ved loven udtrykkeligt omfattet af standardbegunstigelsesklausulen "nærmeste pårørende", jf. forsikringsaftalelovens § 105 a og pensionsopsparelovens § 5 a. Reglerne trådte i kraft den 1. januar 2008, jf. lovens § 9.

2. Forsikring & Pension og Finansrådet anmoder i henvendelsen om Justitsministeriets vurdering af, om en overførsel af en forsikrings- eller pensionsordning til et andet selskab eller institut indebærer, at der foretages en ny begunstigelsesindsættelse, der bliver omfattet af de nye regler herom, jf. nærmere pkt. 3 nedenfor. Der anmodes endvidere om en vurdering af, om ændringer i forsikrings- eller pensionsordningen må anses for en ny begunstigelsesindsættelse omfattet af de nye regler, jf. nærmere pkt. 4 nedenfor. Desuden anmodes der om Justitsministeriets vurdering af, i hvilket omfang ændringer i forsikringstagerens eller pensionskun-

Slotsholmsgade 10
1216 København K.

Telefon 7226 8400
Telefax 3393 3510

www.justitsministeriet.dk
jm@jm.dk

Bilag 1

dens civilstand, der indtræder efter lovens ikrafttræden, indebærer, at en begunstigesindsættelse bliver omfattet af de nye regler, herunder af reglerne om selskabets og pengeinstituttets underretningspligt til skifteretten, jf. nærmere pkt. 5 nedenfor.

Forsikring & Pension har endelig telefonisk anmodet Justitsministeriet om at overveje at ændre overgangsreglerne i lovens § 10, stk. 2, således at den nye udformning af standardbegunstigelsesklasulen "nærmeste pårørende" efter en overgangsperiode kommer til at gælde for alle begunstigesindsættelser, uanset hvornår indsættelsen er foretaget. Dette spørgsmål er nærmere behandlet i pkt. 6 nedenfor.

3. Forsikring & Pension og Finansrådet har som anført anmodet om Justitsministeriets vurdering af, om en overførsel af en forsikrings- eller pensionsordning til et andet selskab eller institut indebærer, at der foretages en ny begunstigesindsættelse, der bliver omfattet af de nye regler herom.

Forsikringsaftalelovens § 104, stk. 1, som affattet ved § 1, nr. 3, i lov nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af forsikringsaftaleloven og forskellige andre love (Begunstigelser i forsikringsordninger og ændringer som følge af arveloven m.v.) har følgende ordlyd:

"§ 104. Hvis indsættelse af en begunstiget må anses for urimelig over for forsikringstagerens ægtefælle eller en livsarving, kan det ved dom bestemmes, at forsikringssummen helt eller delvis skal tilfalde ægtefællen eller en livsarving i stedet for den begunstigede. Beløbet kan ikke overstige, hvad der ville være tilfaldet den pågældende som boslod og tvangsarv, jf. arvelovens § 5, § 10 og § 11, stk. 2, hvis forsikringssummen i stedet var tilfaldet forsikringstagerens solvente bo.

Stk. 2. Ved afgørelse efter stk. 1 skal der navnlig lægges vægt på

- 1) baggrunden for indsættelsen af den begunstigede
- 2) ægtefællens, en livsarving og den begunstigedes økonomiske behov og
- 3) omstændighederne i øvrigt."

Overgangsbestemmelsen i lovens § 10, stk. 1, har følgende ordlyd:

"§ 10

Stk. 1. Lov om forsikringsaftaler § 102, stk. 3, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 1, lov om forsikringsaftaler § 104, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 3, lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopspa-

ring i pengeinstitutter § 2, stk. 3, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 1, og lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter § 4, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 3, finder ikke anvendelse på en begunstigelsesindsættelse, der er foretaget før lovens ikrafttræden, hvis

1) indsættelsen er uigenkaldelig eller

2) den begunstigede er forsikringstagerens eller kontohaverens tvangsarving.”

Bestemmelsen indebærer, at den nyaffattede bestemmelse i § 104 om adgang til helt eller delvist at tilsidesætte en begunstigelse, der må anses for urimelig, ikke skal anvendes i forhold til uigenkaldelige begunstigelsesindsættelser og indsættelser af tvangsarvinger, der er foretaget før lovens ikrafttræden. I andre tilfælde, og uanset hvornår begunstigelsesindsættelsen er foretaget, vil den nye bestemmelse i § 104 finde anvendelse.

I lovforslagets bemærkninger til § 10, stk. 1 (lovforslag nr. L 101, Folketingsåret 2006-07, s. 30) har Justitsministeriet anført følgende om baggrunden for overgangsreglen:

”Begrundelsen for disse ikrafttrædelsesbestemmelser er, at den begunstigede kan have ydet betaling for opnåelsen af en uigenkaldelig begunstigelse, og at den begunstigede derfor kan have fået en berettiget forventning om at få forsikringssummen udbetalt ved forsikringsbegivenhedens indtræden. En regulering efter forslaget til forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparingslovens § 4 ville i denne situation formentlig indebære et indgreb i velerhvervede rettigheder. Tilsvarende gør sig gældende i den situation, hvor en tvangsarving før lovens ikrafttræden er blevet indsat som begunstiget, fordi en sådan indsættelse efter de gældende bestemmelser i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2, ikke kan reguleres.”

Justitsministeriet har under behandlingen af lovforslaget kommenteret en henvendelse fra Forsikring & Pension om uigenkaldeligt begunstigedes retsstilling i forbindelse med overførsel af en forsikrings- eller pensionsordning til et andet selskab eller institut, jf. besvarelse af spørgsmål nr. 6 vedrørende lovforslag nr. L 101, Folketingsåret 2006-07. Justitsministeriet har i besvarelsen anført følgende:

”Det følger af forsikringsaftalelovens § 108, stk. 2, at en forsikringstager, der har foretaget en uigenkaldelig begunstigelsesindsættelse, også anses for at have fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at rå-

Bilag 1

de således over forsikringen, at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes.

Efter Justitsministeriets opfattelse indebærer denne bestemmelse sammenholdt med ikrafttrædelsesbestemmelsen i lovforslagets § 10, stk. 1, at en ændring af ordningen eller en overførsel til et andet pensionsinstitut, der kan ske uden den begunstigedes samtykke, ikke vil være omfattet af de nye regler. Der er således ikke tale om en ny begunstigelsesindsættelse i disse tilfælde.”

Som det fremgår af denne besvarelse, er det – for så vidt angår indsættelse af uigenkaldeligt begunstigede – Justitsministeriets opfattelse, at § 10, stk. 1, sammenholdt med forsikringsaftalelovens § 108, stk. 2, indebærer, at en overførsel af en forsikrings- eller pensionsordning til et andet selskab eller institut ikke vil medføre, at ordningen omfattes af de nye regler, såfremt overførslen kan ske uden den begunstigedes samtykke.

Det tilføjes, at der ikke ved lov nr. 516 af 6. juni 2007 er taget stilling til, i hvilket omfang en overførsel til et andet selskab eller institut kan ske uden den uigenkaldeligt begunstigedes samtykke. I hvilket omfang en overførsel kan ske uden samtykke, vil afhænge af forsikringsaftalelovens § 108, stk. 2, samt af almindelige aftaleretlige regler og principper.

For så vidt angår (genkaldelig) indsættelse af tvangsarvinger, er det Justitsministeriets opfattelse, at det i relation til den omtalte overgangsregel må anses for en ny begunstigelse, hvis en forsikrings- eller pensionsordning bliver overført til et andet selskab eller institut, således at der foreligger en ny aftale. I denne situation vil begunstigelsesindsættelsen således efter Justitsministeriets opfattelse skulle bedømmes efter de nye regler om regulering i forsikringsaftalelovens § 104.

Forsikring & Pension og Finansrådet anfører i sin henvendelse, at en begunstigelsesindsættelse, der på grund af en overførsel til et nyt selskab eller institut skal behandles efter de nye regler, ikke bør kunne anses som urimelig og dermed ikke bør kunne tilsidesættes i medfør af den nyaffattede § 104.

Hertil skal Justitsministeriet bemærke, at det følger af § 104, stk. 1, at en begunstigelsesindsættelse helt eller delvis kan tilsidesættes ved dom, hvis indsættelsen er urimelig i forhold til ægtefællen eller en livsarving. Ved afgørelsen af, om der skal ske tilsidesættelse, skal navnlig lægges vægt på baggrunden for indsættelsen af den begunstigede, ægtefællens, en

livsarvings og den begunstigedes økonomiske behov og omstændighederne i øvrigt, jf. § 104, stk. 2. Det må efter Justitsministeriets opfattelse være op til domstolene i givet fald at tage stilling til, om det i en samlet rimelighedsvurdering efter § 104 også kan indgå som et relevant hensyn, at en begunstivelse i første omgang er indsat før den 1. januar 2008.

Det, der er anført ovenfor om forsikringsaftalelovens § 104, gør sig efter Justitsministeriets opfattelse tilsvarende gældende i forhold til pensionsopsparingslovens § 4, som indsat ved § 2, nr. 3, i lov nr. 516 af 6. juni 2007.

4. Forsikring & Pension og Finansrådet anfører i henvendelsen endvidere, at alene ændringer i begunstigelsesindsættelsen bør føre til, at de nye regler om regulering i forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparingslovens § 4 skal anvendes også på uigenkaldelige begunstigelser og begunstigelser af tvangsarvinger. Andre ændringer i forsikrings- eller pensionsaftalen bør derimod ikke føre til, at de nye regler skal anvendes.

Justitsministeriet er enig i, at ændringer i aftalegrundlaget, der vedrører andre forhold end begunstigelsen, ikke vil indebære, at de nye regler skal anvendes. Dette følger af, at overgangsreglen i § 10, stk. 1, i lov nr. 516 af 6. juni 2007 knytter retsvirkninger til tidspunktet for begunstigelsesindsættelsen og ikke til andre ændringer i aftalegrundlaget.

I henvendelsen anfører Forsikring & Pension og Finansrådet også, at det ikke bør anses for en ny eller ændret begunstigelsesindsættelse i forhold til en uigenkaldeligt begunstiget, hvis en forsikringstager tilbagekalder en genkaldelig begunstigelsesindsættelse af en anden begunstiget i den samme ordning.

Justitsministeriet kan tiltræde denne forståelse af overgangsreglen i § 10, stk. 1, jf. herved også den ovenfor under pkt. 3 omtalte bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 108, stk. 2.

5. For så vidt angår spørgsmålet, om ændringer i forsikringstagerens civilstand medfører, at en begunstivelse bliver omfattet af de nye regler om begunstigelsesindsættelser, anfører Forsikring & Pension og Finansrådet i henvendelsen, at alene forsikringstagerens "aktive" handlinger (f.eks. skilsmisse) bør kunne føre til, at en begunstivelse bliver omfattet af de nye regler. Det forhold, at en ægtefælle afgår ved døden med den virkning, at et barn bliver begunstiget som "nærmest pårørende", bør der-

Bilag 1

imod ikke bevirke, at forsikrings- eller pensionsordningen blive omfattet af de nye regler.

I lovforslagets bemærkninger til § 10, stk. 1 (lovforslag nr. L 101, Folketingsåret 2006-07, s. 30-31) anføres følgende om betydningen af ændringer i forsikringstagerens civilstand:

”Det kan i visse tilfælde give anledning til tvivl, om en begunstigelsesindsættelse er omfattet af den gamle eller den nye regel. Hvis f.eks. »min ægtefælle« er indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, som forsikringstageren levede sammen med på dødstidspunktet, der er indsat. Hvis ægteskabet først er indgået efter de nye reglers ikrafttræden, jf. § 3, f.eks. fordi forsikringstageren er blevet skilt fra sin tidligere ægtefælle, der gav anledning til indsættelsen, vil ægtefællen være omfattet af den nye regel i § 104, også selvom der ikke fra forsikringstagerens side har været behov for at foretage noget i forhold til selskabet.

Hvis forsikringstageren på indsættelsestidspunktet er gift, får et barn og senere bliver skilt, vil barnet blive »nærmeste pårørende«. Hvis barnets status som »nærmeste pårørende« er opnået efter lovens ikrafttræden, skal de nye regler anvendes. I modsat fald skal de hidtidige regler anvendes.”

De eksempler, der er angivet i lovforslagets bemærkninger, kan efter Justitsministeriets opfattelse ikke føre til, at der skal skelnes mellem situationer, hvor en ændring i forsikringstagerens eller pensionsopsparerens civilstand skyldes dennes aktive handlinger, og situationer, hvor dette ikke er tilfældet.

Det bemærkes i den forbindelse, at ordlyden af overgangsreglen i § 10, stk. 1, ikke angiver, at der skal foretages en sådan skelnen. Endvidere taler reglens baggrund ikke for en sådan forståelse af bestemmelsen, hvor der skelnes mellem aktive handlinger og andre tilfælde. Baggrunden for overgangsreglen i § 10, stk. 1, er således at tilgodese den begunstigedes berettigede forventning om at få forsikringssummen udbetalt ved forsikringsbegivenhedens indtræden, idet begunstigelser til fordel for de omfattede persongrupper ikke kunne tilsidesættes efter de tidligere gældende regler, jf. pkt. 3 ovenfor. Dette hensyn gør sig ikke gældende for en person, der bliver begunstiget efter lovens ikrafttræden, uanset hvordan begunstigelsen er opstået.

For forsikrings- og pensionsaftaler, der omfattes af de nye regler, gælder bl.a. underretningspligten efter forsikringsaftalelovens § 102, stk. 3, og

pensionsopsparingslovens § 2, stk. 3. Ifølge disse bestemmelser skal selskabet eller instituttet senest samtidig med underretning af den begunstigede om forsikringsbegivenhedens indtræden underrette den skifteret, der behandler forsikringstagerens dødsbo, om begunstigelsesindsættelsen, forsikringssummens størrelse, samt om hvorvidt udbetaling er sket.

Forsikring & Pension og Finansrådet anfører, at det i vidt omfang vil være praktisk umuligt for forsikringsselskaber og pengeinstitutter at overholde underretningspligten for så vidt angår begunstigelser, som er indsat før lovens ikrafttræden, men hvor der efter den 1. januar 2008 indtræder ændringer i forsikringstagerens civilstand.

Det skal hertil bemærkes, at underretningspligten efter Justitsministeriets opfattelse må forstås med den naturlige begrænsning, at den ikke kan omfatte forhold, som et selskab eller institut ikke kender eller burde kende til.

6. Forsikring & Pension har telefonisk over for Justitsministeriet givet udtryk for, at overgangsreglerne i relation til den nye udformning af fortolkningsreglen om "nærmeste pårørende" har givet anledning til tvivl.

Det fremgår af forsikringsaftalelovens § 105 a, som indsat ved § 1, nr. 5, i lov nr. 516 af 6. juni 2007, at visse grupper af ugifte samlevende fremover er omfattet af standardbegunstigelsesklausulen "nærmeste pårørende". Bestemmelsen har følgende ordlyd:

"§ 105 a. Medmindre andet fremgår af omstændighederne, anses som nærmeste pårørende forsikringstagerens ægtefælle, en samlever, der opfylder kravene i stk. 2, børn eller arvinger i nævnte rækkefølge.

Stk. 2. For at være omfattet af stk. 1 skal en samlever leve sammen med forsikringstageren på fælles bopæl og

1) vente, have eller have haft et barn sammen med forsikringstageren eller

2) have levet sammen med forsikringstageren i et ægteskabslignende forhold på den fælles bopæl i de sidste 2 år før dødsfaldet.

Stk. 3. En fælles bopæl som nævnt i stk. 2 anses ikke for ophørt ved midlertidigt ophold i anden bolig eller ved ophold i institution."

Det følger af § 10, stk. 2, i lov nr. 516 af 6. juni 2007, at den nye regel i forsikringsaftalelovens § 105 a finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter lovens ikrafttræden. I lovforslagets bemærk-

Bilag 1

ninger til § 10, stk. 2, (lovforslag nr. L 101, Folketingsåret 2006-07, s. 31) anføres følgende om overgangsreglen:

”Stk. 2 indebærer, at udvidelsen af definitionen af nærmeste pårørende i forslagene til forsikringsaftalelovens §§ 105 a og 105 b samt pensionsopsparingslovens §§ 5 a og 5 b til også at omfatte visse grupper af ugifte samlevende alene finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter lovens ikrafttræden.

Baggrunden herfor er, at en ugift person i et fast samlivsforhold, som har et barn f.eks. fra et tidligere ægteskab, må antages som hovedregel at gå ud fra, at barnet er »nærmeste pårørende«. Ønskes en tidligere begunstigelsesindsættelse efter standardklausulen »nærmeste pårørende« ændret, således at den med sikkerhed omfatter samleveren, må dette meddeles til forsikringsselskabet eller pengeinstituttet i overensstemmelse med forsikringsaftalelovens § 102 eller pensionsopsparingslovens § 2.

En indsættelse af en begunstiget må anses for foretaget på det tidspunkt, hvor meddelelsen om indsættelsen er kommet frem til selskabet eller pengeinstituttet.”

Forsikring & Pension har over for Justitsministeriet givet udtryk for, at det bør overvejes at etablere en overgangsordning svarende til de regler, der blev indført ved den nye forældelseslov (lov nr. 522 af 6. juni 2007), der trådte i kraft den 1. januar 2008.

Overgangsbestemmelsen i forældelseslovens § 30, stk. 1, har følgende ordlyd:

”§ 30. Loven finder anvendelse også på tidligere stiftede fordringer, som ikke inden ikrafttrædelsesdagen er forældet efter de hidtil gældende regler, jf. dog stk. 2 og 4. Forældelse indtræder dog tidligst den 1. januar 2011, medmindre fordringen inden dette tidspunkt ville være forældet såvel efter denne lovs bestemmelser som efter de hidtil gældende bestemmelser. I det sidstnævnte tilfælde anvendes det seneste tidspunkt for forældelsens indtræden.”

Forsikring & Pension har således givet udtryk for, at det bør overvejes at lade en begunstigelsesindsættelse foretaget før den 1. januar 2008 være automatisk omfattet af fortolkningsreglen i § 105 a, når der er gået 2 år fra lovens ikrafttræden, mens begunstigelsesindsættelsen i de første 2 år efter lovens ikrafttræden må fortolkes i overensstemmelse med de hidtidige fortolkningsregler.

Hertil skal Justitsministeriet bemærke følgende:

Indsættelsen af forsikringsaftalelovens § 105 a indebærer som nævnt, at visse grupper af ugifte samlevende fremover bliver omfattet af standardbegunstigelsesklausulen "nærmeste pårørende". Reglen bevirker således en udvidelse af kredsen af mulige begunstigede. For så vidt angår begunstigelsesindsættelser, der er foretaget på et tidspunkt, hvor ugifte samlevende ikke var omfattet af kredsen af "nærmest pårørende", er det Justitsministeriets opfattelse, at en sådan udvidelse af kredsen af begunstigede alene bør ske, hvis forsikringstageren tilkendegiver et udtrykkeligt ønske herom. Forsikringsaftalen bør derimod efter Justitsministeriets opfattelse ikke kunne blive omfattet af den nyaffattede § 105 a ved passivitet.

Det bemærkes i den forbindelse, at en forsikringstager til enhver tid ved en underretning til selskabet kan ændre en begunstigelsesindsættelse foretaget før den 1. januar 2008, således at en ugift samlever bliver inddraget under standardbegunstigelsesklausulen "nærmeste pårørende".

Justitsministeriet finder på den baggrund ikke, at der for så vidt angår de nye regler om begunstigelsesindsættelser bør indføres en overgangsordning svarende til det omtalte princip i overgangsordningen efter forældelsesloven.

Det, der er anført ovenfor om forsikringsaftalelovens § 105 a, gør sig efter Justitsministeriets opfattelse tilsvarende gældende i forhold til pensionsopsparingslovens § 5 a, som indsat ved § 2, nr. 5, i lov nr. 516 af 6. juni 2007.

7. Det bemærkes, at den endelige afgørelse af de fortolkningsmæssige spørgsmål, som er rejst i henvendelsen fra Forsikring & Pension og Finansrådet, hører under domstolene.

Justitsministeriet skal i øvrigt beklage den sene besvarelse af henvendelsen.

Dette brev er ligeledes sendt til Finansrådet.

Med venlig hilsen

Torben Jensen

Litteraturfortegnelse

Göran Almgren: Om förfogan över livsförsäkring (1956)

Eigil Lego Andersen: Gavebegrebet (1988)

Ernst Andersen: Arveret (1967)

Ingrid Lund-Andersen m.fl.: Familieret (5. udg. 2003)

Lennart Lyngge Andersen og Lisbeth Faurdal 2005: Hvem får mine pensionsmidler, hvis jeg dør – Et debatoplæg (T:FA 2005 s. 183 ff)

Lennart Lyngge Andersen og Lisbeth Faurdal 2006: Arvelovsudvalgets forslag til ændrede begunstigelsesregler i personforsikring og pensionsopsparing (T:FA 2006 s. 267 ff)

Lennart Lyngge Andersen og Lisbeth Faurdal 2007: Hvornår gælder de nye begunstigelsesregler? (T:FA 2007 s. 505 ff)

Lennart Lyngge Andersen og Lisbeth Faurdal 2008: Pensionsarveret – nogle bemærkninger om forsikringsaftalelovens § 104 (pensionsopsparingslovens § 4) (T:FA 2008 s. 423 ff)

Lennart Lyngge Andersen og Palle Bo Madsen: Aftaler og mellemænd (5. udg. 2006)

Lennart Lyngge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen: Begunstigelser i dansk og norsk ret (Ånd og Rett. Festskrift til Birger Stuevold Lassen (1997) s. 23 ff.)

Lennart Lyngge Andersen: Aftaleloven med kommentarer (5. udg. 2008)

Ole Andreasen m.fl.: Pensionsbeskatningsloven (2. udg. 2002)

Søren Bach: Inddragelse af indbetalinger på pensionskonti i pengeinstitutter under konkursmassen (Juristen 1997 s. 74 ff)

Litteraturfortegnelse

A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen: Lov om forsikringsaftaler (2. udg. 1952-54)

Betænkning nr. 419/1966 om beskatningen af pensionsordninger m.v.

Betænkning V nr. 501/1968 om Opsparing og kapitalforsikring i pensionsøjemed

Betænkning nr. 957/1982 om gældssanering

Betænkning nr. 1293/1995 om fraskiltes pensionsret

Betænkning nr. 1466/2005 om Ægtefællers pensionsrettigheder. Behandling på skifte

Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v.

O. A. Borum og Jørgen Trolle: Lov om Borteblevne med kommentarer (1946)

O. A. Borum, Stig Juul og Otto Schlegel: Båndlæggelsesinstituttet i dansk ret (1958)

Hans Jacob Bull (red.): Ny forsikringsavtalelovgivning: Et FAL fremover (1990)

Svend Danielsen: Arveloven med kommentarer (5. udg. 2005)

Henrik Dam m.fl.: Skatteret – Arv og gave (2000)

Udkast til Lov om Forsikringsaftaler med tilhørende Bemærkninger (1925)

Merete Helle Hansen: Pensionsordninger til fordel for samlevende – og andre pårørende (TfS 1999,1218)

Moritz Hansen: Skattebegunstigede pensionsordninger (1972)

J. O. Engholm Jacobsen: Boafgiftsloven (1998)

Preben Lyngsø: Dansk Forsikringsret (7. udg. 1994), 8. udg. 2003 ved Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard

Preben Lyngsø: Forsikringsaftaleloven med kommentarer (4. udg. 1992)

C.C. Munksgaard Nielsen: Fal's begunstigelsesregler i kritisk belysning (FEST I (2000) s. 121 ff

C.C. Munksgaard Nielsen: Begunstigelsesinstituttet (2002)

C.C. Munksgaard Nielsen: Uigenkaldelige begunstigelser, retsgrundlag (Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard (2003) s. 817 ff.

Linda Nielsen: Familieformueretten (1993)

NOU 1983:56 Lov om avtaler om personforsikring

Irene Nørgaard: Arveret (5. udg. 2008)

Irene Nørgaard: Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af særejereformen i 1990 – særligt om ægtefællers indbyrdes aftalemuligheder (2001)

Jørgen Nørgaard: Indsættelse af en begunstiget og dennes stilling over for trediemand (Studenterafhandling til Ugeskrift for Retsvæsen, 1967 s. 179 ff.)

Poul Olsen: Opsparing i pensionsøjemed (1971)

Poul Olsen: Pensionsbeskatningsloven m.v. (1990)

Rapport om pensionsrettigheders bevarelse ved separation og skilsmisse (1988 og 1990)

Festskrift til Laurits Ringgård (1989)

Knut S. Selmer: Oppnevneelse av begunstiget i livsforsikring (Nordisk Gjengklang. Festskrift til Carl Jacob Arnholm (1969) s. 741 ff)

Knut S. Selmer: Forsikringsavtaleloven med forarbeider (1990)

Michael Serup: Generationsskifte Omstrukturering (2. udg. 2004)

Ivan Sørensen: Den private Syge- og Ulykkeforsikring (2. udg. 2004)

Ivan Sørensen: Forsikringsret (4. udg. 2005)

Ivan Sørensen: Forsikringsaftaleloven med kommentarer (2000)

Litteraturfortegnelse

Frederik Teisen: Gruppelivsrepræsentantens stilling ved gruppelivsforsikring (Juristen 1968 s. 38 ff)

Jørgen Trolle: Om fortolkningen af begunstigelsesklausuler, jfr. forsikringsaftalelovens § 105 (Festskrift til O.A. Borum (1964) s. 531 ff)

Henry Ussing: Aftaler (3. udg. 1950)

Henry Ussing: Enkelte kontrakter (2. udg. 1946)

Vibeke Vindeløv, Ingrid Lund-Andersen og Linda Nielsen: Retsstillingen for ugifte samlevende (1988)

Erik Werlauff: Arv og skifte (6. udg. 2007)

Afgørelsesregister

U 1942.816 V: 48, 81	U 1981.908 Ø: 81
U 1947.353 Ø: 45	Utrykt dom af 20. oktober 1981 (Civilretten i Silkeborg): 44
U 1948.469 H: 48, 81	U 1982.195 V: 79, 85
U 1954.462 H: 62	NJA 1982.390 Sv.H: 61
U 1956.391 Ø: 79	U 1983.121 H: 46
U 1957.738 H: 80	U 1983.774 V: 56, 78, 89
Utrykt kendelse af 11. januar 1961 (Københavns Amts Nordre Birks skifteret): 43	U 1984.219 Ø: 85, 99, 100
U 1962.59 H: 67, 78 f, 88, 94	U 1985.676 V: 85
U 1967.889 Ø: 99, 108	U 1985.791 V: 115
U 1968.613 B: 79, 84	U 1986.364 V: 30, 109
U 1971.328 V: 129	U 1986.584 V: 46
U 1973.375 Ø: 46	U 1986.758 H: 57 f, 61, 87, 94
U 1974.836 Ø: 94, 100	Utrykt dom af 18. december 1986 (Civilretten i Kolding): 44
NJA 1976.24 Sv.H: 61	U 1987.407 Ø: 129
U 1976.716 B: 85	TfS 1989, nr. 361 Skd: 39
U 1977.118 H: 59	TfS 1990, nr. 18 B: 44
U 1979.499 H: 46	U 1992.517 A: 74, 100
U 1980.436 V: 38	U 1992.545 Ø: 44 f
NRT 1980.1145 No.H: 49	TfS 1993, nr. 461 T og S: 95

Afgørelsesregister

U 1993.954 V: 61, 93	FED 1999.1936 Ø: 57
U 1993.959 Ø: 55, 61	T:FA 2000.129 Ø: 57
FED 1994.43 V: 48, 81	U 2000.709 Ø: 57
U 1994.309 V: 48, 81	Forsikringsankenævnets kendelse af 11. september 2000: 77
FED 1994.1140 A: 80	Forsikringsankenævnets kendelse af 4. december 2000: 62
FED 1994.1177 A: 87	FED 2001.3 V: 86
FED 1994.1377 V: 75	FED 2001.10 V: 86
U 1995.17 H: 57 f	T:FA 2001.204 V: 46
U 1995.240 V: 75	T:FA 2001.205 V: 86
FED 1995.1168 Ø: 89	T:FA 2001.274 V: 86
FED 1995.1559 A: 40	FED 2001.415 V: 62
FED 1996.1685 A: 42	U 2001.739 Ø: 115 f
FED 1997.500 V: 115	U 2001.1914 V: 115 f
U 1997.1096 V: 115	U 2001.2372 H: 130
T:FA 1998.50 Ø: 42	FED 2002.22 Ø: 48
U 1998.169 Ø: 42, 99	FED 2002.40 Ø: 130
T:FA 1998.446 Ø: 55 f, 83, 85	T:FA 2002.192 Ø: 48
TfS 1998, nr. 613 Skd.: 43	T:FA 2002.287 Ø: 86
U 1998.799 H: 23, 38, 79, 83, 88, 94	T:FA 2002.480 Ø: 86, 127
FED 1998.1557 V: 130	Forsikringsankenævnets kendelse af 2. september 2002: 41
U 1998.1715 V: 57, 83	FED 2002.1445 Ø: 87
U 1999.298 V: 130	U 2002.1849 H: 57
Forsikringsankenævnets kendelse af 25. maj 1999: 75	

Afgørelsesregister

T:FA 2003.2376 V: 19, 36	T:FA 2006.62 Ø: 61 f
U 2003.2576 V: 103	U 2006.1658 V: 99 f
T:FA 2004:50 V: 19, 36	U 2006.2147 V: 94
Forsikringsankenævnets kendelse af 10. maj 2004: 90	T:FA 2007.539/1 H: 94
T:FA 2005.32 Ø: 83, 87	U 2007.2342 H: 115 f
T:FA 2005.55 Ø: 95	U 2007.2815 H: 23, 83, 94
U 2005.94 Ø: 83, 87	Utrykt kendelse af 25. juni 2008, Vestre Landsret: 110
U 2005.2099 H: 113 f, 116	Utrykt VLD af 20. oktober 2008 (8. afd. B 1557-07): 120

Stikordsregister

A

Anbringelse af pensionsmidler 31
afkald (på begunstigelse) 42
anvendelsesområde, lovens 29 f,
121 ff
arbejdsgiverordning 30 f, 40, 114
arveloven 23, 52, 65 ff, 87 f
arveretsforbrydelse 46, 49
arvinger 49, 62, 89, 99

B

Begravelse 65, 77
begunstigelse
- begreb 35 ff
- den begunstiges død 98 f
- formkrav 52 ff
- fysiske personer 36, 89
- genkaldelighed 36, 39 f, 46
- navns nævnelse 33, 39, 83, 95,
127
- posthume 58 f
- testamente 55 f, 62
- tilbagekaldelse 47 f, 52 f
boafgift 42
bopælskrav 91 ff, 125 f
borteblevne 78
boslod 65
born 33, 65 ff, 87 f, 91 ff
båndlæggelse: 52, 63 f

C

Condictio Indebiti 78

D

Diskvalifikation 46, 49, 88
dødsboet 37, 42 f, 96 f, 99

E

Effektiv betaling 43 f

F

Forsikringsaftaleloven
- forholdet til 21 f, 66, 75, 113
Finansrådet 109
formålsbinding 30, 67, 110
forsørgelseselementet 36, 67
fortolkningsregler 46, 81 ff
forældelse 89, 93

G

God skik-bekendtgørelsen 53
gruppelivsforsikring 38, 40
gruppelivsrepræsentanten 38, 40
gældssanering 110 f

I

Ikrafttræden 117 ff
indekskontrakter/indekskonti 29 f
indsigelsesret 36 f, 40, 51, 65 ff, 98

K

Kapitalpension

- gældssanering 110 f
- karakteristik 29 ff
- lovgrundlag 30 f
- modregning i 43 f, 110
- normal udbetaling 31, 107 f
- ophævelse i utide 31, 37, 45, 103 f, 110

konkurs 111 ff

- kreditorforfølgning 29, 37, 109 f, 128 f

L

Legitimation 65, 73

livsarvinger 65 ff

M

Modregning 43 f, 110

N

- Navns nævnelse 33, 83, 95, 127
- norsk forsikringsaftalelov 41, 49, 55, 66 f
- “nærmeste pårørende” 23, 32, 38 f, 46, 53, 73, 82 ff, 89, 91 ff, 96 f
- nødtestamente 58 f

O

Omstødelse 111 ff

overgangsregler 25, 55, 117 f

P

Pantsætning 33, 106

papirløst ægteskab, se samlevende

pengeinstitut 29, 33, 40

Pengeinstitutankenævnet 41

pensionsbeskatningsloven 20, 22, 29 ff, 33, 121 ff

pensionsrådgivning 40 ff

posthume begunstigelser 58 ff

private ordninger 30 f

R

Ratepension (se også

- kapitalpension) 29, 31 f, 39, 107 f

registreret partnerskab 83, 124

retsplejeloven 110, 128 f

rådgivning 40 ff

S

Samlevende/samlever 20, 23, 32, 39, 67, 79 f, 84 f, 91 ff, 120, 124

samlevers livsarvinger 32, 39, 88

selvpensioneringskonti 29 f, 109

separation/skilsmisse 18 f, 36, 49, 83, 103

skattebegunstigelse 20, 22, 29, 66, 82, 121 ff

skifte 41

skifteret

- underretning af 35, 50 f

standardbegunstigelse 23, 38 f, 46, 53, 56, 82 ff, 91

stedbørn 87 f, 95, 122

stedbørns livsarvinger 87 f, 95, 122

særeje 52, 62 f

søskende 89

Stikordsregister

T

Testamente 55 f, 62, 89
tilvækstret 99
tvangsarvelod 66
tvangsarvinger 49, 65 ff, 78 ff, 83

U

Udlæg 110, 128 f
udlægsbeskyttelse 128 f
uigenkaldelighed 36 f, 47 f, 52,
78, 81, 104 ff
- betingelser, tidsbegrænsning 49
“ulovlig” begunstigelses-
indsættelse 33, 46, 87, 89, 123

“urimelig”

- regulering af begunstivelse 65 ff
- sag om 77
uskiftet bo 42

Æ

Ægtefælle 33, 65 ff, 79 f, 83 f, 91 ff,
124
Ægtefællepensionsudvalget 19
ægtefælleskifte 18 f, 57
ægtepagt 56
Ægteskabsudvalget af 1957 45